



Trøndelag fylkeskommune  
Tröndelagen fylhkentjielte



# UTFORDRINGS DOKUMENT

Økonomiplan 2024 - 2027





# Innhold

1. Innledning .....	1
2. Økonomiske rammer og utvikling .....	3
2.1. Bærekraftig økonomi i fylkeskommunen .....	3
2.2. Konjunkturer, lønns- og prisvekst .....	4
2.3. Kommuneproposisjon 2024 .....	4
2.4. Renter og avdrag .....	5
2.5. Gjeldssituasjonen og investeringer i økonomiplanperioden .....	6
2.6. Disposisjonsfond .....	7
3. Klimabudsjett .....	9
3.1. Klimaomstilling i Trøndelag fylke .....	9
3.2. Klimatiltak i Trøndelag, rammer og utvikling .....	11
4. Administrasjon .....	15
4.1. Utfordringer til avklaring i fylkestinget .....	15
4.2. Organisasjonspolitikk som støtter omstilling og endring .....	15
4.3. Samfunnssikkerhet i en urolig verden .....	17
4.4. Utvikling av informasjonssikkerheten .....	17
4.5. Helhetlig internkontroll og kvalitetsarbeid .....	18
4.6. Innovasjon og digitalisering .....	18
4.7. Anskaffelsesstrategien .....	19
4.8. Bygge tillit gjennom kommunikasjon .....	20
5. Eiendom .....	21
5.1. Utfordringer til avklaring i fylkestinget .....	21
5.2. Eiendomsforvaltning .....	21
5.3. Eierskap .....	21
5.4. Investeringer .....	21
5.5. Trøndelag svarer på klimautfordringen .....	22
6. Utdanning .....	23
6.1. Utfordringer til avklaring i fylkestinget .....	23
6.2. Kompetansepoltiske utfordringer .....	23
6.3. Skole- og tilbudsstruktur .....	24
6.4. Tiltak for innbyggere med fluktbakgrunn .....	27
6.5. Konsekvenser av ny opplæringslov .....	28
6.6. Ungdomsopplæring .....	28
6.7. Voksenopplæring .....	28
6.8. Det yrkesfaglige opplæringsløpet .....	29
6.9. Investeringer/skolebruksplan .....	30
6.10. Trøndelag svarer på klimautfordringen .....	31
7. Plan, næring og kulturminner .....	32
7.1. Utfordringer til politisk avklaring .....	32
7.2. Regionale satsinger krever samarbeid og koordinert innsats .....	34
7.3. Utvikling må også skje gjennom god forvaltning og veiledning .....	35
7.4. Innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag .....	36

7.5.	Et bærekraftig næringsliv i hele Trøndelag.....	36
7.6.	Kompetanse for å møte et arbeidsliv i endring.....	36
7.7.	Trøndelag svarer på klimautfordringen.....	37
8.	Kultur og folkehelse.....	38
8.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget.....	38
8.2.	Trøndelag svarer på klimautfordringen.....	41
9.	Tannhelse.....	42
9.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget.....	42
9.2.	Forebygging, behandling og kvalitet.....	42
9.3.	Klinikker og utstyr.....	42
9.4.	Bemannings.....	43
10.	Samferdsel.....	44
10.1.	Utfordringer til avklaringer i fylkestinget.....	44
10.2.	Et krevende økonomisk handlingsrom.....	44
10.3.	Store prosjekt/anskaffelser med betydelig risiko.....	45
10.4.	Ivareta samfunnsutviklerrollen.....	47
10.5.	Trøndelag svarer på klimautfordringen.....	48
11.	Veg.....	49
11.1.	Utfordringer til politisk avklaring.....	49
11.2.	Drift og vedlikehold.....	49
11.3.	Vedlikeholdsetterslep.....	50
11.4.	Bærende konstruksjoner.....	50
11.5.	Trafikksikkerhet.....	51
11.6.	Miljøpakken.....	53
11.7.	Økonomiske situasjon.....	53
11.8.	Trøndelag svarer på klimautfordringen.....	54

# 1. Innledning

Utfordringsdokumentet skal gi innsikt i fylkeskommunens utfordringer, muligheter og utvikling. Dokumentet skal gi politikerne et kunnskapsgrunnlag for å kunne gjøre politiske prioriteringer, der de gir tydelige styringssignaler til fylkeskommunens arbeid. Administrasjonen følger opp utfordringene med forslag til konkrete tiltak og satsinger i budsjett og økonomiplanen til høsten. I bunnen for alt arbeidet ligger fortsatt hovedmålene i Trøndelagsplanen. I tillegg har fylkestinget vedtatt og prioritert satsningsområder i regional planstrategi. Disse er:

- Trøndelag svarer på klimautfordringen
- Innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag
- Et bærekraftig næringsliv i hele Trøndelag
- Kompetanse for å møte et arbeidsliv i endring
- Kultur som drivkraft i samfunnsbyggingen
- Samarbeid i nye strukturer
- Bærekraftig økonomi i fylkeskommunen
- Videreutvikle den norske modellen

Hensikten med å vise sammenhengen mellom regionale planer og praktisk politikk på en tydelig måte, er å gjøre veien fra ord til handling lettere. Disse åtte satsningsområdene er ikke bare retningsgivende for Trøndelag fylkeskommune, men gjelder for hele Trøndelag.

## **Et godt tjenestetilbud i Trøndelag**

Trøndelag fylkeskommune har skapt historie de senere årene ved at det er gjennomført store investeringer. Tjenestetilbudet er styrket innenfor våre ansvarsområder. Vi har nye moderne skolebygg og mange vegprosjekter har bidratt til å styrke konkurransevnen til næringene på kysten. Videre har fremkommeligheten på vegene økt, og trafikksikkerheten er bedret. Samtidig er det et betydelig vedlikeholdsetterslep på våre veier. De økonomiske resultatene til fylkeskommunen har vært relativt gode, og det har vært mulig å foreta avsetninger for senere bruk. Trøndelag har et godt utgangspunkt for å møte utfordringene framover.

## **Et urolig verdensbilde og større usikkerhet framover**

Vi har imidlertid et urolig verdensbilde som medfører stor usikkerhet i de økonomiske rammebetingelsene. Høy etterspørsel etter varer og tjenester, forstyrrelser i leveringskjedene, samt at krig i Europa har ført til sterk prisvekst. Verden over har vi nå den høyeste prisveksten siden 70- og 80-tallet, og rentene har økt betydelig. En usedvanlig stor knapphet på arbeidskraft i mange land har også bidratt til den høye prisveksten. I fylkeskommunen har den sterke prisveksten først og fremst fått konsekvenser for tjenesteområdene fylkesveg og samferdsel. Den økte flyktningestrømmen har ført til økte utgifter innenfor utdanning.

## **Bærekraftig økonomi**

Kommunesektoren skal løse viktige samfunnsutfordringer de neste årene. Samtidig må kommuner og fylkeskommuner de kommende årene forberede seg på at det økonomiske handlingsrommet blir mindre. Trøndelag fylkeskommune har et høyt gjeldsnivå og det gir oss en ekstra utfordring. Netto lånegjeld ved utgangen av 2022 var 11,7 milliarder kroner. Trøndelag fylkeskommune er blant fylkeskommuner med høyest gjeld.

I økonomiplanen for 2023-2026 er det budsjettet med at fylkeskommunen gjennom omstillinger og effektiviseringer skal reduserte driftsutgiftene med om lag 200 millioner kroner i løpet av perioden. Samtidig er det budsjettet med lavt netto driftsresultat. Dersom fylkeskommunen skal nå den vedtatte målsettingen om et netto driftsresultat på fire prosent, må drifts- og kapitalutgiftene reduseres betydelig mer. Det vil også være nødvendig å redusere investeringsnivået. Fylkesdirektøren har som følge av disse utfordringene igangsatt et omstillingsprosjekt som skal bidra til at fylkeskommunen får en mer bærekraftig økonomi på lang sikt.

### **Innovasjon og digitalisering**

Digitalisering handler om å bruke teknologi til å fornye, forenkle og forbedre i et brukerfokus. Det er sterke føringer fra nasjonale myndigheter på bruk av digital teknologi som en del av det offentlige Norge. Digitalisering er ett av virkemidlene vi har for å møte utfordringene vi står overfor, og er en forutsetning for at vi skal kunne fortsette å tilby gode tjenester til innbyggere, næringsliv og offentlig sektor i Trøndelag. For å lykkes med dette har fylkesdirektøren etablert program for innovasjon og digitalisering. Det overordnede formålet med programmet er å sette organisasjonen i stand til å møte fremtidige utfordringer gjennom digital transformasjon.

### **Demografiske endringer**

Befolkningsutviklingen er sentralt for samfunnsutviklingen i Trøndelag. I Trøndelagsplanen 2018 - 2030 har man en målsetning om å ha et balansert utbyggings- og bosettingsmønster i Trøndelag.

Selv om Trøndelag totalt sett har hatt befolkningsvekst de senere årene, kommer denne veksten hovedsakelig i og rundt Trondheim. Omtrent halvparten av kommunene i fylket er små kommuner med mindre enn 5 000 innbyggere, og flere har negativ befolkningsvekst. Bosetning av flykninger i 2022 førte til at flere av distriktskommunene i Trøndelag hadde en sterkere befolkningsutvikling enn det vi ellers har sett de siste årene.

Befolkningsprognoser viser at det er en vekst blant 16-18 åringer fram til 2027. Veksten er som nevnt ovenfor i all hovedsak i Trondheim. Etter 2027 forventes det en nedgang i antall innbyggere i videregående alder. Det vil kreve prioriteringer og strukturendringer fremover.

### **Klimanøytralt Trøndelag innen 2030**

Trøndelags strategi for klimaomstilling og målsettingen om et klimanøytralt Trøndelag innen 2030, ble vedtatt i oktober 2020. Målet skal oppnås gjennom 50-55 % reduksjon i klimagassutslipp innen 2030 (i forhold til 2009-nivå), redusert klimafotavtrykk og binding av karbon i jord, skog og hav. Utvikling av et klimarobust Trøndelag innen 2030 er også et viktig delmål i strategien.

### **Utvikling av organisasjonen**

Utfordringene i samfunnet framover vil gjøre at vi må fortsette å utvikle organisasjonen. Det er nødvendig for at vi fortsatt skal gi god støtte til de ulike rollene som fylkeskommunen har. Samarbeid med flere aktører som kommuner, fylkeskommuner, staten, frivillig sektor og innbyggere er vesentlig for å utvikle framtidens fylkeskommune.

Carl-Jakob Midttun  
fylkesdirektør

Hilde Vikan  
direktør økonomi og digitalisering

## 2. Økonomiske rammer og utvikling

### 2.1. Bærekraftig økonomi i fylkeskommunen

Kommuner og fylkeskommuner er pålagt å ha finansielle måltall som del av økonomistyring og økonomiplanlegging. Fylkestinget har vedtatt finansielle måltall i tråd med dette, nettopp for å sikre en bærekraftig fylkeskommunal økonomi.

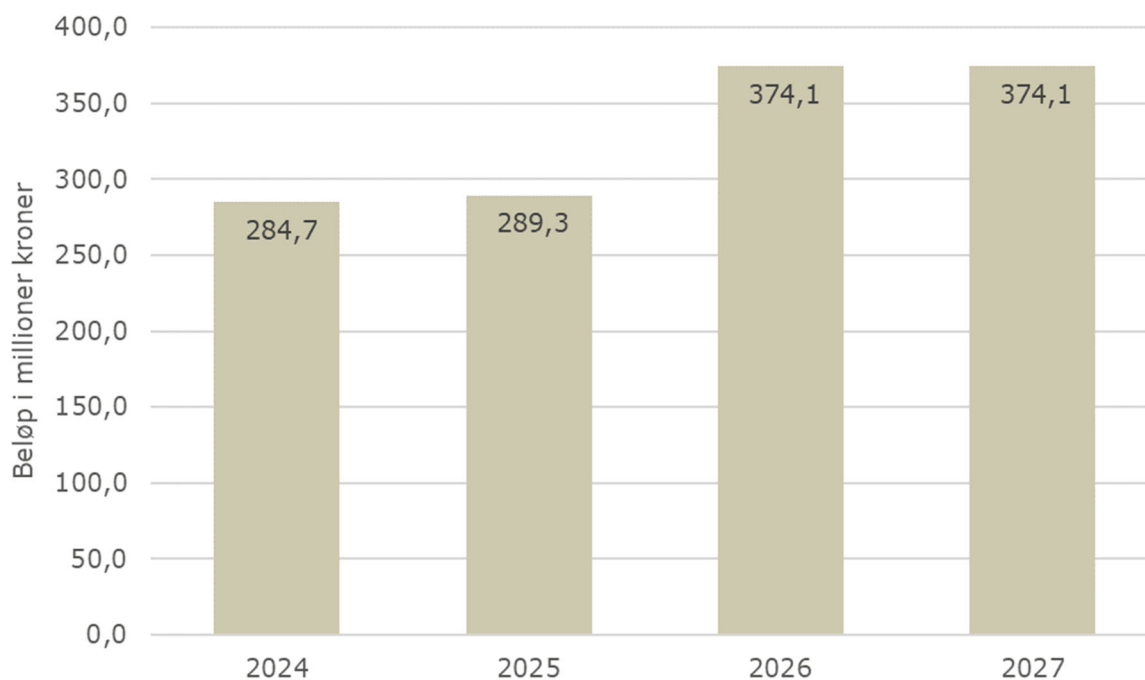
Tabell 1: Finansielle måltall for Trøndelag fylkeskommune

Gjeldsgrad	Gjeld som belaster økonomien, bør over tid ikke utgjøre mer enn 113 % av brutto driftsinntekter
Netto driftsresultat	Netto driftsresultat bør være på minst 4 % av brutto driftsinntekter
Fritt disposisjonsfond	Fritt disposisjonsfond bør over tid utgjøre minst 4 % av brutto driftsinntekter

Måltall om gjeldsgrad er viktig for å sikre at lånegjelden ikke overstiger fylkeskommunens evne til å betale renter og avdrag på opptatte lån. Måltall om netto driftsresultat og fritt disposisjonsfond gir en indikasjon på hvor godt rustet fylkeskommunen er for å kunne møte uforutsette utgifter. Fylkesdirektøren vil foreta nye beregninger på de finansielle måltallene i forbindelse med prosjektet «Bærekraftig økonomi», jf. sak til fylkesutvalget den 30. mai 2023.

Netto driftsresultat regnes som en viktig indikator på økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat viser hvor mye som kan brukes på å finansiere investeringer eller avsettes på fond etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. I forbindelse med behandling av økonomiplan 2023 – 2026 vedtok fylkestinget en målsetting om at fylkeskommunen skal ha et netto driftsresultat på 4 %.

I gjeldende økonomiplan er det budsjettert med et resultat som ligger mellom 0 og 1 %. For at fylkeskommunen skal ha en bærekraftig og langsiktig god økonomi, som ikke går på bekostning av fremtidige generasjoner, må netto driftsresultat bedres i forhold til dette. Fylkesdirektøren har igangsatt et omstillingsprosjekt som skal sikre at vi får en mer bærekraftig økonomi.



Figur 1 Anslått økning i netto driftsresultat for å nå fylkestingets målsetting på 4 % i netto driftsresultat, jf. basert på tall i gjeldende økonomiplan 2023-2026. Det tas forbehold om endringer i Kommuneproposisjonen 2024.

Trøndelag fylkeskommune forventer at merutgifter til demografi- og pensjonskostnader blir dekket opp av staten. Realvekst ut over dette er mer usikkert i årene som kommer. Det er lagt inn en realvekst for fylkeskommunene på 300 millioner kroner i 2024 begrunnet med omlegging av inntektssystemet fra 2024. Effekten av omleggingen av inntektssystemet og vår andel av veksten på 300 millioner kroner er positiv de to første årene, deretter er veksten usikker.

Skal vi nå målsettingen om 4 prosent netto driftsresultat i løpet av økonomiplanperioden, må dette hovedsakelig gjøres ved å redusere drifts- og kapitalutgiftene.

Skal vi fortsatt ha et økonomisk handlingsrom og en bærekraftig økonomi, må vi redusere investeringstempoet, utsette noen investeringer og vurdere om alle investeringer er nødvendig å gjennomføre. Mer om dette i avsnitt 2.5 Gjeldssituasjonen og investeringer i økonomiplanperioden.

Måltall for fritt disposisjonsfond er i perioden satt til 4 %. Fritt disposisjonsfond er oppsparte midler som gir handlingsrom til å dekke uforutsette utgifter eller til dekning av andre engangsutgifter.

## 2.2. Konjunkturer, lønns- og prisvekst

Etter en sterk økonomisk vekst i Fastland-Norge som følge av innhenting etter pandemien har man i starten av 2023 hatt en periode med litt svakere, men fremdeles positiv vekst. Samtidig har inflasjonen steget til et nivå man ikke har sett siden 1980 tallet. Fra Norges Banks regionale nettverk (Regionalt nettverk 1/2023) har vi signaler om at bedriftene tror veksten i den økonomiske aktiviteten flater ut i 2023. Andelen bedrifter med full kapasitetsutnyttning og knapphet på arbeidskraft er over historiske gjennomsnitt. Bedriftene i regionalt nettverk tror at kostnadsveksten vil tilta gjennom første halvår, og bedriftene rapporterer videre at mange trolig vil øke prisene ganske mye. Bedriftene tror at høyere levekostnader vil føre til at husholdningene vil kutte i faste kostnader. Noe som vil føre til lavere etterspørsel etter enkelte varer og tjenester.

Statistikken på sysselsetting, arbeidsledighet og lønnsutvikling på fylkesnivå indikerer at den trønderske økonomien har hatt en utvikling som har vært på nivå med eller bedre enn landsnittet de siste par årene.

Arbeidsmarkedet i Norge og i Trøndelag har vært stramt så langt i 2023, med lav ledighet i forhold utlyste stillinger og god vekst i sysselsettingen. Ved utgangen av april 2023 så var den registrerte arbeidsledigheten i Trøndelag på 1,4 % av arbeidsstyrken som var meldt helt ledige og 0,7 % som var meldt delvis ledige. Det er omtrent like mange utlyste ledig stillinger i Trøndelag som det er personer som er helt ledige.

Gjennomsnittlig månedslønn i Trøndelag økte med 4,9 % i 2022, mens landssnittet var på 4,7 %, Prisveksten (KPI) for 2022 var 5,8 %, en kraftigere årsvekst i KPI er ikke målt siden 1988.

Lønnsoppgjøret i KS-området endte på 5,4 %, det er 1,2 %-poeng høyere enn 4,2 % i lønnsøkning som er lagt til grunn i våre budsjetter for 2023. I revidert nasjonalbudsjett for 2023 ble deflatoren beregnet til 5,2 %. For Trøndelag fylkeskommune innebærer dette at lønns- og prisvekst i all hovedsak er kompensert.

Konsumprisindeksen for april viste en 12 måneders prisvekst på 6,4 %. Konsumprisen har ligget over inflasjonsmålet på 2 % siden januar 2021. Konsumprisen var på sitt høyeste med 7,5 % i oktober 2022. Bakgrunnen for den høye inflasjonen er sammensatt og er drevet blant annet av hendelser utenfor Norges grenser. Økte energipriser er en av hovedårsakene til økningen i konsumprisene. Prisen på elektrisk kraft har vært noe lavere i Trøndelag enn i resten av landet de siste årene, noe som gjør at de nasjonale tallene på konsumprisindeksen ikke nødvendigvis gir et komplett bilde av hvordan Trøndelag har blitt påvirket av prisstigningen. Det er gitt en nærmere omtale av hvordan Trøndelag er påvirket av prisstigningen i fylkestingsak [30/23 Hvordan påvirkes husholdninger, næringsliv og Trøndelag fylkeskommune av høy prisvekst og renteøkninger](#).

## 2.3. Kommuneproposisjon 2024

I forslaget til revidert nasjonalbudsjett 2023 oppjusteres skatteanslaget for kommunesektoren med 4,3 milliarder kroner, mens den ekstraordinære kostnadsveksten anslås til 6,9 milliarder kroner. For landet overstiger kostnadsveksten inntektsveksten med 2,6 milliarder kroner og dette beløpet foreslås kompensert i forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2023.



Fylkeskommunenes andel av kostnadsveksten anslås til 1,0 milliarder kroner og det blir lagt til grunn i fordelingen av kompensasjonen. Etter en helhetlig vurdering foreslår regjeringen å øke kommunesektorens rammetilskudd med 3,2 milliarder kroner, herav 600 millioner kroner som vekst i frie inntekter på toppen av anslått kostnadsvekst. Av samlet økt rammetilskudd går 1,1 milliard kroner til fylkeskommunene. Trøndelag fylkeskommune sin andel av dette er 104 millioner kroner.

I kommuneproposisjonen for 2024 foreslår regjeringen en realvekst i frie inntekter på 5,6 – 5,9 milliarder kroner. Fylkeskommunene får om lag 1,2 milliarder kroner av denne veksten. Dette legger til rette for at økte demografi- og pensjonskostnader blir dekket innenfor veksten. I denne veksten ligger også 300 millioner kroner til fylkeskommunene begrunnet med omleggingen av inntektssystemet. Teknisk beregningsutvalg (TBU) har beregnet merutgifter til demografi i 2024 til om lag 0,8 milliarder kroner for fylkeskommunene. Det er stor usikkerhet knyttet til anslaget som følge av flyktningssituasjonen.

#### Nytt inntektssystem i 2024

Nytt inntektssystem for fylkeskommunen gjelder fra 2024. Anslag på fordelingsvirkningene viser at Trøndelag fylkeskommune mister 47 millioner kroner på omleggingen av inntektssystemet, det vil si 100 kroner pr innbygger. Virkningen fases inn over fire år, slik at effekten første år er et tap på 12 millioner kroner (25 kroner pr innbygger). Men regjeringen foreslår også en vekst i frie inntekter på 300 millioner kroner. Trøndelag fylkeskommunes andel av veksten er om lag 26 millioner kroner. Effekten første år med nytt inntektssystem, inklusiv vekst, blir 14 millioner kroner i realvekst for Trøndelag fylkeskommune.

Endringer i kriteriedata, sektorvekter og størrelsen på det samlede beregnede utgiftsbehovet og andre forhold betyr at de endelige fordelingsvirkningene, slik de vil bli beregnet i statsbudsjettet for 2024, vil endre seg. Siden inntektssystemet brukes til å fordele en stor ramme mellom få enheter, kan selv små endringer i grunnlagstallene føre til endringer i fordelingsvirkningene av en viss størrelse.

## 2.4. Renter og avdrag

I [Pengepolitisk rapport \(PPR\) 1/23](#) har Norges Bank lagt til grunn at styringsrenten vil stige noe mer enn det som var lagt til grunn i økonomiplan 2023 - 2026. Styringsrenten ble i rentemøtet i mai satt opp fra 3,0 % til 3,25 %. I rapporten regner man med at styringsrenten vil nå en topp i 2024, der forventet rentenivå ligger 50 rentepunkter over det vi har budsjettet med i økonomiplan 2023 - 2026.

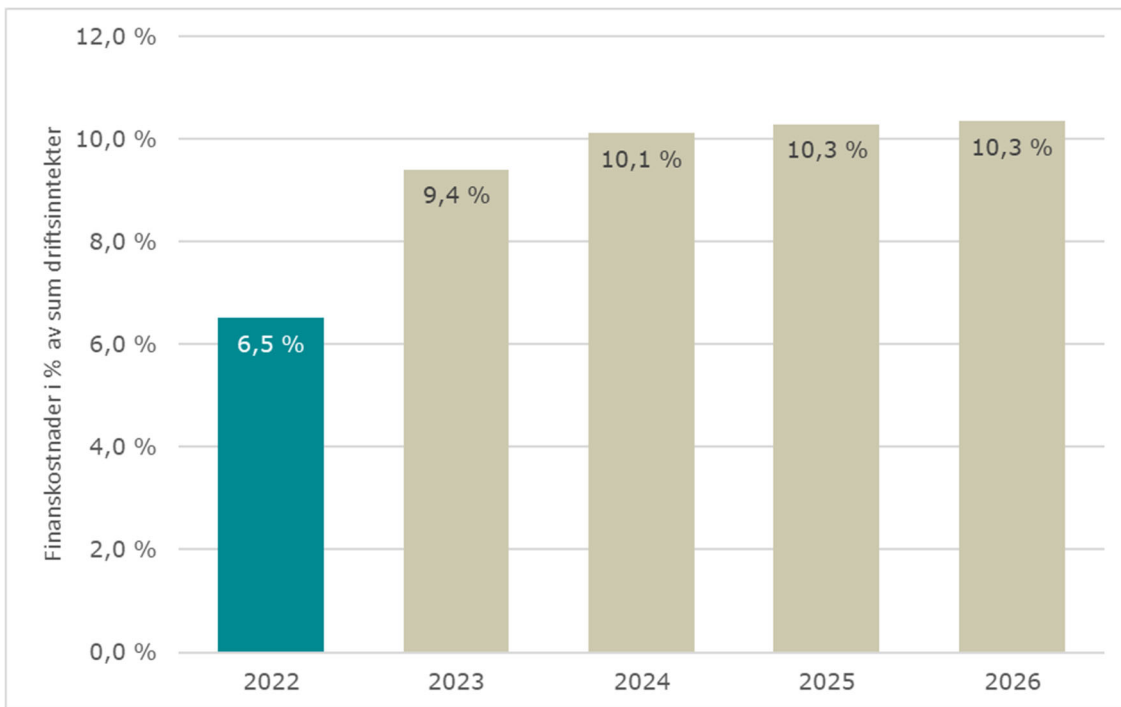
I gjeldende økonomiplan er det lagt til grunn en budsjettrente på 4,1 % i 2023 og 2024. For årene 2025 og 2026 er det lagt til grunn en budsjettrente på 3,8 % på våre flytende lån. Etter den siste renteprognosen fra Norges Bank ser vi en økning i forventet rentenivå. I perioden 2023 til 2025 vil den årlige brutto merutgiften være i gjennomsnitt 41 millioner kroner ut over det nivået som ble lagt til grunn i økonomiplanen. I 2026 anslås brutto renteutgift til 2,2 millioner lavere. Samtidig vil økte renter påvirke fylkeskommunens renteinntekter positivt med om lag 4 millioner kroner årlig, i perioden 2023 til 2025.

Tabell 2: Endring i renteutgifter

Beløp i 1000 kroner	2023	2024	2025	2026
Budsjetterte brutto renteutgifter ØP 23-26 etter PPR 1/23	481 659	528 526	532 509	503 315
Budsjetterte brutto renterutgifter ØP 23-26	443 328	484 511	490 532	505 570
<b>Endring i renteutgifter</b>	<b>38 331</b>	<b>44 016</b>	<b>41 978</b>	<b>-2 254</b>

Planlagte investeringer i økonomiplan 2023 - 2026 og høye renter i planperioden vil medføre at nivået på renter og avdrag øker med 301 millioner kroner fra og med 2024, sett i forhold til nivået i regnskap 2022. Finanskostnadene utgjør en stadig økende andel av fylkeskommunens

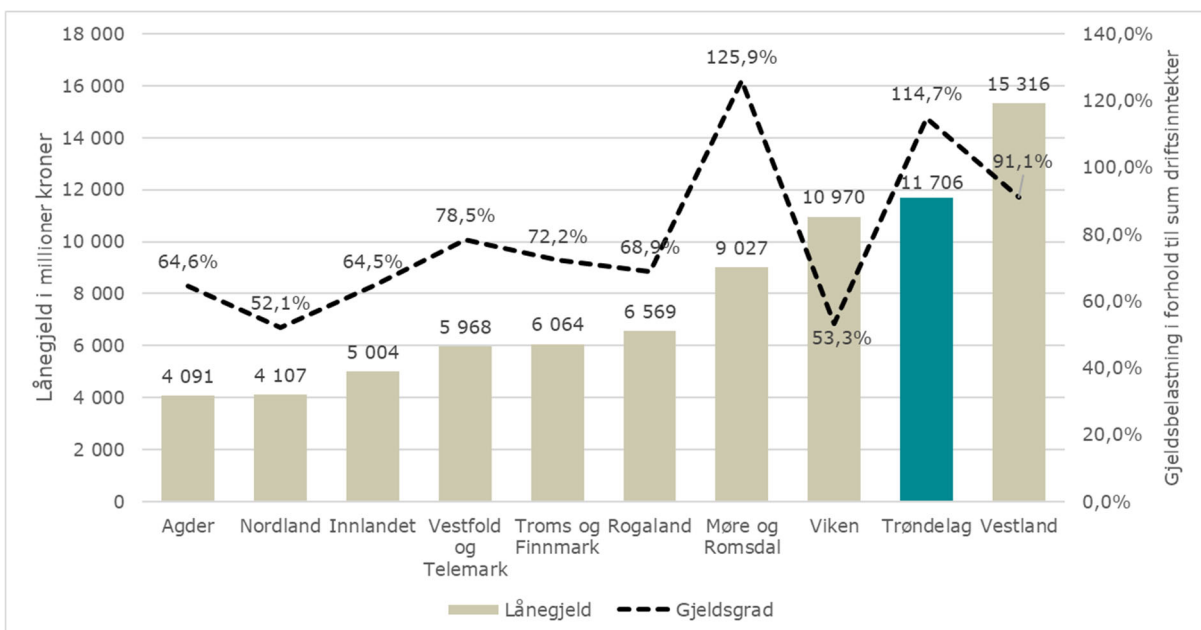
driftsinntekter. Fra 2022 til 2026 øker andelen fra 6,5 % til 10,3 % i 2026. Dette vil utfordre handlingsrommet i driften.



Figur 2: Finanskostnadenes andel av brutto driftsinntekter

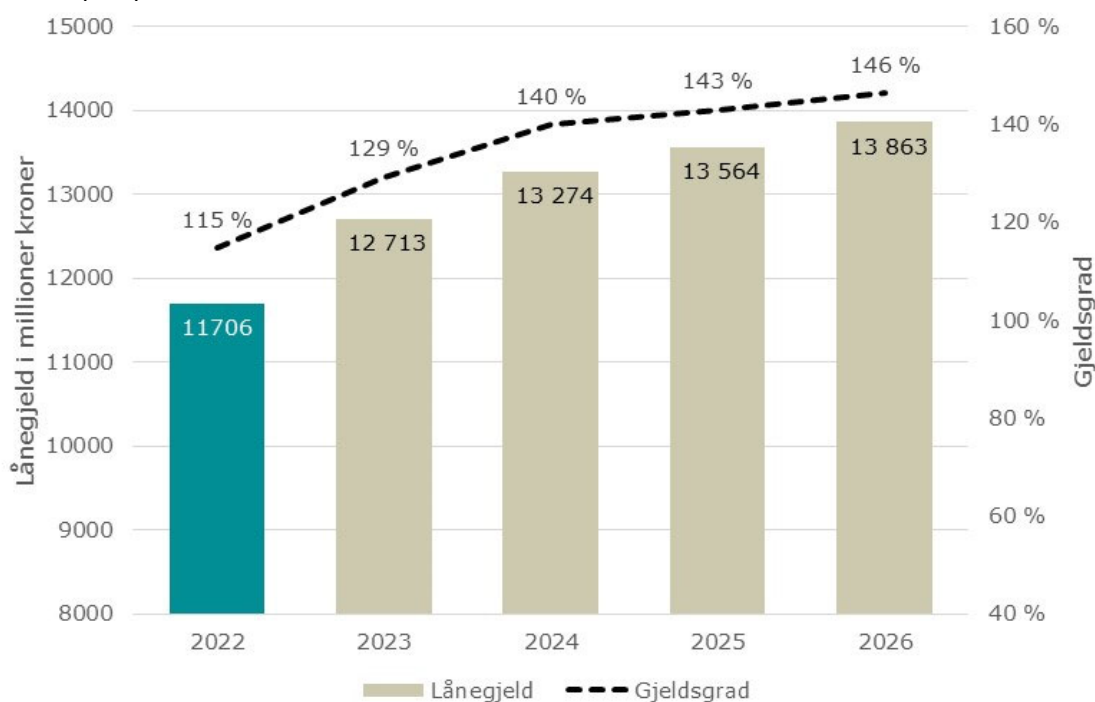
## 2.5. Gjeldssituasjonen og investeringer i økonomiplanperioden

Netto lånegjeld ved utgangen av 2022 var 11 706 millioner kroner. Trøndelag fylkeskommune har nest høyest gjeld i kroner av samtlige fylkeskommuner. Samtidig har vi nest høyest gjeldsgrad i forhold til sum driftsinntekter.



Figur 3: Gjeldsgrad og lånegjeld alle fylker, uten Oslo

I perioden 2023 til 2026 er det planlagt låneopptak på 4,0 milliarder kroner. Etter avdrag vil lånegjelden øke med 2,2 milliarder kroner. Gitt sum driftsinntekter som i økonomiplan 2023-2026, vil utviklingen av gjeldsgraden bli som vist i figur 4. Dette innebærer at vi antakelig er den fylkeskommunen i landet som har høyest gjeldsbelastning når vi kommer på slutten av økonomiplanperioden.



Figur 4:Utvikling lånegjeld og gjeldsgrad

### Redusert investerings/lånenivå

I økonomiplanen for 2023-2026 er det budsjettet med 7,4 milliarder kroner i investeringsutgifter i perioden. 4,0 milliarder kroner av investeringene er forutsatt finansiert med bruk av lån. Dersom investeringer finansiert med lån reduseres med 300 millioner kroner i 2024, 400 millioner kroner i 2025 og 600 millioner kroner i 2026, vil det redusere rente- og avdragsutgiftene med 6 millioner kroner i 2024, økende til 45 millioner kroner fra 2026. I dette anslaget er det forutsatt at man reduserer investeringer som er finansiert med bruk av lån og momskompensasjonssinntekter. Det er ikke foretatt noen vurdering av om det er mulig å redusere investeringene med de beløp som er skissert ovenfor, men i forbindelse med økonomiplanarbeidet gjennom sommeren og høsten har fylkesdirektøren som målsetting at investeringsnivået skal reduseres.

## 2.6. Disposisjonsfond

Trøndelag fylkeskommune hadde ved utgangen av 2022 et samlet disposisjonsfond på 1,5 milliarder kroner. Dette er frie midler, men fylkestinget har reservert deler av disposisjonsfondet til bestemte formål. Den andelen som ikke er forbeholdt bestemte formål kalles frie ubundne midler (fritt disposisjonsfond).

Måltall for fritt disposisjonsfondet er vedtatt til 4 % av brutto driftsinntekter. Frie ubundne midler var 572 millioner kroner ved utgangen av 2022 og utgjorde 5,6 % av brutto driftsinntekter på 10,2 milliarder kroner.

Etter behandling av årsregnskapet for 2022 i fylkestinget i april 2023 står det 463 millioner kroner på fritt disposisjonsfond.

Tabell 3: Disposisjonsfond med planlagt bruk i 2023

Disposisjonsfond	31.12.2022	Endring i 2023	Revidert 2023
Tall i 1000 kroner			
Frie ubundne midler	572 194	-109 523	462 671
Mer-/mindreforbruk på seksjoner	403 293	-403 293	0
Rentefond	180 052	0	180 052
Konsesjonskraft	4 654	0	4 654
Samferdselsfond	13 789	0	13 789
Opplæringsfond	18 053	-10 415	7 638
Regionalt næringsutviklingsfond	195 620	-30 000	165 620
Tunnelsikkerhet	36 949	0	36 949
Innovasjonsfond samferdsel	4 939	0	4 939
NOx-fond	5 532	0	5 532
Bergkunstreisen	7 400	0	7 400
Grønn skipsfart	38 024	-17 600	20 424
Grønt investeringsfond	10 000	0	10 000
Styrkingstiltak for elever pga streik	20 000	-10 000	10 000
<b>Sum disposisjonsfond</b>	<b>1 510 500</b>	<b>-580 831</b>	<b>929 668</b>

I gjeldende økonomiplan for 2023-2026 er det vedtatt bruk av/avsetning til disposisjonsfondet som vist i tabell 3. Det er bare endringene for 2023 som er med i tabell 4.

Tabell 4: Bruk av /avsetning til disposisjonsfond, vedtatt i økonomiplan 2023-2026

Tall i 1000 kroner	2023	2024	2025	2026
Avsetning til frie ubundne midler	857	-639	-639	-16 417
Bruk av frie ubundne midler	-1 289	-639	-639	-16 417
Bruk av disposisjonsfond til bestemte formål	-75 415	-30 000	-30 000	-30 000
<b>Netto avsetning disposisjonsfond</b>	<b>-75 847</b>	<b>-31 278</b>	<b>-31 278</b>	<b>-62 834</b>

Ved utgangen av april 2023 står det 180 millioner kroner som er merket rentefond. Dette er midler som er satt av for å redusere behovet for reduksjon i tjenesteproduksjonen i perioder der renteutgiftene er høyere enn budsjettet. I økonomiplan 2023-2026 er det ikke vedtatt bruk av rentebufferfondet, jf. fylkestingssak 87/22. Rentemarkedet er høyst usikkert, men de siste prognoser fra Norges bank viser en økning i renteutgifter i årene 2023-2025 utover det som er vedtatt i økonomiplan 2023-2026. Det ligger allerede betydelige innsparingskrav i gjeldende økonomiplan, og fylkesdirektøren vil vurdere å bruke noe av midlene i rentebufferfondet til å finansiere renteutgiftstoppen før renten er forventet å gå noe ned igjen. Det vil da være viktig å avsette til rentefondet i årene etterpå for å opprettholde bufferen over tid. Fylkesdirektøren kommer tilbake til dette i økonomiplandokumentet for 2024-2027.

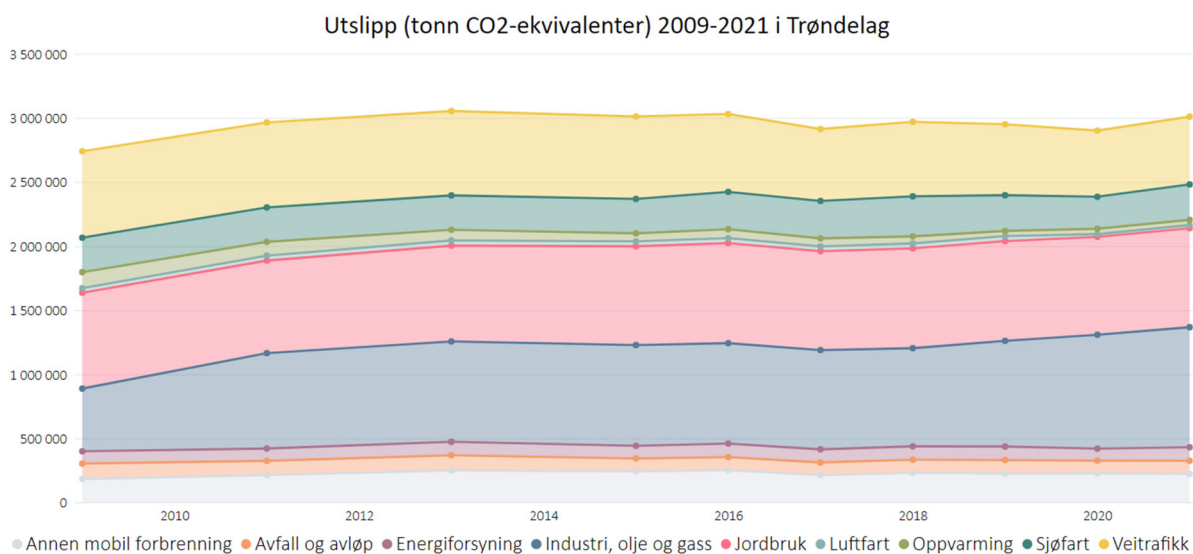
## 3. Klimabudsjett

### 3.1. Klimaomstilling i Trøndelag fylke

Trøndelags strategi for klimaomstilling og målsettingen om et klimanøytralt Trøndelag innen 2030, ble vedtatt i oktober 2020. Målet skal oppnås gjennom 50-55 % kutt i klimagassutslipp innen 2030 (i forhold til 2009-nivå), redusert klimafotavtrykk og binding av karbon i jord, skog og hav. Utvikling av et klimarobust Trøndelag innen 2030 er også et viktig delmål i strategien.

#### 3.1.1. Status klimagassutslipp i Trøndelag

Klimagassutslippene fra forbrenning av fossile energikilder i Trøndelag har økt med nærmere 10 prosent de siste 20 årene. I 2009 var trønderske utslipp på 2,7 millioner tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter (tCO<sub>2</sub>e) og i 2021 var de på 3 millioner tonn, jf. figur 5. Økningen i utslipp tilsvarer det dobbelte av fylkeskommunens klimafotavtrykk i 2021 (150 000 tCO<sub>2</sub>e).



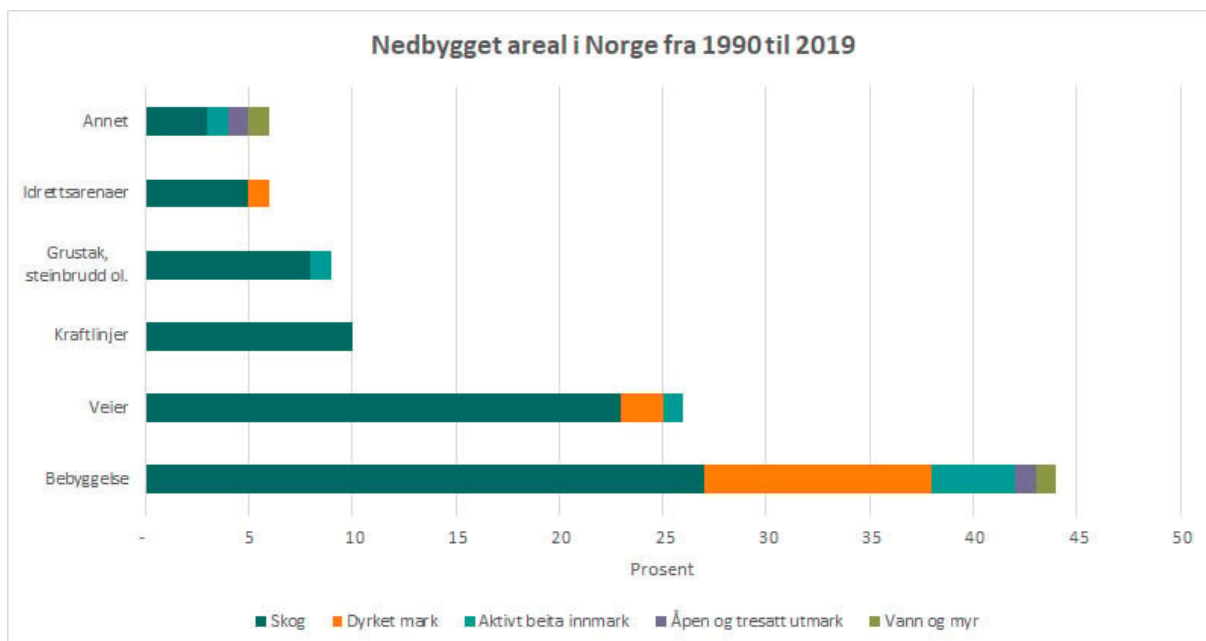
Figur 5: Klimagassutslipp i Trøndelag fra 2009 til 2021. tonn CO<sub>2</sub>-ekvivalenter

De største sektorene for klimagassutslipp i Trøndelag er industri/olje/gass, landbrukssektoren og veitrafikk. Disse tre sektorene står for  $\frac{3}{4}$ -deler av de samlede utslippene. Siden 2009 har utslippene fra industrien økt med 82 %. Denne store økningen henger sammen med at 2009 var det særlig lav aktivitet på smelteverkene i etterkant av finanskrisen, samt ny smelteverksovn. Utslippene fra husdyrhold, gjødsel-lagring og -spredning er stabile, mens utslippene fra veitrafikk er redusert med 21 %. Store deler av denne reduksjonen skyldes trolig elektrifisering av personbilparken. Annen mobil forbrening har økt med 22 % siden 2009. Her er maskinparken innenfor bygg og anlegg en viktig bidragsyter. Siden 2009 har utslippene fra oppvarming (energiforsyning) blitt redusert med 67 %. Dette er særlig et resultat av utfasing av oljefyr.

#### 3.1.2. Status karbonbinding

Årlige utslipp fra arealbruksendringer i Norge<sup>1</sup> utgjør ca. fire prosent av de totale norske utslippene. Det aller meste av dette skyldes at grønne arealer bygges ned. Fra 1990 til 2019 ble det bygget ned om lag 50 km<sup>2</sup> i Norge pr. år. Nedbygging av produktiv skog og myr gir størst utslipp pr. arealenhet. Hovedandelen av denne nedbyggingen var til formålet bebyggelse og veg, jf. figur 6. I tillegg til utslipp ved nedbygging av arealer, har vi også utslipp fra andre arealbruksendringer som f.eks. avskoging for å bruke arealet til jordbruksformål.

<sup>1</sup> Det er noe forsinkelse i regnskapet for fylker/kommuner. Kun nasjonale tall foreligger for 2020.



Figur 6: Nedbygget areal i Norge fra 1990 til 2019 fordelt på opprinnelig arealkategori og type nedbygging. Kilde: Søgaard med flere 2021. Figur: Miljødirektoratet.

Ved nedbygging vil arealer slippe ut klimagasser, i tillegg til at naturens evne til opptak og lagring av karbon reduseres. Intakte økosystemer er mer robuste mot klimaendringer. Hvordan vi bruker og endrer arealene våre står derfor sentralt med tanke på naturmangfold og binding/utslipp av karbon. En bærekraftig arealbruk i Trøndelag henger derfor tett sammen med en vellykket klimaomstilling. Kommunenes arealplanlegging blir i denne sammenheng avgjørende. Trøndelag fylkeskommune jobber i den forbindelse med å utvikle et arealregnskap for fylket som skal kunne brukes som et kunnskapsgrunnlag i kommunenes videre arealplanlegging. Videre er det, fra sentralt hold, behov for å gjennomgå og justere de fleste av dagens virkemidler som regulerer arealbruk og arealbruksendringer, og i tillegg utforme nye virkemidler, dersom det skal være mulig å nå målet om netto null utslipp før 2030.

### 3.1.3. Status klimarobust Trøndelag

Konsekvensene av klimaendringene i Trøndelag rammer natur og samfunn, og medfører fysisk klimarisiko<sup>2</sup> for kommunene. Riksrevisjonen har nylig konkludert med at myndighetene ikke har god nok oversikt over hvilke områder som er og vil bli ytterligere eksponert for klimaendringene, noe som medfører fare for at det bygges i utsatte områder. Riksrevisjonen konkluderer også med at eksisterende bebyggelse heller ikke er tilstrekkelig sikret mot fremtidige klimaendringer.

Finans Norges klimarapport for 2023 viser at de siste 10 årene har erstatninger etter klimarelaterte skader på bygning og innbo kostet oss mer enn 30 milliarder kroner. Tabellen nedenfor viser en oversikt over bygninger i Trøndelag som ligger i områder med naturfare i dagens og framtidens klima.

<sup>2</sup> Fysisk risiko betegner kostnader forbundet med fysiske konsekvenser av klimaendringer som økt flom, skred, tørke, havnivåstigning, etc.

Tabell 5: Antall bygninger i Trøndelag berørt av ulike faretyper: Kartdata hentet fra Norge digitalt/Geonorge, og analyse gjort i ArcGis Pro.

Faretype	Temalag	Antall bygninger
Flom	Flomsone 200 år	3 817
Skred i bratt terreng	Skredfaresone. (gjelder Oppdal og Grong)	824
Kvikkleireskred	Kvikkleire utløpsområde	473
	Kvikkleire utløsningsområde	18 750
Stormflo	Stormflo 200 år	7 664
Overvann <sup>1</sup>	Forsenkninger i terrenget der vann samler seg opp	6 772

### 3.2. Klimatiltak i Trøndelag, rammer og utvikling

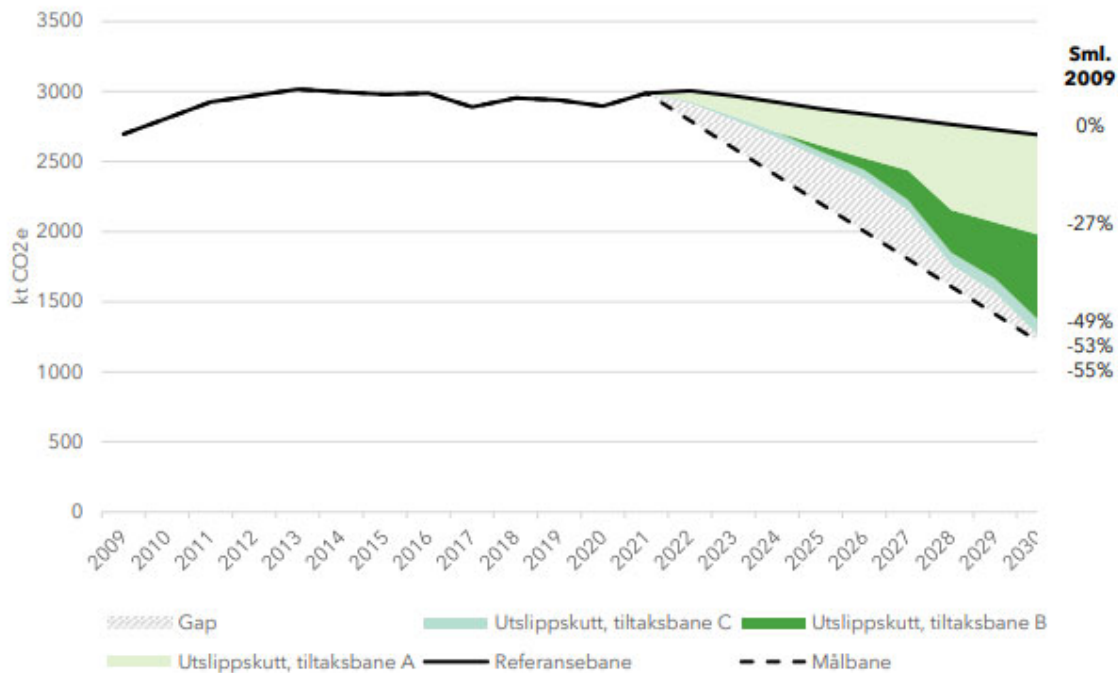
Rammene for klimatiltak i Trøndelag kommer både fra internasjonal, europeisk, og nasjonal klimapolitikk.

#### 3.2.1. Regional klimapolitikk

Det foreligger nå en framskrivning av hvilke tiltak som kan gjennomføres for å nå målet om 50-55 % reduksjon av klimagassutslippene i Trøndelag<sup>3</sup>. Framskrivningen er basert på Miljødirektoratets utslippsstatistikk og tiltakene som ble utredet i Klimakur 2030. Det er flere forbehold knyttet til tiltakene. Tiltakslisten er ikke uttømmende. Eksempler på tiltak som ikke er beskrevet er potensialet i energieffektivisering av bygg, lokal energiproduksjon og effekten av sirkulære forretningsmodeller innenfor bygg og avfallsbransjen. Tiltak for å bygge kompetanse for grønn omstilling innen en av fylkeskommunens viktigste tjenester, utdanning, er det ikke mulig å beregne effekten av. Det er store usikkerheter knyttet både til størrelse på reduksjoner og tidspunkt for innføring av flere av tiltakene. Analysen tar heller ikke hensyn til begrenset tilgang til kapital, areal eller kompetanse. Mange av tiltakene vil øke behovet for kraft, effekt og nett. Dette utredes nærmere i kunnskapsgrunnlaget om energi.

Figuren under viser utslippskuttene i tre tiltaksbaner (som bygger på hverandre), sammen med en referansebane og en målbane.

<sup>3</sup> Hele rapporten er tilgjengelig på hjemmesiden: Klimabudsjett for Trøndelag (trondelagfylke.no)



Figur 7: Framskrivning av klimagassutslipp i Trøndelag

Referansebanen viser hvordan klimagassutslippene kan utvikle seg framover i tid, gitt videreføring av eksisterende politikk og uten nye tiltak.

Tiltaksbane A viser at utslippene i 2030 kan reduseres med 27% sammenlignet med 2009 med utslippskutt i sektorene jordbruk, veitrafikk og energiforsyning. Dette er sektorer som *ikke* er omfattet av EUs kvotesystem. Energiforsyning har de største reduksjonene. Dette kommer av at fangst og lagring av karbon fra avfallsforbrenningsanlegget i Trondheim er inkludert i utslippsreduksjonene. Også sjøfartssektoren og annen mobil forbrenning har betydelige utslippskutt.

Tiltaksbane B viser hvordan utslippene i kvotepliktig industri kan reduseres med 49% innen 2030 sammenlignet med 2009. Bidragene til utslippskutt i denne tiltaksbanen er overgangen fra fossilt karbon til biokarbon hos smelteverkene Wacker Chemicals og Elkem Thamshavn, samt overgang til biobrensel, i tillegg til CCS oppstart i 2030 hos Norfrakalk.

Tiltaksbane C viser en framskrivning av de tiltakene som kreves for å nå målet om å redusere utslipp med mellom 50 og 55% sammenlignet med 2009. Denne tiltaksbanen inkluderer ytterligere tiltak i jordbrukssektoren, i henhold til Landbrukets klimaplan.

For å få til reduksjonene som er vist i utslippsscenarioene kreves en betydelig innsats både fra staten, kommuner og fylkeskommuner, privatpersoner og næringsliv. Fylkeskommunen må bruke sine roller som samfunnsutvikler og pådriver, myndighetsutøver, tjenesteleverandør, eier og forvalter og innkjøper for å bidra til utslippskutt i ulike sektorer. I tabellene under er tiltak oppsummert, tiltakene er sortert etter hvor stort estimert utslippsreduksjonspotensial er, og hvor stor påvirkning fylkeskommunen eventuelt kan ha på hele sektoren ved gjennomføring av tiltak. Om fylkeskommunen har tatt tak i dette arbeidet synliggjøres i tabell 6 ved fargebruk etter «trafikklysmetoden», med følgende betydning:

- Rødt: Arbeidet har ikke startet opp
- Gult: Arbeidet er nettopp startet opp
- Grønt: Arbeidet er godt i gang og forankret i fylkeskommunens arbeid og nettverk



Tabell 6: Tiltak i utslippsscenarioene i klimabudsjettet for Trøndelag; status i Trøndelag fylkeskommunes arbeid

<b>Aktuelle tiltak i kvotepliktig industri i Trøndelag</b>		
<i>Sektor</i>	<i>Tiltak</i>	<i>Status i fylkeskommunens arbeid med tiltakene (trafikklys)</i>
Industri (smelteverk og kalkverk)	Erstatte fossilt kull med biokull i prosessindustri, karbonfangst og lagring, energieffektivisering, konvertere fra fossilt til fornybart	Inngår i arbeid med grønt industriløft (prosessindustri, bioøkonomi og CCS).
<b>Aktuelle tiltak og status for fylkeskommunens rolle som innkjøper av varer, produkter og tjenester</b>		
Veitransport	Krav om nullutslipp i vare- og tjenesteleveranser	Implementere veileder for transportkrav og -kriterier som omhandler anskaffelser av varer og tjenester som genererer transport.
Energi	Krav om nullutslipp energi til drift i nye byggeprosjekt og energieffektivisering i eksisterende bygningsmasse. Krav til energibruk knyttet til nye bygg på 50 % av passivhuskrav.	Miljøoppfølgingsplan som kontraktskrav i alle nye byggeprosjekter. Høsting, lagring og produksjon av elektrisk og termisk energi av egen bygningsmasse, i hovedsak gjennom eget selskap Grønt Hjerte.
Byggeprosess og byggematerialer	Krav om 50 % reduksjon i utslipp knyttet til byggematerialer innen 2025	Miljøoppfølgingsplan som kontraktskrav i nye byggeprosjekt med fokus på materialer med lave utslipp og ombruk av byggematerialer.
Annen mobil forbrenning	Krav om fossilfri oppvarming på byggeplasser, krav om effektivisering på byggeplass, krav om utslippsfri teknologi, krav om avansert biodrivstoff	Etableres gradvis som del av miljøoppfølgingsplan for nye byggeprosjekter eiendom. Klimakrav i utbygging Innherredsveien Øst.
Industri	Klimakrav i asfaltkontrakter	Vekting av klimagassutslipp videreføres i kontrakter hvis finansieringen kommer gjennom økonomiplanen på høsten.
<b>Tiltak og status for fylkeskommunens rolle som tjenesteyter innenfor samferdsel</b>		
<i>Sektor</i>	<i>Tiltak</i>	<i>Status i fylkeskommunens arbeid</i>
Veitransport	Nullutslipp på bybusser og langdistansebusser	Ikke mulig før 2029
Sjøfart	Krav om elektrifisering av ferger.	Konvensjonelle ferger i tidsrom 2025-2034 grunnet manglende infrastruktur for lading
Sjøfart	Krav til hurtigbåter	80% utslippsreduksjon fra 2024 på utvalgte strekninger med tilstrekkelig krafttilgang.
Sjøfart	Krav i henhold til Veikart for grønn sjøtransport i bygg og anleggsbransjen <sup>4</sup>	?
<b>Fylkeskommunens rolle som regional planmyndighet</b>		
Veitransport	Nullvekstmål for personbil.	Veiledende retningslinjer i Regional plan for arealbruk <sup>5</sup> (R2-R5).
<b>Tiltak Fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler og pådriver</b>		
<i>Sektor</i>	<i>Tiltak</i>	<i>Status i fylkeskommunens arbeid</i>
Jordbruk	Redusert matsvinn, overgang til mer klimavennlige måltidsvaner	Miljøfyrtårn og kantenettverk. Kartlegging ressursstrømmer.

<sup>4</sup> Veikart for grønn sjøtransport i bygg- og anleggsektoren (grontskipsfartsprogram.no)

<sup>5</sup> regional-plan-for-arealbruk\_vedtatt-i-ft-09.03.2022.pdf (trondelagfylke.no)

Jordbruk	Karbonbinding biokull <sup>6</sup> , husdyrgjødsel til biogass og andre gjødselstiltak <sup>7</sup> , fangvekster, førkvalitet, avl, drenering	Prosjekter støttes gjennom BIO-midler, landbruksvirkemidler (RT og RK) og REG-UT.
Avfall og avløp	Karbonfangst og lagring fra avfallsforbrenningsanlegg Heimdal.	Inngår i arbeid med grønt industriløft Trøndelag.
Sjøfart	Energieffektivisering fartøy, bruk av avansert biodrivstoff, hydrogen, elektrifisering, etablering av landstrøm <sup>8</sup> , krav til cruiseskip, Framtidens hurtigbåt <sup>9</sup>	Inngår i arbeid med grønt industriløft (hydrogen, maritim industri).
Veitrafikk	Overføring av gods fra vei til sjø og bane. Forbedring bylogistikk <sup>10</sup> . Elektrifisering, hydrogen eller biogass som drivstoff i godstrafikk avhenger av markedsutvikling.	Det mangler terminal og havnekapasitet og areal for økt gods trafikk på sjø og bane. Tilskuddsordning for hurtigludere for personbiler er utarbeidet.
Industri	Energieffektivisering, konvertering fra fossile til fornybare brensler	Inngår i arbeid med grønt industriløft
Avfall og avløp	Utnytte metan fra trønderske deponi	Deponier er ikke kartlagt. Avfallsklyngen CIVAC støtter sine medlemmer i utvikling av sirkulære verdikjeder. Plast og tekstil er særlig viktig.
Annen mobil forbrenning	Elektrifisering fritidsbåter	Ingen kjent aktivitet
Energi	Pådriver for energieffektivisering og utslippsreducerende tiltak i bygge- og anleggsektoren	Delta i nasjonale og internasjonale FOU-prosjekter og andre samarbeidsprosjekt med nettverks partnere, særlig knyttet til energihøsting og -deling og ombruk av byggematerialer. Utvikling av digital plattform av ombruk for byggematerialer.

### 3.2.2. Veien videre for klimaomstilling

Framskrivningen og tiltakslista presentert over er et skritt videre i fylkeskommunens arbeid med klimaomstilling og klimabudsjett. Dersom klimabudsjettet skal bli et styringsverktøy må det sikres bedre samsvar mellom det økonomiske drifts- og investeringsbudsjettet og klimabudsjettet. Det er i dag ingen mekanismer på plass som sikrer at dersom tiltak i samferdselssektoren utsettes, så må det tas ytterligere tiltak i en annen sektor, f.eks. vegutbygging, for å sikre måloppnåelse. Å få gjennomført tiltak som er tilstrekkelig for å nå vedtatt mål om 50-55% utslippskutt, vil bli svært krevende, både med tanke på økonomiske ressurser og kapasitet/kompetanse. Ytterligere krevende vil det bli når naturmangfold, arealbruk, samt sosial og økonomiske bærekraft også skal vektlegges i det videre arbeidet. Det er nødvendig at fylkesadministrasjonen institusjonaliserer klimaomstilling i organisasjonen, med tanke på beslutningssystemer og evaluering av måloppnåelse.

<sup>6</sup> Novel and sustainable products - RISE PFI AS (rise-pfi.no)

<sup>7</sup> Muligheter med biogjødsel i Midt-Trøndelag | NLR Trøndelag

<sup>8</sup> 20221116-Energi-i-Havbruk-Sluttrapport.pdf (renergycluster.no)

<sup>9</sup> Disse er videre i konkurransen om fremtidens hurtigbåt - Troms og Finnmark fylkeskommune (tffk.no)

<sup>10</sup> Om Elskede by – Elskede by

## 4. Administrasjon

### 4.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Utfordringene i samfunnet og arbeidslivet framover vil gjøre at vi må fortsette å utvikle administrasjonen og organisasjonspolitikken. Det er nødvendig for at vi fortsatt skal gi god støtte til de ulike rollene som fylkeskommunen har. Samarbeid med flere aktører som kommuner, fylkeskommuner, staten, frivillig sektor og innbyggere er vesentlig for å utvikle framtidens fylkeskommune.

Et stramt arbeidsmarked og flere oppgaver fører til at det blir kamp om arbeidskraften. Fylkeskommunen merker særlig dette innenfor fagfelt som krever særskilt nøkkelkompetanse. Det er nødvendig med ekstra tiltak for å beholde og rekruttere kompetanse. Framtidens arbeidstakere vil være alle, også de som i dag står utenfor. Utfordring med utenforskap i arbeidslivet betinger at fylkeskommunen bidrar til gode tiltak for å sikre et likestilt arbeidsliv for alle grupper.

Samtidig vil de økonomiske rammebetingelsene framover bli betydelige strammere. Det innebærer at ressursene ikke kan øke i takt med nye oppgaver. Tydelige prioriteringer og omdisponeringer av ressurser vil være nødvendig.

Digitalisering handler om å bruke teknologi til å fornye, forenkle og forbedre i et brukerfokus. Det er sterke føringer fra nasjonale myndigheter på bruk av digital teknologi som en del av offentlige Norge. Bruk av digital teknologi betinger at vi har god informasjonssikkerhet ved at informasjon er tilgjengelig, har integritet og konfidensialitet. Sikkerhet vil ha en kostnadsside.

Dagens geopolitiske situasjon og krigen i Ukraina skaper et behov for sikkerhetsklarering av flere ansatte. Reorganisering samt konkretisering av fysiske krav til sikkerhet i bygg/anlegg samt økt fokus på sikkerhet i informasjonssystemer skal inngå i ulike prosesser. Dette er et betydelig arbeid siden det på flere av fylkeskommunens ansvarsområder ikke har vært tradisjon for slikt arbeid tidligere.

### 4.2. Organisasjonspolitik som støtter omstilling og endring

Demografisk utvikling, klimaendringer, energibehov, trangere økonomisk handlingsrom og utstøting fra arbeidslivet er noen av våre felles samfunnsutfordringer, også sett i sammenheng med FNs bærekraftsmål. Organisasjonspolitikken som er gjeldende fra 2023 beskriver de viktigste utfordringer som Trøndelag fylkeskommune står overfor som virksomhet; konkurranse om arbeidskraft, å arbeide i stadig omstilling og å være en bærekraftig organisasjon.

Organisasjonspolitikken presenterer en ønsket organisasjonskultur som skal bidra til å møte utfordringene. Det er synliggjort viktige overordnede satsningsområder som vil være styrende for prioriteringer og utarbeidelse av tiltak.

#### 4.2.1. Organisasjonsutvikling som virkemiddel til effektivitet og kvalitet

I 2023 har fylkeskommunen startet opp større endringsprosesser som henger sammen. Disse endringsprosessene har som formål å gi kvalitet, effektivitet og økonomisk bærekraft. Organisasjonsutvikling i sentraladministrasjonen er en oppfølging av evaluering fra 2022. Prioriterte arbeidsstrømmer i dette arbeidet vil være; tiltak for å utvikle samhandling videre, organisering, ansvar og rolleavklaring for de ulike stab/støtte tjenestene og å vurdere organisasjonsstrukturen for noen områder.

Prosjektet økonomisk bærekraft vil gjennomgå driften av fylkeskommunen for å se mulige innsparingspotensial som vil gi mer bærekraftig økonomi på kortere og lengre sikt. Programmet innovasjon og digitalisering er et av virkemidlene for å utvikle medarbeiderdrevet innovasjonskultur, få større digital modenhet og digital transformasjon i fylkeskommunen. Målet er å bedre både effektivitet og kvalitet.

Endringsprosessene vil påvirke medarbeiderne og arbeidsmiljøet framover. Et viktig fokusområde for alle prosjektene er menneskene som vil bli berørt av disse endringene. Prosjektene vil samhandle med lederne, tillitsvalgte og vernetjenesten for å forberede medarbeiderne på disse endringene. Viktige momenter er å motivere, informere, forankre og involvere, men også redusere

usikkerhet og skape trygghet i jobbsituasjon. Å opprettholde arbeidsgleden og å skape forståelse for målene og gevinstene blir sentralt i det videre arbeidet.

#### 4.2.2. Oppfølging av prosjektet *Likestilt arbeidsliv*

Prosjekt *Likestilt arbeidsliv* har pågått i ett år. Handlingsplanen ble vedtatt i administrasjonsutvalget i mars 2023. Den inneholder 75 tiltak fordelt på syv innsatsområder.

Et høyt prioriterte tiltak er etablering av fylkeskommunens trainee-ordning for personer med nedsatt funksjonsevne og/eller minoritetsbakgrunn. For at dette skal bli en fast forutsigbar ordning må det settes av midler i budsjettet. Målet på sikt er fem stillinger. For 2024 foreslås det å sette av midler til tre stillinger øremerket for denne målgruppen.

Ufrivillig deltid skal kartlegges i 2023. Kartleggingen utvides i omfang samtidig som kjønns- og minoritetsperspektiv innlemmes. Kartleggingen vil gi oss føringer på om vi er på rett vei for å få heltidkultur.

Det jobbes videre med utvikling av en partnerskapsmodell med andre fylkeskommuner for å sikre regional tilpasning av sertifiseringsverktøyet for *Likestilt arbeidsliv*, og for å avklare Trøndelag fylkeskommunes rolle i denne sammenheng.

Prosjektet *Likestilt arbeidsliv* har fått et tilskudd fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI). Dette gir handlingsrom for å arrangere en større samling/konferanse om mangfoldsledelse, både for interne deltakere, og å invitere kommuner og andre trønderske virksomheter.

#### 4.2.3. Rekruttere, beholde og utvikle kompetanse

En av de globale utfordringene er at vi blir for få arbeidstakere i framtiden, flere vil gå ut enn inn i arbeidslivet.

Fylkeskommunen har allerede møtt en del utfordringer med å rekruttere innenfor noen fagområder, spesielt innenfor veg, IKT, tannhelse og ledelse. Vi klarer ikke alltid å konkurrere på lønnsvilkår, vurdering av riktig lønnsnivå og behovet for nøkkelkompetanse blir utfordret blant annet fordi vi ligger lavere enn andre offentlige virksomheter som vi sammenligner oss med. Vi vil vurdere ulike tiltak for å markedsføre at vi har faglig interessante og samfunnsnyttige stillinger i fylkeskommunen. Det vil videre være nødvendig å vurdere innleie på lengre kontrakter på enkelte kompetanseområder hvis utfordringene med nøkkelkompetanse ikke lar seg løse. Dette vil ha en økonomisk konsekvens.

Det blir viktig å beholde ansatte, og utvikle ansattes kompetanse. Vi holder på å videreutvikle et system for å ta imot de som ansettes. Et slikt innfasingsprogram vil ivareta å få folk raskt inn i arbeidsoppgaver og å bli en del av virksomheten (attraktiv arbeidsgiver). Digitale verktøy vil bli benyttet for å gi kompetanse om ny arbeidsgiver og arbeidsplass, men de fysiske møtene med nye medarbeidere og ivaretaging fra kollegaer og nærmeste leder er aller viktigst i innfasing. Endring vil være arbeidshverdagen framover og lederne vil ha behov for god endringskompetanse, digital kompetanse, kompetanse på forebygging og håndtering av konflikter.

Riktig kompetanse er nødvendig for å nå fylkeskommunens mål. Vi vil bruke den kompetansen vi har på best mulig måte ved å mobilisere kompetansen til medarbeiderne gjennom å gi relevante muligheter, oppgaver og utfordringer. Læring skjer både gjennom videreutdanning og gjennom interne kompetansetiltak og erfaring på arbeidsplassen. Videreutvikling av kompetanse vil være sentralt for å beholde arbeidskraft og blir viktig når økonomien blir strammere.

#### 4.2.4. Utvikle partssamarbeidet videre

Fylkeskommunen vil videreutvikle partssamarbeidet til å bli en kraft for utvikling av tjenester og samfunnsoppdraget, og utvidet partssamarbeid er et prioritert område i organisasjonspolitikken. Høsten 2021 og våren 2022 ble det i samarbeid med SINTEF gjennomført et FoU-prosjekt i sentraladministrasjonen; «Trening i driftsnært partssamarbeid». Overordnet konklusjon er at sentraladministrasjonen høyst sannsynlig har økt sin samlede ledelseskapasitet til utvikling av organisasjonen og tjenesteleveransene. Dette gir en god grunnmur for tillitsbasert styring og ledelse i fylkeskommunen. Partene vil sammen sørge for å utvikle partssamarbeidet videre gjennom de utfordringen fylkeskommunen står overfor.

Prosjektet videreføres i de videregående skolene i 2023 og 2024. Dette er et omfattende prosjekt hvor alle skolene i fylkeskommunen deltar og det krever store ressurser, både økonomisk og personalmessig. SINTEF deltar med fire forskere og har antydnet at forskningen relatert til

prosjektet kan være av internasjonal interesse. I tillegg til fylkeskommunens egne ressurser, er det søkt og innvilget ekstern delfinansiering av prosjektet fra KS. Målet med prosjektet er å utvikle det lokale partssamarbeidet på de videregående skolene slik at det formelle informasjons- og drøftingsorganet også får ferdighet i å samarbeide om strategisk skoleutvikling. Sentrale forskningsspørsmål er hvilkefordringer trønderske videregående skoler står ovenfor som krever bred medvirkning fra hele organisasjonen for å løse, og hvilke organisatoriske strukturer og praksiser for samarbeid mellom ledere, plastillitsvalgte og verneombud som må forsterkes eller forbedres for at partssamarbeidet kan fungere som utvidet skoleledelseskapasitet.

#### 4.2.5. Helse, miljø og sikkerhet (HMS)

Både Kommuneloven og Internkontrollforskriften for systematisk HMS-arbeid har krav om internkontroll som inkluderer rutiner og prosedyrer, risikovurdering samt avvikshåndtering. Trøndelag fylkeskommune har innført et avviks- og forbedringssystem. Det gjenstår et system for oversikt over vurdering av risiko for like tema i de ulike enhetene.

Dokumentasjonen av overordnede styrende dokumenter for HMS er i dag publisert på intranett slik som andre styrende dokumenter. Dette oppleves ikke som godt nok og fylkesdirektøren vil vurdere bedre tilgjengelighet og oversikt gjennom forbedring og utvikling av den overordnede internkontrollen.

Arbeids- og sosialdepartementet satte i 2017 ned et ekspertutvalg som vurderte bedriftshelsetjenestene. Utvalget anslo at store virksomheters gjennomsnittlige kostnader per ansatt for bruk eller tilknytning til BHT er om lag 1000- 1200 kroner. Trøndelag fylkeskommune har budsjett på om lag 500 kroner pr. ansatt, men har brukt ca. 700 kroner pr. ansatt pr. år. Forskrift om Organisering, ledelse og medvirkning angir hva en arbeidsgiver skal sørge for at bedriftshelsetjenesten bidrar med. Gjennomsnitt på 500 kroner pr. ansatt er ikke tilstrekkelig for å oppfylle forskriften. Bedriftshelsetjenesten er en viktig samarbeidspart i en krevende arbeidshverdag som består av raske endringer. Styrking av bedriftshelsetjenesten vil være et hjelpemiddel for å håndtere utfordringene og forebygge sykefravær.

### 4.3. Samfunnssikkerhet i en urolig verden

Fylkeskommunen omfattes av Lov om sikkerhet 2019, Lov om offentlighet, samt forskriften om Sivil transportberedskap 2005. Sivil Transportberedskapsplan for Trøndelag fylkeskommune vil bli ferdigstilt i 2023. Den urolige verdenssituasjonen har gitt økt fokus på sikkerhet for alle nivå. Samferdselsdepartementet har et pågående arbeid med å konkretisere ytterligere innhold og ansvar i den nasjonale grunnleggende funksjonen Transport (Veg og Samferdsel).

Dagens geopolitiske situasjon og krigen i Ukraina skaper et behov for sikkerhetsklarering av flere ansatte. Reorganisering samt konkretisering av fysiske krav til sikkerhet i bygg/anlegg samt økt fokus på sikkerhet i informasjonssystemer skal inngå i ulike prosesser. Dette fører til at fylkeskommunen må etablere en sikkerhetsorganisasjon. Dette er et betydelig arbeid som vil føre til økte kostnader innenfor samfunnssikkerhet. Restruktureringa av Totalforsvaret viser et tetter samarbeid mellom forsvaret og det sivile samfunn herunder nye samarbeidsformer for fylkeskommunen.

Sikkerhetsloven stiller krav om ROS- analyser for eksempel til nye bygg, veier, infrastruktur mm. Dette er et betydelig arbeid siden det på flere av fylkeskommunens ansvarsområder ikke har vært tradisjon for slikt arbeid tidligere.

Fylkeskommunen har kjøpt det nasjonale krisestøttesystemet CIM, og foreløpig etablert systemet for avdeling Veg, samt klargjort for mobilisering av overordnet kriseledelse. Fylkesdirektøren ønsker å ta en vurdering på kost-nytte ved bruk av CIM i resten av fylkeskommunens tjenesteområder.

### 4.4. Utvikling av informasjonssikkerheten

#### 4.4.1. Endret digitalt trusselbilde

Etter Russlands invasjon av Ukraina har vi fått et nytt geopolitisk sikkerhetsbilde som i stor grad påvirker trusselbildet også når det gjelder cybersikkerhet. Hybrid krigføring er en trussel for våre digitale løsninger og gir utfordringer for grunnleggende demokratiske verdier.

En konkret sak som tydeliggjør dette, er direktoratet for Nasjonal sikkerhetsmyndighets (NSM) anbefaling om å slette TikTok og Telegram fra tjenesteenheter med tilgang til organisasjonens infrastruktur. Med endret trusselbilde er vi nødt til å gjøre nye risikovurderinger og iverksette tiltak for å beskytte våre digitale informasjonsverdier.

#### 4.4.2. Digital sikkerhetskultur

Digital sikkerhetskultur er våre felles verdier, holdninger, normer, kunnskaper og handlinger som i sum beskytter oss mot digitale trusler. Grunnlaget for å oppnå god sikkerhetskultur er forankring hos ledelsen, kompetansebygging i organisasjonen og kontinuerlig arbeid over tid.

Vinteren 2022-2023 ble det gjennomført en bevisstgjøringskampanje om informasjonssikkerhet. Alle ansatte og folkevalgte fikk tilsendt korte leksjoner med ulike tema, og det ble gjennomført en beredskapstest som simulert epostsvindel. Angrep i form av svindelepost kan være en mulig start på cyberangrep som vil ramme organisasjonen hardt både med tanke på økonomi, informasjonstap og omdømme. Resultatene av kampanjen viste lav gjennomføringsgrad på leksjonene (38%) og høy klikkprosent på svindeleposter (ca 23%).

Sikkerhetskultur handler ikke bare om å motstå angrep, men å ha gode prosesser som ivaretar krav om informasjonssikkerhet og personvern. Det er behov for å jobbe målrettet med sikkerhetskultur for å forhindre fremtidige kostnader ved eventuelle sikkerhetsbrudd eller vellykkede angrep.

#### 4.4.3. Behov for økt kompetanse

Trøndelag fylkeskommune har satt seg mål for arbeidet med digital transformasjon gjennom program for innovasjon og digitalisering. Endrede og digitaliserte arbeidsprosesser stiller høye krav til ivaretagelse av informasjonssikkerhet og personvern.

Innebygd personvern er et prinsipp som må stå sterkt i dette arbeidet, og det vil kreve kompetanse i alle ledd, fra ledelse og beslutningstakere, til medarbeidere i prosjekt og utvikling og ikke minst til sluttbrukere.

#### 4.4.4. Tilsyn om etterlevelse av personvernforordningen

Datatilsynet gjennomførte våren 2023 brevkontroll hos kommuner og fylkeskommuner. Trøndelag fylkeskommune har revidert sin internkontroll i 2023 og kan dokumentere internkontroll. Datatilsynet vil utarbeide en samlet tilsynsrapport basert på resultater fra alle kommuner og fylkeskommuner (ca. 100).

Datatilsynet varsler stedlig kontroll hos et utvalg kommuner og fylkeskommuner i løpet av tredje kvartal 2023. Et tilsyn vil kunne avdekke avvik som fylkeskommunen får pålegg om å utbedre.

### 4.5. Helhetlig internkontroll og kvalitetsarbeid

Kommuneloven § 25 setter tydelig krav til hva som skal være en del av fylkeskommunens internkontroll, både for ulike sektorer og den sentrale administrasjonen. Det er behov for å tydeliggjøre en helhetlig og omforent retning for hvordan vi skal arbeide systematisk med internkontroll for å få best mulig kvalitet i arbeidet. Fylkesdirektøren vil vurdere organisatoriske grep for å styrke internkontrollen. Fylkeskommunen har ulike styringsverktøy og det vil bli vurdert på hvilke områder det kan være sambruk og hvilke områder det mangler godt verktøy. For at vi skal ha et godt helhetlig system, må ulike de verktøyene samhandle og ikke føre til dobbeltarbeid.

### 4.6. Innovasjon og digitalisering

For å lykkes med å øke gjennomføringskraften innenfor innovasjon og digitalisering og sikre at det etableres en kraft for nyskaping og gjennomføring av endringer er program for innovasjon og digitalisering etablert. I årene fremover vil programmet jobbe med å sikre at fylkeskommunen tar ut potensialet i teknologi og organisering blant annet gjennom følgende områder:

#### 4.6.1. Pådriver for digital transformasjon

Programmet skal være en pådriver for digital transformasjon i hele fylkeskommunen, og være en strategisk diskusjonspartner for organisasjonen på temaet. Dette innebærer blant annet å lage langsiktige planer for hvordan de ulike avdelingene skal utvikle og endre seg i takt med tiden.

*Digital transformasjon* forstås her som en utvikling av organisasjonen der brukerorientering, digital teknologi, virksomhet og ledelse, økosystemtankegang, data og innovasjon inngår som sentrale elementer. På dette feltet vil programmet ta et ovenfra og ned tilnærming på området.

#### 4.6.2. Bidra til kultur for medarbeiderdrevet innovasjon

Kultur, kompetanse og ledelse er ett av fem satsingsområder i digitaliseringsstrategien, og kultur for innovasjon og nyskaping er et sentralt tema også i organisasjonspolitikken. Med *kultur* forstås vi her den samlede adferden vi har i vår organisasjon, som er en kombinasjon av ferdigheter, holdninger og verdier. Både ledere, medarbeidere og politikere er viktige kulturbærere, og har vesentlige rolle i å utvikle en innovasjonsvennlig kultur. På dette området er det en nedenfra og opp tilnærming.

#### 4.6.3. Systematisering og profesjonalisering av utvelgelse og gjennomføring av tiltak

For å øke takten og kvaliteten på gjennomføringen av ulike tiltak er det behov for å styrke måten tiltak velges ut og følges opp både før og etter at tiltaket er igangsatt. I dette ligger det også å sikre at gevinst- og endringsfokus er til stede helt fra starten av tiltaket og at det foreligger tydelige planer på hvordan gevinster skal hentes ut.

#### 4.6.4. Økosystem

Fylkeskommunen kan ikke løse alle oppgavene alene innenfor dette feltet. Dette innebærer at vi må styrke samarbeidet med aktørene i økosystemet rundt oss på ulike måter. Med *økosystem* menes her et økosystem for nasjonal digital samhandling og tjenesteutvikling, med ulike aktører, verktøy og løsninger. I et slikt økosystem finner vi aktører som innbyggere, kommunal-, fylkeskommunal-, statlig-, privat og frivillig sektor.

#### 4.6.5. Behov for investeringer

For å lykkes med digital transformasjon for fylkeskommunen i de kommende årene er det en forventning om at en rekke eldre tekniske løsninger må skiftes ut for å kunne optimalisere ressursbruken og tjenestetilbudet. Dette er et uttrykk for teknisk gjeld som kan forklares som gapet mellom moderne tekniske løsninger i organisasjonen og de man har i dag. Det å håndtere den tekniske gjelden er en utfordring både økonomisk og gjennomføringsmessig med dagens kompetansesammensetning. Fylkeskommunen må styrke flere kompetanseområder for å møte utviklingsbehovet. Dette gjelder både spesifikke kompetanseområder, men også å styrke kapasiteten til å gjennomføre flere samtidige endringer. Midt opp i dette gir behovet for å bytte eldre løsninger en stor mulighet for å tenke nytt. Et av særtrekkene innenfor den digitale transformasjonen er det gjennomgående fokuset på hvordan data anvendes for å forstå brukeratferd, tilpasse løsninger og automatisere eller forenkle arbeidsprosesser. Fylkeskommunen må styrke dette arbeidet i fortsettelsen som en del av arbeidet med digital transformasjon.

## 4.7. Anskaffelsesstrategien

Anskaffelsesstrategien som ble vedtatt i 2022, skal bidra til at Trøndelag fylkeskommune benytter anskaffelsesprosessene som et strategisk verktøy for å oppnå effektiv drift, innovasjon og verdiskaping.

Anskaffelsesstrategien legger vekt på klima/miljø og bærekraft, digitalisering og innovasjon. Anskaffelsene skal bidra til å nå klimamål ved å stille miljøkrav i anskaffelsene i henhold til strategi for klimaomstilling. Vi gjør dette ved å styrke kompetansen innen klima og miljø, videreutvikle samarbeidet med aktuelle virksomheter regionalt og nasjonalt. Hensikten er å utarbeide gode miljøkrav i anskaffelsene, vurdere gjenbruk før kjøp og stille krav til kjøretøy ved transport av varer og tjenester eller ved utførelse av arbeid med nullutslippsteknologi der det er mulig.

Strategien har også oppmerksomhet på å standardisere og effektivisere anskaffelsesprosessen gjennom å digitalisere og benytte e-handel der det er mulig. Det ligger potensielle store gevinster i digitalisering og profesjonalisering av innkjøp. Begrense lekkasjer, flere/bedre rammeavtaler og økt fakturamatch er noen, og vil kunne realisere en innsparing på flere 10-talls millioner i året. Dette kommer hele fylkeskommunen til gode.

Videre skal vi videreutvikle metodikk for mer kostnadseffektive og klimasmarte innovative anskaffelser, blant annet gjennom markedsdialog og samarbeid med andre virksomheter.

## 4.8. Bygge tillit gjennom kommunikasjon

Vi skaper tillit når vi ivaretar samfunnsoppdraget vårt og tilbyr gode tjenester til innbyggerne. Omdømmeundersøkelsen 2021/22 viser at Trøndelag fylkeskommune generelt har høy tillit i befolkningen. Undersøkelsen viser også at kjennskapen til fylkeskommunens ansvar og oppgaver er lav. Kunnskapen om hvordan fylkeskommunen bidrar til samfunnsutviklingen er lav. Mange opplever fylkeskommunen som lite lyttende og nyskapende. Det kan svekke tilliten over tid. Det kan også gjøre det utfordrende for fylkeskommunes som virksomhet å tiltrekke nøkkelkompetanse. Gjennom systematisk og aktivt kommunikasjonsarbeid ivaretar vi befolkningens behov for informasjon og vi øker kunnskapen om hvordan fylkeskommunen bidrar til den regionale samfunnsutviklingen.

En undersøkelse høsten 2021 viser at tilliten til den interne kommunikasjonen er høy blant ansatte i fylkeskommunen. Men informasjonen er ikke lett tilgjengelig, og mange savner kommunikasjon rundt strategiske saker. Arbeidslivsforskning viser en tydelig sammenheng mellom arbeidsmotivasjon og kunnskap om hvordan en selv bidrar til at virksomheten når sine mål. God internkommunikasjon er et viktig grunnlag for å rekruttere og beholde dyktige og motiverte stolte medarbeidere.

Trøndelag fylkeskommune sin kommunikasjonsstrategi 2023 – 2026 er et viktig grunnlag i det videre arbeidet med å bygge videre på den høye tilliten blant befolkningen og medarbeiderne i fylkeskommunen.



## 5. Eiendom

### 5.1. Utfordringer til avklaring i fylkestinget

- Verdibevarende vedlikehold krever styrking av drifts- og vedlikeholdsrammer.
- Oppnåelse av klimamålsetninger og effektiv bygningsdrift krever driftsorganisasjoner med styrket kompetanse
- Økte kostnader med gratis utleie til frivilligheten må finansieres

### 5.2. Eiendomsforvaltning

Fylkesdirektøren vil i 2023 fremlegge en sak om behov for en helhetlig eiendomsstrategi, mandat til politisk sak om behovet for en helhetlig eiendomsstrategi for Trøndelag fylkeskommune, hva en kan oppnå med dette og de politiske mål og ambisjoner som skal være førende for arbeidet.

Fylkesdirektøren vil deretter utarbeidet en helhetlig eiendomsstrategi. Så langt planlegges utarbeidet delstrategier for eierskap, arkitektur, utvikling og utbygging, klima- og miljø, vedlikehold og drift. Disse forutsettes belyst i verdidimensjonene - realverdi, samfunnsverdi og bruksverdi og dimensjonene – økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft.

Reduserte investeringsrammer til teknisk oppgradering i økonomiplan 2023-2026, gir betydelig utfordringer til å gjennomføre oppstartede og planlagte vedlikeholdsprosjekter og med det ikke nå vedtatte mål. Oppstartede og planlagte vedlikeholdsprosjekter må utsettes. Verdibevarende vedlikehold kan ikke gjennomføres innenfor vedtatte rammer, noe som over tid vil gi økte kostnader og økt låneopptak.

I løpet av 2023 implementeres et nytt felles digitalt FDVU-system (forvaltning, drift, vedlikehold, utvikling) for hele bygningsmassen. I den forbindelse etableres bygningsinformasjonsmodeller (BIM) for hele bygningsmassen. Bruk og oppfølging av systemet vil berøre og kreve ressursbruk i ytre driftsenheter.

Pågående organisasjonsutvikling som følge av gjennomført evaluering av sentraladministrasjonen, må ivareta hvordan effektiv, kompetansebasert og bærekraftig organisering av drift av bygningsmassen kan utføres.

Gratis utleie til frivilligheten i våre bygg fra og med høsten 2023, har gitt økt utleie i fylkeskommunale haller med tilhørende økte driftskostnader. Dette må kompenseres.

### 5.3. Eierskap

Gjennom helhetlig eiendomsforvaltning søkes det å gjennomføre en profesjonell tilnærming til salg av tomter/eiendommer og anskaffelse av nye innenfor rammen av verdioptimalisering. Eiendommer som ikke er i aktiv tjenesteproduksjon forutsettes utviklet til optimalt nivå for salg i samsvar med vedlagt avhendingsreglement.

Det vil framgå av våre økonomiplaner hvilke eiendomsobjekter som er vedtatt solgt eller foreslås solgt. Forutsatt at fellesprosjektet i Namsos realiseres, vil eksisterende Olav Duun vgs. bli avhendet i 2027.

### 5.4. Investeringer

Investeringer er omtalt under hver enkelt fagavdeling med unntak av administrasjonsbygg. Det er utarbeidet et arbeidsplasskonsept som legger rammene for utforming av administrative kontorlokaler. Innflytting i leide lokaler i nytt administrasjonsbygg på Steinkjer er planlagt til årsskiftet 2024/25. I den forbindelse er det vedtatt et inventarprosjekt som gjennomføres i vår egen brukerorganisasjon.

I løpet av 2023 startes planlegging av ombygging av eksisterende administrasjonsbygg i Trondheim, med planlagt trinnvis ombygging i løpet av 2025. Trondheim kommune flytter ut av leide lokaler i januar 2025. Eksisterende leieforhold i Statens Hus er forlenget til november 2025, samt at areal eid av STFK Eiendom AS i Falkenborgveien 32 forutsettes anvendt til lokaler for deler av sentraladministrasjon.

## 5.5. Trøndelag svarer på klimautfordringen

I samsvar med vedtatt klimabudsjett er det ambisiøse målsetninger for høsting, lagring og produksjon av termisk og elektrisk energi fra fylkeskommunens bygningsmasse. Tiltak gjennomføres i regi av Grønt Hjerte AS som har en plan på økning av produksjon med 2-3 GWH/årlig i eksisterende bygningsmasse.

I nye byggeprosjekter er det etablert en miljøoppfølgingsplan (MOP) som stiller krav om nullutslippsbygg med krav til energibruk, byggematerialer og byggeprosess. Ombruk av byggematerialer har høyt fokus i byggeprosjektene.

Eiendom er både innkjøper, eier og forvalter, tjenesteyter og pådriver for klimaomstilling i bygningsmassen.

## 6. Utdanning

### 6.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Avdeling utdanning og kompetanse får ekstra kostnader som dels har forklaring i nasjonale forhold og dels i lokale forhold.

Kunnskapsdepartementet foreslår endringer i opplæringsloven, som samlet sett blir anslått å ha en kostnad på i underkant av 800 millioner kroner på nasjonalt nivå. Dette er i hovedsak økte kostnader i fylkeskommunene. Det er usikkerhet knyttet til om fylkeskommunene blir fullt ut kompensert for konsekvensene av ny lov og hvor stor del av den totale summen som blir tildelt Trøndelag fylkeskommune.

I tillegg er det økte utgifter i forbindelse med flyktingestrømmen, som foreløpig ikke er kompensert fra nasjonalt nivå. Vi anslår utgiftene til å være mellom 30 og 40 millioner kroner for Trøndelag sin del.

Når det gjelder de mer lokale utfordringene, gir elevtallsutviklingen oss en del utfordringer. Elevtallet øker i perioden, og det fører til et behov for flere klasser og dermed behov for flere lærere. Elevtallsutviklingen er i tillegg skjev, med klart størst økning i trondheimsregionen. Elevtallsøkningen medfører et økt ressursbehov på cirka 30 millioner kroner i 2027.

I tillegg har antall lærekontrakter økt i omfang de siste årene. Vi beregner dette til en utgiftsøkning på cirka 10 millioner kroner.

Økte utgifter kommer samtidig med at det gjennom økonomiplanen er vedtatt en redusert økonomisk ramme for perioden for avdeling utdanning og kompetanse sin del. For 2024 utgjør rammereduksjonen cirka 113 millioner kroner, og for 2025 og 2026 er nivået på rammereduksjonen cirka 137 millioner kroner.

Redusert økonomisk handlingsrom kombinert med økte utgifter krever at vi må jobbe systematisk med omstilling de nærmeste årene. Det er behov for at fylkestinget tar stilling til hvordan vi skal omstille. Det blir nødvendig med avklaringer når det gjelder tilbuds- og skolestrukturen:

- Skal vi planlegge tilbud på færre skoler for å legge til rette for større elevgrupper på tilbudene?
- Skal vi vri tilbudsplanleggingen over på mindre kostbare utdanningstilbud innenfor studieforberedende utdanningsprogram? Her ligger mulighetene i å redusere tilbudet innenfor musikk og å redusere tilbudet på spisset toppidrett.
- Skal vi vri tilbudsplanleggingen slik at vi får en forskyvning fra yrkesfaglige utdanningsprogram til studieforberedende utdanningsprogram? Elevplasser på yrkesfaglige utdanningsprogram er dyrere enn på studieforberedende.
- Skal vi redusere kostnader gjennom endringer i skolestrukturen? Her er det mulig med endringer gjennom enten organisatorisk sammenslåing, nedlegging eller sammenslåing av skoler.

### 6.2. Kompetansepolitiske utfordringer

Hva slags kompetanse trenger vi i Trøndelag i årene som kommer? Hvordan sikrer vi at utdanningene møter behovene i arbeids- og samfunnsliv – ikke bare i dag, men i årene og tiårene som ligger foran oss? Hvordan skal utdanningene sikre verdiskapning og velferd? Gjennom en tydeligere og mer offensiv kompetansepolitikk kan Trøndelag fylkeskommune bidra til gode løsninger som er godt tilpasset arbeidslivets behov og utfordringer i de ulike delene av fylket. Regional planlegging, utdanningspolitikk, næringspolitikk og inkluderings- og integreringspolitikk må sees i sammenheng. En forutsetning for å lykkes er at involverte aktører utvikler en felles forståelse for omstillings- og kompetansebehovet i arbeidslivet i Trøndelag.

Behovet for mer og bedre samhandling mellom aktørene er målsatt i den regionale kompetansestrategien. Grunnlaget for å få til en omforent forståelse av utfordringer og muligheter

er et oppdatert og tilgjengelig kunnskapsgrunnlag. Å ta i bruk regionale kompetanseindikatorer er viktig i arbeidet.

Gode samarbeidsarenaer gjennom regionale kompetanseforumer er en suksessfaktor for å lykkes med kompetansepolitikken. Fem av sju regioner har nå etablert en struktur for samhandling om kompetansebehov i arbeidslivet. Det er nødvendig å videreutvikle Kompetanseforum Trøndelag til å bli den strategiske samhandlingsarenaen det er ment å være. Fylkeskommunen – som både er en part i og en tilrettelegger for forumet – bør ta et enda tydeligere ansvar for arbeidet med å videreutvikle partnerskapet.

For å forsterke det regionalpolitiske kompetansearbeidet, er det viktig å arbeide videre med å påvirke nasjonale myndigheter til å gi fylkeskommunene et større ansvar for virkemidler og finansiering av aktiviteter. Dette gjelder for eksempel forvaltningsansvar for studiesenter og midler til desentrale og fleksible utdanninger. Forbedrede rammevilkår til høyere yrkesfaglig utdanning er også et viktig virkemiddel for å svare ut kompetansebehov i de ulike regionene. Det er også behov for at karriereveiledning for voksne blir gjort mer synlig og fysisk tilgjengelig i distriktene.

### 6.3. Skole- og tilbudsstruktur

Utgangspunktet for diskusjonene om skole- og tilbudsstruktur er utviklingen i antallet 16-18-åringer i Trøndelag. Tabellen nedenfor viser elevtallsutviklingen fordelt på regionene i Trøndelag.

Tabell 7: Utvikling i antall 16-18 åringer i Trøndelag

Region	Økonomiplanperioden								
	2 022	2 023	2 024	2 025	2 026	2 027	2 030	2 035	2 040
Namdalen	1 327	1 318	1 311	1 323	1 316	1 350	1 335	1 161	1 111
Fosen	891	860	875	895	885	872	852	800	767
Innhæred	2 656	2 688	2 666	2 662	2 638	2 640	2 520	2 343	2 229
Værnesregionen	1 771	1 762	1 786	1 821	1 848	1 842	1 789	1 671	1 551
Orkdalen og kyst sør	1 537	1 568	1 601	1 665	1 669	1 710	1 589	1 488	1 408
Trøndelag sør	1 468	1 443	1 443	1 418	1 426	1 432	1 419	1 354	1 336
<b>Trøndelag u. Trondheim</b>	<b>9 650</b>	<b>9 639</b>	<b>9 682</b>	<b>9 784</b>	<b>9 782</b>	<b>9 846</b>	<b>9 504</b>	<b>8 817</b>	<b>8 402</b>
Trondheim	6 722	7 309	7 482	7 586	7 715	7 854	7 538	7 208	7 264
<b>Trøndelag</b>	<b>16 372</b>	<b>16 948</b>	<b>17 164</b>	<b>17 370</b>	<b>17 497</b>	<b>17 700</b>	<b>17 042</b>	<b>16 025</b>	<b>15 666</b>

Det er skjev elevtallsutvikling i Trøndelag. Dette gir store omstillingsbehov. I økonomiplanperioden vil veksten i trondheimsområdet fortsette. Veksten går utover det som tidligere er lagt inn i den økonomiske ramma for avdeling utdanning og kompetanse. Det er særlig ramma for 2027 som ikke er justert for elevtallsveksten.

Tabellen nedenfor viser utviklingen i antall 16-18-åringer og regelendringer omsatt til økte kostnader til opplæring. 2027 er toppåret i Trondheim og Trøndelag. Også i 2028 vil det være et høyt kostnadsbehov. Det vil være nødvendig å finne ekstra finansiering for årene 2026, 2027 og 2028, som har det høyeste elevtallet.

Tabell 8: Utviklingen i antall 16-18-åringer og regelendringer omsatt til økte kostnader til opplæring

Endring i/alle tall i hele millioner kroner	2024	2025	2026	2027
Endring elevtall	3,95	-1,5	3,53	28,37
Endring lovregler og lokale vedtak	61,32	88,44	91,95	86,97
<b>Endringer</b>	<b>65,27</b>	<b>86,94</b>	<b>95,49</b>	<b>115,34</b>

I fylkestingssak [122/21](#) ble operative prinsipper for tilbudsplanlegging i videregående opplæring og høyere yrkesfaglig utdanning vedtatt. For å kunne dekke framtidig kompetansebehov i de ulike regionene, er det viktig å se tilbudet innen videregående opplæring for ungdom og voksne og høyere yrkesfaglig utdanning i en sammenheng.

Hovedinnholdet i planleggingen vil være å legge fram:

- føringer for hvordan utdanningstilbud kan benyttes i fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle
- en helhetlig tilbudsstruktur der videregående opplæring for ungdom og voksne samt høyere yrkesfaglig utdanning er tilpasset arbeidslivets behov i regionene

- bruk av fleksible opplæringsmodeller som redskap for å nå flere på andre måter enn i dag

Det er store forskjeller i andelen ungdommer som velger studieforberedende utdanningsprogrammer i regionene. I Trondheim velger 55 % studieforberedende, mens tilsvarende tall for Orkdalsregionen er 27 %. Utenfor Trondheim velger i gjennomsnitt 31 % av elevene studieforberedende utdanningsprogram. Dette kan forklares med blant annet ulik næringsstruktur og demografiske forhold, men det gir regionene ulike forutsetninger for å bidra til at de er selvforsynte med for eksempel lærere, leger og sykepleiere. Våren 2023 økte andelen som søker yrkesfaglige utdanningsprogrammer i Trøndelag med to prosentpoeng sammenlignet med 2022.

Avdeling utdanning og kompetanse har, gjennom vedtak i de to siste økonomiplanene, en redusert økonomisk ramme på cirka 137 millioner kroner i 2025 og 2026. I 2024 er rammereduksjonen på cirka 113 millioner kroner. For å sikre at skolene får tid til å fase inn denne rammereduksjonen, må tiltak settes inn allerede i 2023. Skolenes økonomiske ramme vil fra kommende skoleår bli redusert med ett og et halvt prosentpoeng. Skolene vurderer selv hvilke tiltak som er mest hensiktsmessige på både kort og lang sikt. Alle skolene har gjort egne vurderinger for hvilke konsekvenser en reduksjon av rammen på ett, to og opp til fem prosent vil ha å si for skoledrifta. De fleste skolene angir at de kan spare ett til ett og et halvt prosentpoeng innenfor tildelt ramme. Det kan få betydning for kvaliteten på opplæringen, men det skal være mulig å gi opplæring i tråd med lov og regelverk.

En rammereduksjon på 2 % er mulig å få til gjennom en kombinasjon av nedtrekk på seksjonene i avdeling utdanning og kompetanse og på skolene. Det er mulig å realisere dette nedtrekket og fremdeles opprettholde god kvalitet på opplæringen. Et ytterligere nedtrekk vil kreve tiltak som vil ha direkte betydning for kvaliteten i opplæringen.

Erfaringer viser at et strammere økonomisk handlingsrom for skolene innenfor ordinær tilpasset opplæring vil medføre at presset på spesialundervisning vil øke. Spesialundervisning er en individuell rettighet for elever som ikke har utbytte av opplæringen, og om skolens handlingsrom til å gi gode organisatoriske tiltak og pedagogiske støttetiltak innenfor den ordinære opplæringen blir mindre, øker dette presset på spesialundervisninga.

#### 6.3.1. Kostnadsreduksjon tilbudsstruktur

Det er mulig å redusere kostnadene ved tilbudsstrukturen ved å samle tilbud på færre skoler, og vri tilbudsstrukturen fra kostbare tilbud til mindre kostbare tilbud. Det som kompliserer bildet, er at en reduksjon av antallet elever på dyre tilbud og antallet lærlinger vil påvirke den nasjonale rammetildelingen til fylkeskommunen. Fylkeskommunen får trekk i ramma dersom antallet 16-åringer på dyre opplæringstilbud reduseres eller antallet lærlinger med ungdomsrett går ned. Dyre opplæringstilbud er yrkesfaglige utdanningsprogrammer og musikk, dans og drama med fordypning musikk. Tallene i rødt i tabellen nedenfor viser trekket i rammetildelingen ved en reduksjon av antall elever og lærlinger.

Tabellen under viser de økonomiske konsekvensene av tilbudsendringer. I tabellen er reduksjonene i omfang angitt i prosent, og resultatet av reduksjonen avrundet til hele millioner kroner.

Tabell 9: Økonomiske konsekvenser av ulike tilbudsendringer

Tiltak/reduksjon i prosent	25 %	50 %	75 %	100 %
1. Konsekvensene av å redusere omfanget av fordypningen musikk	6,62	13,23	19,85	26,47
2. Ressursfordelingsmodellen – Utjamning – redusert for tre skoler	5,60	11,20	16,80	22,39
3. Reduksjon av omfanget av spisset toppidrett	4,47	8,94	13,41	17,87

Tiltak/reduksjon i prosent	1 %	2 %	3 %	4 %
4. Konsekvensene av å vri antallet plasser fra YF til ST inklusive kostnader til fagopplæring				
Besparelse ved at flere tar to år på studieforbereidende	3,55	7,09	10,64	14,18
'Besparelse på at flere tar et tredje år på studieforbereidende enn lærlingetid	5,39	10,78	16,18	21,57
Besparelse på færre fagprøveavleggelse	1,24	2,47	3,71	4,94
'Besparelse fordi færre tar påbygging etter læretid	1,79	3,58	5,37	7,16
Brutto besparelse	11,96	23,92	35,89	47,85
Reduksjon av rammetilskuddet ved færre elever på Vg1 yrkesfag				
- Reduksjon yrkesfag - trekk per Vg1 elev ca. Kr 210.000	-6,18	-12,36	-18,53	-24,71
- Reduksjon med en læring med ungdomsrett ca. kr 59.000,-	-1,74	-3,47	-5,21	-6,94
Netto besparelse reduksjon av yrkesfag	4,05	8,10	12,15	16,19
Reduksjon av rammetilskuddet ved færre elever på Vg1 musikk				
- Reduksjon musikk - trekk per Vg1 elev ca. Kr 210.000	-5,48	-10,96	-16,43	-21,91
Netto besparelse reduksjon av fordypning musikk	1,14	2,28	3,42	4,56
Netto besparelse - alle tiltak	15,25	30,51	45,76	61,02

Ved å redusere antallet plasser på musikk og omfanget av spisset toppidrett (jf. tiltak 1 og 3 i tabell 9), reduserer vi samtidig satsingen på disse fagene. En lavere tildeling til spisset toppidrett vil medføre at vi tilrettelegger for færre spesifikke idretter, og at vi må justere målsettingen om at vi skal ha verdens beste offentlige skole for kombinasjonen idrett og skole. Dette kan føre til at det blir færre søkere til utdanningsprogrammet idrettsfag, og at flere utøvere søker seg ut av fylket. En reduksjon av antall elevplasser på musikk vil bidra til å redusere bredde og omfang på studieforbereidende utdanningsprogram i Trøndelag.

Dersom vi reduserer utjamningstildelingen, som ligger i ressursfordelingsmodellen, for tre av skolene (jf. tiltak 2 i tabell 9), vil dette gjøre det helt nødvendig for disse skolene å samordne tilbudene med naboskolene og/eller redusere tilbudsbredden ved egen skole. Dette gjelder Steinkjer videregående skole, Ole Vig videregående skole og Levanger videregående skole, jf. fylkestingssak [11/22](#).

Trøndelag fylkeskommune har satset på å øke antall fagarbeidere for å gi arbeidslivet i Trøndelag nødvendig arbeidskraft. Denne strategien har vi langt på vei lyktes med. Det kan likevel stilles spørsmål ved om andelen som velger yrkesfaglige utdanningsprogrammer er for høy i enkelte regioner. Det er behov for fagarbeidere, men det er også behov for at en stor andel elever velger å studere ved universitet eller høyskole. Det kan se ut til at det er knapphet på arbeidskraft med høyere utdanning i enkelte distrikt.

Flere lærlinger har gitt oss økte kostnader som hittil har vært dekket innenfor sektorens ramme. Med de vedtatte besparelsene har ikke avdeling utdanning og kompetanse mulighet til å videreføre dagens kostnadsnivå for videregående opplæring (jf. tiltak 4 i tabell 9).

### 6.3.2. Kostnadsreduksjon skolestruktur

Det finnes flere måter å oppnå kostnadsreduksjon på ved å endre på skolestrukturen. Tre av måtene er organisatorisk sammenslåing, nedlegging av skoler og sammenslåing av skoler.

#### Organisatorisk sammenslåing

Organisatorisk sammenslåing innebærer at to eller flere skoler slås sammen til én videregående skole. Skoledrift videreføres ved alle lokasjonene, men det er én rektor som står ansvarlig for pedagogiske og økonomiske prioriteringer. Organisatorisk sammenslåing vil det første året utgjøre en reduksjon av grunntilskudd, som vi finner i ressursfordelingsmodellen. Dette tilsvarer en rektorstilling i tillegg til en stilling til. På sikt vil en slik sammenslåing kunne gi besparelser knyttet til en mer effektiv tilbudsstruktur, som kan frigis til opplæringstiltak. Organisatorisk sammenslåing kan gi økte kostnader dersom det blir behov for ombygging på grunn av endret tilbudsstruktur.

#### Nedlegging av skoler

Dette innebærer nedlegging av en eller flere skoler, og elever og ansatte fordeles til eksisterende skoler i regionen. Elevene ved nedlagte skoler vil fylle opp allerede eksisterende klasser ved andre skoler. Det frigir alle forvaltnings-, drifts- og vedlikeholdskostnader (FDV-kostnader) ved nedlagte skoler, og kostnadene ved skoledrift ved andre skoler vil få en marginal økning tilsvarende

elevsatsen. De økonomiske konsekvensene følger av ressursfordelingsmodellen. Skolebygget for den nedlagte skolen må avhendes. Nedleggingen av en skole vil normalt gi økte skysskostnader ettersom elever må fraktes til naboskoler.

#### Sammenslåing av skoler

Dette innebærer at to eller flere skoler slås sammen og samlokaliseres. Her vil forvaltnings-, drifts- og vedlikeholdskostnader (FDV-kostnader) frigjøres, og det vil være mulig å bygge opp en ny tilbudsstruktur og ny organisasjon som er tilpasset dette. Usikkerheten her er om besparelsene på skoledrift blir store nok til å dekke eventuelle framtidige rente- og avdragsforpliktelser, dersom en må investere i nye bygg. I tillegg til investeringskostnader, vil samlokalisering også vanligvis gi økte skysskostnader. Det er nødvendig å engasjere eksternt kompetanse dersom det blir aktuelt å utrede konsekvensene av et slikt tiltak.

#### 6.3.3. Trøndelag høyere yrkesfagskole

I desember 2018 vedtok fylkestinget å slå sammen de daværende sju fylkeskommunale fagskolene til Trøndelag høyere yrkesfagskole (THYF). Bakgrunnen for vedtaket var en utredning om hvordan fagskolefeltet skulle organiseres i fylket etter sammenslåingen av Nord- og Sør-Trøndelag og en påfølgende utredning om struktur for fylkeskommunal fagskoledrift.

I forbindelse med etableringen av THYF, vedtok fylkestinget at vedtatt styreordning skulle evalueres etter en periode med drift. I rapporten fra det første utredningsarbeidet ble det også anbefalt å utrede framtidig organisasjonsform. På bakgrunn av dette er det satt i gang en evaluering som skal ferdigstilles i løpet av 2023. I tillegg til styreordning og organisasjonsform, vil fylkesdirektøren se på om målene med etablering av THYF er nådd gjennom fagskolens første 2,5 år i drift og vurdere hvordan fagskolen kan videreutvikles fram mot 2030. I evalueringsarbeidet vil det bli aktuelt å se på sammenhengen mellom organisasjonsform, tilbudsstruktur, mål/opdrag for fagskolen og utgifter. Vi viser i tillegg til byggesak som er omtalt under «Investeringer/skolebruksplan».

## 6.4. Tiltak for innbyggere med fluktbakgrunn

Russlands invasjon av Ukraina 24. februar 2022 har ført til et betydelig økt antall flyktninger i Trøndelag. Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har foreløpig anmodet kommunene i Trøndelag om å bosette 3620 flyktninger i 2023. IMDi har varslet at det høyst sannsynlig vil bli vedtatt en tilleggsanmodning i mai, slik at det totale antallet for 2023 vil bli 4447. Til sammenligning var det totale antallet for 2021 619 personer. Tallet for enslige mindreårige øker fra 39 til 56 barn.

Trøndelag fylkeskommune har ansvar for karriereveiledning og videregående opplæring av flyktninger i målgruppen. Det økte antallet flyktninger har dermed også ført til økt behov for fylkeskommunale tjenester.

Trøndelag fylkeskommune har økt omfanget av ulike opplæringstiltak, som kombinasjonsklasser, ekstra språkopplæring, norskkurs og strakstilbud for å gi nødvendig opplæring og bidrag til integrering av flyktninger. Det økte opplæringstilbudet vil gi merkostnader tilsvarende 30 til 35 millioner kroner. Dette anslaget er beregnet med utgangspunkt i anmodningstallene for 2023. Det er usikkert hvordan dette vil være i årene framover. Fylkeskommunene er foreløpig ikke tilført ekstra midler for å dekke de økte kostnadene.

Karrieresenteret har, som følge av økt flyktingestrøm, gjort omprioriteringer av ressurser for å kunne innfri lovpålagte oppgaver om karriereveiledning i bostedskommuner. Ved en ytterligere økning av antall flyktninger i 2023 vil ikke karrieresenteret kunne dekke alle kommuner i fylket. Det betyr at lovpålagte oppgaver må utsettes. Det er derfor behov for økte ressurser. Dette anslår vi å være cirka seks millioner kroner.

Kommunene melder også om mangel på blant annet boliger, lokaler og lærere til kommunal voksenopplæring, språkassistenter til skole og barnehage, og dessuten tilgang på språk/arbeidspraksisplasser. I tillegg bosettes det nå i mindre sentrale områder hvor det er lite eller manglende kollektivtransport, fordi det i mange kommuner er mangel på sentrumsnære boliger på grunn av høy bosetting også i 2022. Flyktingene som ankommer Norge nå, har levd lengre i krig enn de som ble bosatt i fjor. Man antar derfor at hjelpebehovet vil være større hos dem som ankommer nå, og dette vil kunne føre til økt press på skolens elevtjeneste.

## 6.5. Konsekvenser av ny opplæringslov

Kunnskapsdepartementet foreslår endringer i opplæringsloven, som samlet sett blir anslått å ha en kostnad på i underkant av 800 millioner kroner. Dette er i hovedsak økte kostnader i fylkeskommunene. Det er usikkerhet knyttet til om fylkeskommunene blir fullt ut kompensert for konsekvensene av ny lov.

Trøndelag fylkeskommune har allerede lagt inn i budsjettene at ny opplæringslov vil gi behov for plass til rundt 300 flere heltidselever. Det er lagt inn en økning av ramma til utdanning på i overkant av 35 millioner kroner fra 2025.

I forslag til ny opplæringslov er det en rekke momenter som vil gi store organisatoriske og økonomiske utfordringer. I avsnittene nedenfor er det satt opp utvalgte endringer med betydning for opplæringstilbudet.

## 6.6. Ungdomsopplæring

Ungdom får rett til så mange omvalg de ønsker inntil det året de fyller 19. Det vil gi et økt antall elever som velger om igjen. Hvert omvalg vil normalt koste mellom 86 000 og 110 000 kroner per elev per år.

Ungdom vil få rett til opplæring inntil de oppnår yrkes- eller studiekompetanse. Det gjelder også ungdommer som går mot kompetanse på lavere nivå. Etter fylte 19 år får de rett til fullføring av påbegynt opplæring. De får rett til mer opplæring i fag de ikke har bestått, og det åpnes for at de kan erstatte fag de ikke har bestått med andre fag som fører fram til yrkes- eller studiekompetanse.

Videre er det foreslått å:

- innføre rett til å ta et nytt fagbrev, selv om det er ervervet fagbrev fra før av eller fullført med studiekompetanse
- innføre en plikt for fylkeskommunene til å ha et opplæringstilbud i overgangen til videregående opplæring for elever som mangler faglige eller språklige forutsetninger for å kunne delta i og bestå videregående opplæring
- utvide retten til veiledning fra Oppfølgingstjenesten til å gjelde frem til fylte 25 år
- innføre en plikt for fylkeskommunene til å sørge for at elevene får en trygg og god overgang fra grunnskolen til den videregående opplæringa, og å innføre en plikt for kommunene til å samarbeide med fylkeskommunene om overgangen
- lovfeste at behovet for kompetanse i samfunnet skal få stor vekt ved dimensjoneringa av det videregående opplæringstilbudet
- innføre en plikt til å sørge for at de som har læretid i bedrift får tilgang på rådgiving om karriere og utdanningsvalg og rådgiving om sosiale og personlige forhold

## 6.7. Voksenopplæring

Dersom opplæringsloven innføres slik det er foreslått i prop. 57 L (2022-2023), vil voksne få utvidede rettigheter knyttet til videregående opplæring. I dagens lovverk må man vente til fylte 25 år for å ha voksenrett, mens man i nytt lovverk kan velge voksenopplæring fra det året man fyller 19 år. De voksne vil også få en rekvalifiseringsrett som gjør at de kan søke om én ny yrkesfaglig sluttkompetanse. Vi må derfor være forberedt på større volum ved at flere voksne skal ha plass på de videregående skolene, med klasserom, verkstedlokaler, utstyr, lærerressurs og administrasjon. Voksne får også en rett til forsterket språkopplæring til de kan norsk godt nok til å følge opplæring. Fylkeskommunen skal tilby fleksible løp tilpasset den voksnes behov, kompetanse og livssituasjon. En ny fleksibel hovedmodell, modulstrukturert opplæring, innføres fra høsten 2024 i 13 læreplanfag. Et hovedprinsipp i modellen er å kartlegge realkompetansen den voksne har med seg inn i opplæringen, og tilpasse opplæringsløpet ut ifra denne. Bedriften er en sentral arena for opplæringen gjennom hele kvalifiseringen, noe som vil medføre økt behov for opplæringsplasser i bedrift. Innføring av ny modell og rett til forsterket språkopplæring utløser et behov for kompetanseheving av pedagogisk personale. Det vil også bli behov for å styrke laget rundt deltakeren gjennom å kanalisere ressurser til for eksempel rådgivning og pedagogisk-psykologiske tjenester.

Graden av fleksibilitet, mer individuell oppfølging, rett til forsterket språkopplæring, samt en forventning om økning i deltakerantall vil sannsynligvis medføre økte kostnader.



## 6.8. Det yrkesfaglige opplæringsløpet

### 6.8.1. Kostnader knyttet til det yrkesfaglige opplæringsløpet

Siden innføringen av fagfornyelsen i 2020 har andelen som velger yrkesfaglige opplæringsløp økt betydelig. Våren 2023 økte andelen ungdommer som velger yrkesfaglige utdanningsprogrammer med 2 prosentpoeng. Antallet voksne søkere øker gjennom økt bruk av ulike opplæringsordninger og samarbeid med Nav i form av Trøndelagsmodellen.

Økt rekruttering til yrkesfaglig opplæring vil gi økte kostnader til lærlingtilskudd, fagprøveavvikling og administrativt arbeid.

Opplæring i skole for elever på yrkesfaglige programområder, på Vg1 og Vg2, koster 57 400 kroner mer enn en tilsvarende opplæring på et studieforbereende utdanningsprogram.

Flere elever på yrkesfag betyr flere lærlinger på sikt. Rekrutteringsgrunnlaget for høyere yrkesfaglig utdanning øker med antallet inngåtte lærekontrakter.

Flere elever på yrkesfag gir også økt rekrutteringsgrunnlag for påbygging til generell studiekompetanse.

### 6.8.2. Utvikling i kostnader til lærlingtilskudd

Totalt har antallet lærekontrakter økt fra 4732 i 2020 til 5272 kontrakter i 2022. Dette er en økning på 540 kontrakter, tilsvarende en økning på 10,2 %.

Utbetalingen av lærlingtilskudd har økt fra 368 millioner kroner i 2020 til 400 millioner kroner i 2022. Det innebærer en økning av utbetalingene på vel 30 millioner kroner. Målsettingene i Utdanningsløftet og Samfunnskontrakten gjør det mulig å bruke statlig tildeling for å dekke deler av kostnadsøkningen knyttet til økning av antall lærekontrakter. Dette gjelder spesielt på områdene rekvalifisering og midler til oppfølging av lærlinger og lærekandidater med særskilte behov

### 6.8.3. Utvikling i kostnader til fagprøveavvikling og kursing

Kostnadene til avvikling av fagprøver har økt fra 37 millioner kroner i 2021 til 42 millioner kroner i 2022.

For å avvikle fagprøvene må de nye prøvenemndene skolerer høsten 2023 og våren 2024, og det må oppnevnes nye prøvenemnder innen 1.1.2024. For de nye prøvenemndene må skolering skje basert på nye læreplaner fra fagfornyelsen. De nye læreplanene utløser behov for å forlenge skoleringen av prøvenemndene. Skolering av prøvenemnder i 2020 hadde en kostnad på seks millioner kroner, mens skoleringen av prøvenemndene i 2023-2024 er estimert til ti millioner kroner. Noe av finansieringen her kan tas av statlige midler.

### 6.8.4. Kobling av lærlinger med lærebedrifter og alternativ opplæring i skole (Vg3 i skole)

Det eksisterer en rekke ulike ordninger for ungdom og voksne som ønsker opplæring i bedrift. En ny fleksibel hovedmodell, modulstrukturert opplæring, innføres fra høsten 2024, foreløpig i 13 sluttkompetanser, og legger opp til økt bruk av realkompetansevurdering for å kartlegge reelt opplæringsbehov. Opplæringen bygger på Vg3-læreplaner som er modulisert, og bedriften er en sentral arena for opplæringen gjennom hele opplæringsløpet. Behovet for opplæringsplasser i bedrift vil øke. Det er fortsatt mye uavklart når det gjelder hvordan denne modellen blir strukturert og organisert.

### 6.8.5. Bygge strukturer rundt opplæring i bedrift

Erfaring er at overgangen fra opplæring i skole til bedrift viser seg spesielt krevende for mange. Det må et systematisk arbeid til på flere områder for at flere skal fullføre påbegynt utdanning. Følgende tiltak er særlig viktige:

- Rette fokus mot søkere med svake norskerferdigheter og/eller psykiske helseutfordringer
- Øke kompetansen på forsterket språklæring i skole og lærebedrift
- Støtte skolens arbeid med overgangen fra skole til bedrift og bidra til god systematikk og varige strukturer for bruk av yrkesfaglig fordypning (YFF) i formidlingsarbeidet
- Hindre diskriminering i formidlingsarbeidet
- Bygge strukturer for karriereveiledning, oppfølging av psykososiale utfordringer og tilgang til tjenester fra PPT

## 6.9. Investeringer/skolebruksplan

### **Byggekostnader**

Byggeprosjekt gjennomføres med standardiserte kontrakter hvor kontraktssum justeres for lønns- og prisstigning som krever årlig justering av investeringsrammer.

Byggekostnader har hatt en ekstraordinær kostnadsutvikling de senere år knyttet til pandemi og krig i Ukraina. I økonomiplan 2023- 2026 er det tatt høyde for en prisstigning på 10 % på total kostnadsramme for byggeprosjektene. Fylkesdirektøren følger med på kostnadsutviklingen og vil i økonomiplan 2024-2027 foreta ny vurdering av kostnadsrammene på byggeprosjektene.

### **Verdal videregående skole**

Kontrakt er inngått med entreprenør med basis i opplæringstilbudet 2023-2024. Endringer i elevkapasitet og opplæringstilbud vil kunne medføre endringskrav fra entreprenør og økte investeringskostnader som må dekkes utover vedtatt prosjektramme.

### **Olav Duun videregående skole**

Nytt felles anlegg med Namsos kommune og Museet Midt planlegges i Namsos sentrum. Endringer i elevkapasitet og opplæringstilbud vil kunne påvirke prosjektets samlede arealomfang og kostnader. Økte driftskostnader grunnet leie av lokaler i nytt bygg innarbeides i økonomiplanen fra 2027. Foreløpig estimat for leiekostnaden er på 30 millioner kroner per år.

### **Orkdal videregående skole**

Arbeid med reguleringsplan for Folloplatået pågår. Utbygging av Orkdal videregående skole er planlagt gjennomført fra 2027. Utredning om utbygging av skolen gjennomføres før tomt til ny fotballhall avgis. Utredningsarbeidet startes i 2024, og planmidler inkluderes i økonomiplanen 2024-2027.

### **Skjetlein videregående skole**

Dagens byggfaghall tilfredsstillende ikke krav til elevenes fysiske læringsmiljø og er ikke tilpasset opplæringen innen byggfagene. Utredninger viser at dagens hall må erstattes med nytt bygg, med en kalkulert prosjektkostnad 68 millioner kroner. Ved utvidelse av skolens tilbud innen byggfag, er det mulig å øke størrelsen på nybygg for å fange opp økt elevtall. Det legges fram egen politisk sak i 2023 om lokaler for byggfag ved Skjetlein videregående skole.

### **Charlottenlund videregående skole**

Praksisopplæringen for transportfag gjennomføres i midlertidige lokaler gjennom leie på Sandmoen. Utredninger viser mulighet til å samle all opplæring på Charlottenlund ved å bygge ut skolens verkstedhall med egen transportfaghall. For å gjennomføre prosjekt med transporthall som en videreføring av pågående ombyggingsprosjekt til erstatning for skolens paviljong er det et udekket økonomisk behov på 24 millioner kroner. Det legges fram egen politisk sak i 2023 om transportfaghall ved Charlottenlund videregående skole.

### **Fosen videregående skole**

Midlertidige lokaler for oppstart av Vg2 Flyfag ferdigstilles til skolestart i 2023. Permanente lokaler for flyfag og byggfag ved skolen er planlagt ferdigstilt til skolestart i 2025 i gjeldende økonomiplan 2023-2026.

Arealbehovet for Vg3 Flyfag viser seg å være betydelig høyere enn for Vg2. Kostnader til midlertidig anlegg for skoleåret 2024-2025 vil derfor bli svært høye. For å unngå kostnader til midlertidig anlegg skoleåret 2024-2025, er det innhentet pris i markedet for mulig ferdigstillelse av permanent anlegg for flyfag til skolestart i 2024. Det legges fram egne politiske saker i 2023 om permanente anlegg for både flyfag og byggfag ved Fosen videregående skole.

### **Cissi Klein videregående skole**

Krav i reguleringsplanen for Falkenberg og forsinkelser grunnet saksbehandling av reguleringsplanen i Trondheim kommune, har medført ekstra kostnader i byggeprosjektet for Cissi Klein videregående skole på Falkenberg. Skolens arealbruk har økt grunnet vedtatt økning i elevtall. Dette gir en forskyvning i andelen areal for skoleformål og areal som skal benyttes av STFK Eiendom AS. Det legges fram egen politisk sak i 2023 om kostnadmessige konsekvenser grunnet reguleringsplanen og økt arealbruk.

### **Mære landbruksskole**

Utredning om nytt sauefjøs med kostnadsvurdering ferdigstilles i 2023. Framdrift for realisering av byggeprosjekt vurderes i forbindelse med økonomiplan 2024-2027.

### **THYF Stjørdal/Ole Vig vgs.**

Gjennomføring av prosjekt for nytt bygg for Trøndelag høyere yrkesfagskole (THYF) starter i 2025. Planarbeid for prosjektet ses i sammenheng med skolens arealbehov innenfor tyngre yrkesfag, og dette planarbeidet gjennomføres i siste halvdel av 2023 og i 2024.

### **Grong videregående skole**

Verkstedareal for byggfag har utfordringer knyttet til HMS-krav og funksjonalitet. Lokalene var planlagt oppgradert med finansiering fra investeringsramme for teknisk oppgradering (TO) i 2023. Fylkestinget vedtok i desember 2022 å redusere gjenbevilgning av tidligere års mindreforbruk av TO-midler, slik at prosjektet ikke er mulig å gjennomføre uten at det fremmes som en egen investerings sak.

### **Midlertidigheter i byggeprosjekter**

Erfaringer med å drive opplæring samtidig som at det gjennomføres bygningsarbeider viser at dette er utfordrende for elever og ansatte. Under byggeperioden bør det søkes løsninger med midlertidige anlegg. Kostnader for leie eller bygde anlegg til dette må dekkes gjennom drift i samsvar med kommunelovens bestemmelser.

### **Sikkerhet og beredskap i videregående skoler**

Tilfredsstillende mobildekning og to-veis talevarslingsystemer er viktige bidrag for å ivareta sikkerhet og beredskap i skolene. Kostnader for dette er vesentlige og har ikke vært inkludert i prosjektrammen for byggeprosjektene fram til nå. I framtidige kalkyler vil dette inngå som del av prosjektrammen for byggeprosjektene.

### **Tiltak for å fremme likestilling og integrering**

Tilrettelegging for kultur- og seksualitetsmangfoldet er viktig for likestilling og integrering. Hvordan garderobeanlegg og toaletter utformes i våre skoleanlegg har betydning i denne sammenheng. Det legges fram egen politisk sak i 2023 om hvordan dette skal ivaretas i nye byggeprosjekter og eksisterende bygningsmasse. Saken vil være en oppfølging av vedtak om temaet i tidligere Sør-Trøndelag fylkeskommune.

## **6.10. Trøndelag svarer på klimautfordringen**

I samsvar med vedtatt klimabudsjett er det ambisiøse målsetninger for høsting, lagring og produksjon av termisk og elektrisk energi fra fylkeskommunens bygningsmasse. Tiltak gjennomføres i regi av Grønt Hjerte AS som har en plan på økning av produksjon med 2-3 GWH/årlig i eksisterende bygningsmasse.

I nye byggeprosjekter er det etablert en miljøoppfølgingsplan (MOP) som stiller krav om nullutslippsbygg med krav til energibruk, byggematerialer og byggeprosess. Ombruk av byggematerialer har høyt fokus i byggeprosjektene.

## 7. Plan, næring og kulturminner

På området plan, næring og kulturminner skal fylkeskommunen bidra til en bærekraftig omstilling i offentlig sektor og næringsliv. Samtidig skal avdelingen følge opp kommunene på en god måte og sikre en samordna, sikker og effektiv gjennomføring av forvaltningsoppgavene. Rollen vår som samfunnsutvikler er sentral for å bidra til en mer helhetlig og strategisk forvaltning for å sikre målene i Trøndelagsplanen. Gjennom partnerskap og planlegging mobiliserer vi aktører, deler kunnskap, koordinerer ressurser og bidrar til en samlet forståelse av hovedutfordringene i ulike regioner av Trøndelag.

En av de største utfordringene vi står i er å redusere utslipp, møte konsekvensene av klimaendringene, verne mer natur og ha en arealforvaltning som møter behovet for innsats på alle disse områdene. I tillegg står vi foran en energikrise som krever mer utbygging av fornybar energi. Dette utfordrer både naturen og arealene i en takt vi ikke har sett tidligere. Fylkeskommunen må ha et regionalt perspektiv som bidrar til at hele Trøndelag kan omstille seg i takt med utfordringene. Fylkeskommunen vil stå i krevende mål- og interessekonflikter som vi må håndtere på en kunnskapsbasert og klok måte.

Demografien i Trøndelag viser at det blir flere eldre og færre yngre. Spesielt har distriktskommunene og de mindre kommunene utfordringer med å dekke behovet for tjenester på mange områder. Dette vil også utfordre fylkeskommunen på mange tjenesteområder. En viktig del av å videreutvikle rollen vår som samfunnsutvikler, dialogpartner og veileder for kommunene er å ivareta forvaltningsoppgavene på en samordna, sikker og effektiv måte. Mange kommuner har begrenset kapasitet til plan- og utviklingsoppgaver. Dette er særlig utfordrende for de minste kommunene. Fylkeskommunens veilederrolle både på plan- og næringsområdet vil bli enda mer sentral i de kommende årene. Behovet for ressurser til å videreutvikle dialogen med kommunene, aktivt arbeid for å bedre koblingen mellom plan- og utviklingsoppgaver og å drive mer tilpassa veiledning er økende.

### 7.1. Utfordringer til politisk avklaring

#### Kapasitet og prioriteringer

Avdelingen har over en årrekke fått nye oppgaver fra staten uten av det har fulgt med tilstrekkelig med midler. I tillegg har avdelingen ansvar for en stor del lovpålagte oppgaver og forvaltning av tilskuddsordninger. Selv om noe er tatt ut gjennom effektivisering vil det bli behov for å prioritere strengere. Lovpålagte oppgaver er en forpliktelse og nasjonalt viktig, mens utviklingsoppgaver oppleves som viktig for lokalbefolkning og innbyggere. En strammere prioritering og mindre ressurser betyr mer innsats på lovpålagte oppgaver og rene forvaltningsoppgaver, noe som igjen betyr redusert innsats på utviklingsoppgaver. Dette er en uheldig utvikling med tanke på de utfordringene Trøndelag står i der det kreves både tverrfaglig samarbeid og samarbeid på regionalt nivå.

#### Politiske avklaringer

Natur-, klima- og energiutfordringene vil føre til at antall arealsaker som må behandles politisk i fylkeskommunen vil øke. Fylkeskommunen vil i mange slike saker stå i krevende mål- og interessekonflikter og dilemmaer. Dette vil øke behovet for å produsere saksframlegg som har sin basis i solide faglige analyser, og det vil være stort behov for samhandling internt og eksternt. Trøndelagsplanen – regional planstrategi for 2024 – 2027 blir lagt fram til offentlig høring våren 2024. I den forbindelse er det behov for politisk behandling i hovedutvalg og fylkesutvalg før utsendelse, og med et endelig vedtak i fylkestinget i juni 2024.

#### Politiske avklaringer av prosjekt/oppgaver og finansiering

- Gjeldende **Strategi for verdiskaping** (2022 – 2025) har vist seg å være høyst relevant. Det vurderes derfor å forlenge gjeldende strategiperiode. Fylkesdirektøren vil komme nærmere tilbake til dette i løpet av 2024.
- **Handlingsprogram for regionale planer.** Handlingsprogrammene angir prioriterte tiltak som må finansieres årlig i økonomiplanen. Gjennomføring av tiltak som forutsetter egen finansiering/spleiselag mellom fylkeskommunen og andre aktører vil bringes frem til politisk behandling.

- Bærekraftsnettverket har som mål at kommunene i Trøndelag skal utarbeide en **ståstedsanalyse og en egen bærekraftsrapport i løpet av 2023 og 2024**. Bærekraftsnettverket for kommunene må videreføres som en nettverksarena og kobler mellom kommuner med like utfordringer. Dette vil bidra til at kommunene blir mindre sårbare og kan bistå hverandre i å løse de utfordringene de står i. Prosjektet er finansiert ut 2023, men etter fylkesdirektøren sin vurdering er det viktig at dette arbeidet videreføres.
- **Trondheimsfjordprosjektet** vil i løpet av 2023 gå inn i ny fase med et mål om å etablere et 3-årig overvåkingsprogram i samarbeid med andre aktører som driver overvåking i Trondheimsfjorden. Skal dette realiseres må også fylkeskommunen bidra med midler.
- I forbindelse med den regionale vannforvaltningsplanen for 2022 – 2027 er det vedtak om et spleiselag mellom staten, fylkeskommunen og kommunene for å sikre finansiering av **vannområdekoordinatorer i vannområdene**. Dette arbeidet er finansiert gjennom et eget politisk vedtak, og det vil være behov 2,9 millioner kroner også i 2024. Det er så langt ikke innarbeidet finansiering etter 2024 i fylkeskommunens budsjett.
- **Innherredsbyen** – samarbeidsavtale med Innherred interkommunale politiske råd for å sikre gjennomføring av tiltak som er omtalt i areal- og transportstrategi for Innherredsbyen. Samarbeidsavtalen gjelder organisering, bidragsytelse og prioritering av tiltak. I løpet av 2023 vil samarbeidsavtalen komme til politisk behandling. Et mulig fremtidig økonomisk bidrag fra fylkeskommunen må innarbeides i fremtidig budsjett.
- **Bygdevekst** – Indre Namdal og Holtålen/Rindal er utvalgt som piloter i regjeringens nye distriktpolitiske virkemiddel bygdevekstavtale. Avtalene skal bidra til bosetting, tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse og fremtidsretta næringsutvikling i spredtbygde deler av Norge. Fram til 1. oktober 2023 skal pilotene jobbe frem forslag til en avtale med staten og eventuelt andre avtalepartnere. Trøndelag fylkeskommune er aktuell avtalepart. Omfang og tema avhenger av politisk behandling, og vil kunne betinge behov for finansiering i perioden.
- **Regionvekst** - Regjeringen har lagt fram forslag om regionvekstavtaler. Det er hittil to fylkeskommuner som er piloter; Nordland og Rogaland fylkeskommuner. Det er sannsynlig at alle fylkeskommunene etter hvert blir utfordret på regionvekstavtaler, også Trøndelag.
- **Energiplan for Trøndelag** er under planlegging. Arbeidet vil gå ut i 2024 og krever ressurser til gjennomføring. Planen må også behandles politisk.
- **Ny regionplan for Verdensarv Røros Bergstad og Cirkumferensen** skal utarbeides i samarbeid med Verdensarvrådet og Røros kommune. Arbeidet krever nytt kunnskapsgrunnlag som må finansieres.
- **Fotefar mot nord** er et kulturmiljøprosjekt i kommunene i Namdalen og nordover. Her samarbeider vi med Sametinget og Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner om å tilrettelegge ett kulturminne i hver kommune for å øke attraktivitet og forsterke identitet. Det søkes mye ekstern finansiering, men fylkeskommunen må bidra med egenandel.
- **Den Trondhjemske postvei** er et felles friluftsliv, reiseliv og kulturmiljøprosjekt i samarbeid med Vestland og Møre- og Romsdal fylkeskommuner. Vår del av strekningen går gjennom fire kommuner og vil føre postveien det siste stykket fram til Trondheim. Utbedring av ferdsselsvei, benker, bålplasser og skilt i samarbeid med kommuner og lokale aktører vil fordre en økonomisk andel fra fylkeskommunen.

## 7.2. Regionale satsinger krever samarbeid og koordinert innsats

### **Sammen om utfordringene i Trøndelag - oppfølging av Trøndelagsplanen**

I 2024 går vi inn i en ny folkevalgtperiode. Trøndelagsplanen og regional planstrategi for årene 2024 – 2027 skal behandles i nytt fylkesting. Gjennom statistikk- og analysearbeid og prosess med politikere og administrasjon har vi drøftet diskusjonsnotater for ulike tema. Kunnskapsgrunnlag og utredninger er avgjørende for å få ny kunnskap om områder vi vet for lite om. I regional planstrategi skal det også vises til behov for eventuelle nye planer og strategier som må utarbeides for å følge opp satsingene.

Regionale planer gir føringer for handlingsrommet innenfor myndighetsområdene og regionale strategier skal bidra til mobilisering og koordinert innsats i hele Trøndelag. Felles handling vises gjennom handlingsprogram- og planer for å oppnå konkrete resultater.

For å sikre at vi ivaretar arealene og naturen i klimaomstillingen, er det viktig med kunnskap som viser de reelle problemstillingene. Skal vi sikre en bærekraftig omstilling må vi dekke alle tre dimensjonene; sosial, økologisk og økonomisk bærekraft. For å forvalte arealene på en kunnskapsbasert måte er det behov for arealregnskap, naturregnskap og karbonregnskap. Her må kommunene, fylkeskommunen, Statsforvalteren, andre regionale myndigheter, ulike interessenter og utbyggere spille på lag slik at vi får et best mulig beslutningsgrunnlag i en krevende avveining. Det trengs mer fornybar energi for å dekke behovene for energi i det grønne skifte. Kartlegging av energibehov, mulig energiproduksjon og leverandørmarkedet er viktig for å sikre best mulig oversikt og kunnskap for å møte energikrisen.

Finland har blitt og Sverige blir etter hvert NATO-medlemmer. Trondheimsfjorden er utpekt som en av fire strategiske anløpssteder i hele Norden, og vil være utgangspunkt for videre transport østover. Dette vil sannsynligvis bety mye for veg og samferdsel, men også noe for næring.

I 2023 startes arbeidet med å rullere handlingsplan for verdiskaping. Ny handlingsplan erstatter handlingsplan for 2022 – 2023, og vil legge føringer for fylkeskommunens prioriteringer for 2024 – 2025, fellestiltak for innovasjonsteam og partnerskap, samt regionale oppdrag og samarbeidsavtaler. Det legges opp til en åpen prosess med god medvirkning fra arbeids- og næringsliv, samarbeidsaktører og kommuner.

For å mobilisere eksternt er det dannet ulike nettverk. For å sikre samordnet handling gjennom verdiskapingsstrategien er **Næringspartnerskapet** et viktig nettverk og partnerskap.

**Plannettverket** I en tid hvor hensynet til klima, areal og natur krever større innsats i planleggingen er dette et viktig nettverk for kunnskapsdeling, og dette er derfor en viktig møteplass for kommuneplanleggere.

**Klimapartnere** er et partnerskap, i hovedsak for næringslivet, som i dag består av 32 partnere. Klimapartnere leverer oppsett på klimaregnskap og bidrar til deling av grønne løsninger i nettverket hvor partnere deler kunnskap og løsninger med hverandre.

### **Regional distriktssatsing i Trøndelag**

I kommunenes arbeid med å tilrettelegge for næringsutvikling har skillet mellom næringsutvikling og samfunnsutvikling blitt mindre. Avdelinga har, i samarbeid med folkehelse, over tid arbeidet aktivt for å bidra til en bedre kobling mellom plan- og utviklingsoppgaver i kommunene. Kommunene er sentrale aktører i å tilrettelegge for næringsutvikling. Dette er bakgrunnen for at offentlig sektor kom inn som eget kapittel i verdiskapingsstrategien, og avdelinga er godt i gang med ei satsing i distriktskommunene i Trøndelag for å møte utfordringene når det gjelder demografi, tilgang på kompetanse, behovet for innovasjon i egen virksomhet og oppgaver knyttet til samfunns-, og næringsutvikling. Å samle laget rundt distriktskommunene er en viktig del av arbeidet, og både statsforvalteren, KS, Husbanken, Distriktsenteret og Innovasjon Norge deltar. Vi ser den regionale satsinga i sammenheng med arbeidet med bygdevekst, omstillingskommuner og fylkeskommunens veilederrolle.

### 7.3. Utvikling må også skje gjennom god forvaltning og veiledning

#### Fylkeskommunens veilederrolle for de små kommunene

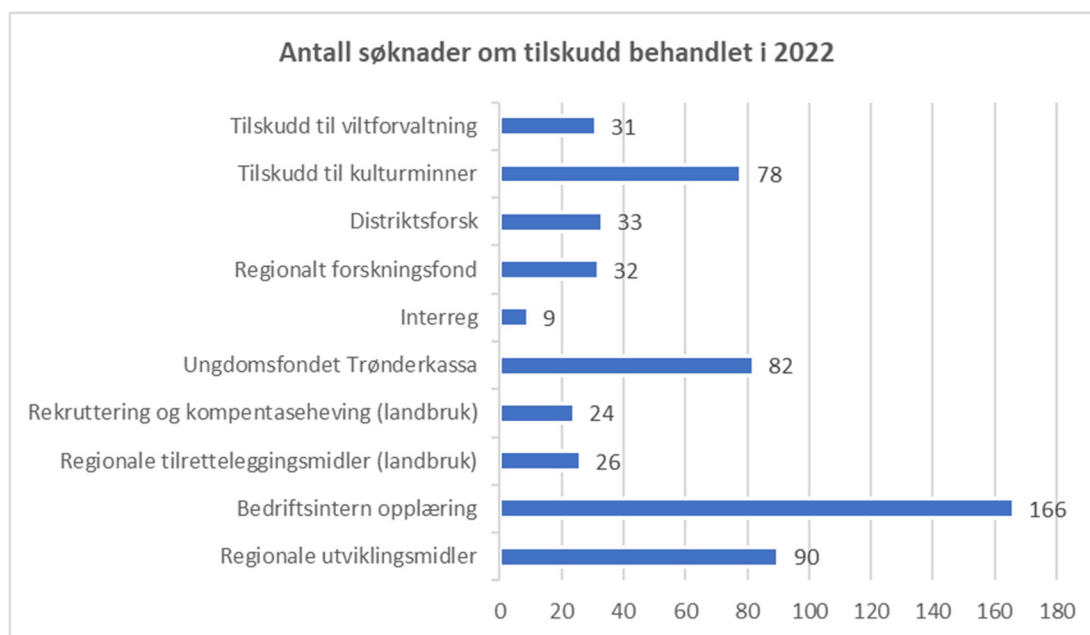
Kommunene i Trøndelag har ulike forutsetninger med geografi, folketall og befolkningsutvikling. Behovet for strategisk samfunnsplanlegging er stort, og alle kommuner har det samme ansvaret for å løse lovpålagte oppgaver.

Omtrent halvparten av kommunene i Trøndelag er små kommuner med mindre enn 5 000 innbyggere. Fylkeskommunens veilederrolle på plan- og næringsområdet vil bli enda viktigere i årene framover. Gjennom KS FoU- prosjektet «fylkeskommunen som planfaglig veileder» utvikler vi regionalt planforum til å fungere bedre for kommuneplanens samfunnsdel. Her prioriterer vi noen av de minste kommunene med gamle, eller manglende, samfunnsplaner. Det er viktig at det blir avsatt tilstrekkelig ressurser til å veilede og bistå både små og store kommuner i Trøndelag, samtidig som vi fortsatt må videreutvikle måten vi veileder på med nye og innovative løsninger. Dette er sentralt for at både vi og kommunene skal lykkes i samfunnsutviklerrollen.

#### Et stort antall saker til politisk behandling

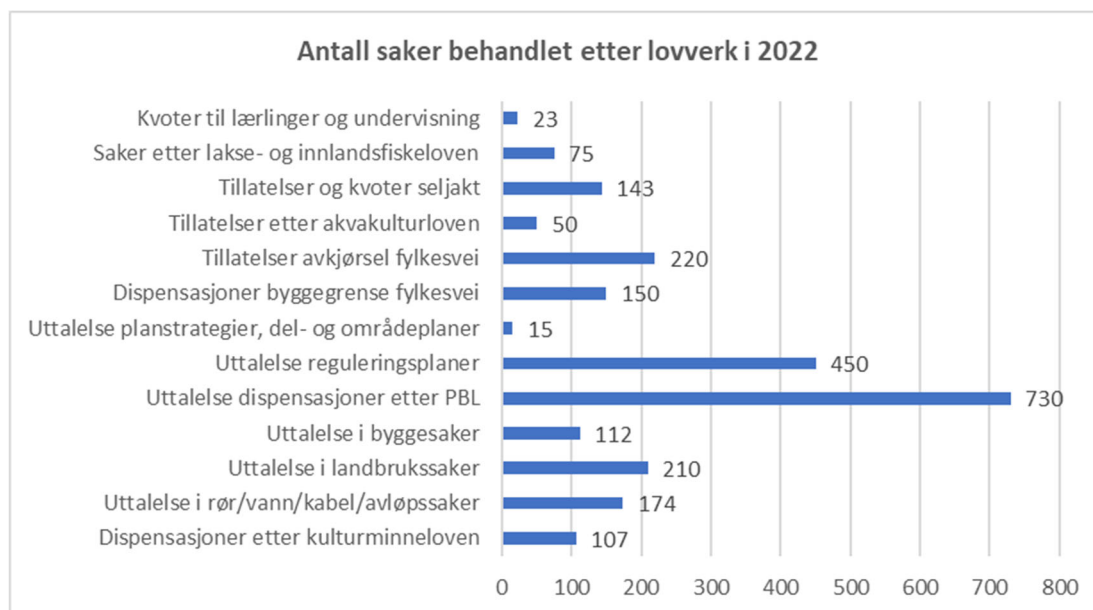
Avdelingen har et stort antall saker til hovedutvalg og fylkesutvalg, med 167 saker til politisk behandling i 2022. Mange av disse er saker til behandling i Hovedutvalg næring og omhandler tilskudd fra regionale utviklingsmidler, men det er også en stor andel saker til fylkesutvalget. Mange av sakene er store og viktige saker innenfor regional og kommunal planlegging, og felles for alle typer saker på vår avdeling er at de krever utstrakt koordinering og samhandling på tvers i hele organisasjonen.

Mange søknader i regionalforvaltning behandles politisk, men i henhold til delegeringsreglementet behandles også mange søknader administrativt.



Figur 8: Antall søknader som er behandlet i avdelingen i 2022

I tillegg til mange søknader på ulike tilskuddsordninger, har avdelingen behandlet en stor mengde saker etter ulikt lovverk, og som ikke går til politisk behandling.



Figur 9: Typer av saker, og antall saker i 2022.

#### 7.4. Innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag

Der er behov for å teste ut nye og videreutvikle eksisterende løsninger som sikrer tilstrekkelig med relevant kompetanse i kommunene. Utvikling av gode tilbud til ungdom som gjør at de prioriterer å bo og jobbe i distriktene etter endt utdanning er viktig. Trainee-ordningen, rekruttering til studentoppgaver i distrikt og mer fleksibelt etter- og videreutdanningstilbud, er eksempler på tiltak som bør videreutvikles. Det siste vil bli stadig mer aktuelt etter hvert som tilgangen på ny arbeidskraft blir mindre i årene fremover.

Det er videre viktig å bidra til utvikling av arbeidsplasser i hele Trøndelag og å bruke virkemidler for å stimulere til aktiviteter slik at innbyggere trives og vil bo i alle kommuner. Ivaretagelse av viktige kulturminner bygger sosial bærekraft ved å bidra til å styrke stedsidentitet og tilhørighet. Dette gjøres gjennom veiledning, økonomiske virkemidler og gjennom samarbeid med kommuner og lokale aktører.

#### 7.5. Et bærekraftig næringsliv i hele Trøndelag

Tilgang på kompetent arbeidskraft, digitalisering av arbeidsprosesser og teknologiutvikling er viktig for å nå målsettingen om et bærekraftig næringsliv. Kunnskapsmiljøene er sentrale leverandører av etterspurt kunnskap og arbeidskraft/kompetanse. Både NTNU og SINTEF med sine internasjonalt ledende kunnskapsmiljøer og Nord Universitet med sin sterke entreprenørskapskompetanse og desentraliserte struktur, er et av fylkets største fortrinn. Vi bør i større grad utnytte dette fortrinnet. Avstanden mellom næringslivet og kunnskapsmiljøene er for stor. Dette må vi jobbe mer målrettet med.

#### 7.6. Kompetanse for å møte et arbeidsliv i endring

Kompetanse er et av de viktigste samfunnsområdene for fylkeskommunen. Dette skal bidra til å sikre en fremtidsrettet omstilling av næringsliv og arbeidsliv i Trøndelag. I dette arbeidet er tilgangen til arbeidskraft helt avgjørende. Tradisjonelt har dette vært løst gjennom nyrekruttering. Med stadig mindre tilgjengelig arbeidskraft er vi nødt til å tenke annerledes. Det vil i tillegg være nødvendig med kompetanseutvikling av egne ansatte, inkludering av dem som står utenfor arbeidslivet, samt automatisering av manuelle arbeidsoperasjoner. Det er viktig at satsingene innenfor Kompetansestrategien og Verdiskapingsstrategien koordineres for å sikre at tilbud og



behov kobles slik at Trøndelag kan være rustet i arbeidet med grønn næringsutvikling og sikre omstilling i offentlig sektor. Det er også svært viktig at Næringspartnerskapet og Kompetanseforum samarbeider nært.

## 7.7. Trøndelag svarer på klimautfordringen

Klimaomstillingsstrategien «Sånn gjør vi det» viser hvilke områder det er størst behov for innsats for å nå klimamålet på 50 -55% reduksjon innen 2030. Trøndelag fylkeskommune har gjennom Handlingsplan for klimaomstilling vist til ulike roller fylkeskommunen må ta i bruk for å nå målet som er forankret i egen organisasjon. Avdelingen bidrar til klimaomstillingen gjennom ulike roller: Som innkjøper hvor vi bidrar i utviklingen av anskaffelser (krav og pådriver), eier og forvalter som eier/medeier av fredede og verneverdige kulturminner ved å ha god forvaltning og stille krav til bevaring. Som tjenesteyter på tilskuddsforvaltning og effektivisering av saksbehandling. I tillegg mobiliserer vi gjennom klimaomstillingsstrategien og handlingsplanen, jobber med kunnskap, forskning og utvikling i samarbeid med FoU-miljøene i Trøndelag for å utvikle nye forretningsmodeller for næringslivet og i egen organisasjon.

Vi driver mange nettverk som Næringspartnerskapet og Klimapartnere for næringslivet, Bærekraftsnettverket og Lavutslippsnettverket for kommunene. Vi er også plan og bygningslovmyndighet i arealsaker med hjemmel i plan og bygningsloven og Regional plan for arealbruk. Vannforvaltningsmyndighet gjennom Regional plan for vannforvaltning og vannforskriften og kulturmiljømyndighet gjennom Regional plan for kulturmiljø, kulturminneloven og plan- og bygningsloven. Vi bidrar også med innspill og dialog med kommunene og andre gjennom utarbeidelse av kommunale planer.

## 8. Kultur og folkehelse

### 8.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

*Balansekunst – Kulturstrategi for Trøndelag 2019-2022* er førende for arbeidet på kultur- og folkehelseområdet. Det er behov for at bærekraftsmålene gjøres til en tydeligere del av strategien, og arbeid med en revidering av strategien er satt i gang. En revidert utgave kan legges frem for politisk behandling våren 2024. Dette gir også mulighet for å vedta ny tidshorisont for kulturstrategien.

Koronapandemien preger ikke lenger kultursektoren slik den har gjort de siste årene, men det er fortsatt usikkert hvilke langsiktige konsekvenser pandemien vil ha når det gjelder publikum og deltakelse i frivilligheten. Den økonomiske situasjonen med høy prisvekst og stigende rente har rammet mange kulturvirksomheter. Dette har slått ut i økte kostnader for kulturgoder. Denne utviklingen utfordrer fylkeskommunens disponering av egne ressurser for å sikre et mangfoldig kulturliv som er tilgjengelig for alle i Trøndelag.

Psykiske plager og lidelser er en stor helse- og samfunnsutfordring i Trøndelag. Økningen av psykiske helseplager blant de unge gir særlig grunn til bekymring (jf. Ung-HUNT4, HUNT4 og Ungdata). Det er derfor riktig å ta utgangspunkt i den sosiale dimensjonen av FNs bærekraftsmål i fylkeskommunens arbeid med samfunnsutvikling i Trøndelag. Sosial bærekraft handler om å fremme en utvikling av samfunnet som setter menneskelige behov i sentrum og gir like livssjanser for alle barn og unge.

Sørsamisk utgjør en viktig del av Trøndelags språklige og kulturelle mangfold. Samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Trøndelag fylkeskommune legger føringer for vår innsats for å bevare sørsamisk språk og kultur. Revidert avtale gjelder for perioden 2023 – 2026 og legger vekt på disse områdene:

- Språk, helhetlige og forutsigbare utdanningsløp fra barnehage til endt utdanning
- Forskning, utvikling og internasjonalisering
- Demokrati og likeverdighet med hovedvekt på å bekjempe hverdagsrasisme og samehat
- Konsultasjon

Nord Universitet har bidratt til en evaluering av Samisk råd (fylkeskommunens medvirkningsorgan) og de gir i sin rapport råd om hvordan fylkeskommunen kan utvikle dette organet videre sammen med det sørsamiske samfunnet. Ny valgperiode gir muligheter for å gjøre nødvendige formelle endringer i sammensetning og retningslinjer for rådet.

Befolkningsundersøkelsen SAMINOR 3 gjennomføres nå i Trøndelag og skal innhente kunnskap om helse og levekår i den samiske befolkningen. Det er naturlig at Trøndelag fylkeskommune støtter opp under Universitetet i Tromsøs gjennomføring av undersøkelsen med økonomiske midler.

Fylkeskommunen bør bidra til å synliggjøre en større bredde i samiske kulturuttrykk i samarbeid med det samiske miljøet. Det er behov for å ta pulsen på dagens samiske kulturer i enda større grad enn i dag – ikke bare det som kan betegnes som kulturarv. Fylkeskommunale tilskuddsmidler kan bidra til dette.

#### 8.1.1. Kunnskap og kompetanse

Kunnskap om innbyggernes behov og ønsker er avgjørende for fylkeskommunens tjenester og bruk av ressurser. Et godt kunnskapsgrunnlag bidrar til gode beslutninger, jf. *Balansekunst - Strategi 4.1. Kunnskapsgrunnlag for kultur i Trøndelag*, som sier at solid kunnskap skal ligge til grunn for kulturpolitikken og forvaltningen.

Kunnskap om konsekvensene av koronapandemien er fortsatt viktig, både om innbyggernes deltakelse og medvirkning og om kultur som næring og levevei. Signaler tyder på at publikum har kommet tilbake til større arrangement og festivaler, mens de mindre aktørene sliter. Utviklingen fremover må følges nøye i lys av den økonomiske situasjonen med inflasjon og høyere renter. Institutt for samfunnsforskning/Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor har et pågående forskningsarbeid der Trøndelag fylkeskommune har bidratt med ressurser for å få spesifikk kunnskap om situasjonen for frivilligheten i Trøndelag. Det er satt av ressurser for å få

ytterligere kunnskap om de langsiktige virkningene av pandemien. Denne kunnskapen vil sammen med innspill fra arbeidet med kulturplanen for barn og unge være et viktig grunnlag for utforming av en frivillighetsplan for Trøndelag.

Det vil være behov for økonomiske ressurser også fremover for å utvikle og vedlikeholde kunnskapsgrunnlaget. Det bør avsettes midler til dette i økonomiplan 2024-2027.

Fylkeskommunens egne ansatte har mye erfaring, kunnskap og kompetanse. Gitt den økonomiske omstillingen Trøndelag fylkeskommune må gjennom de kommende årene, er det særlig viktig å få bedre oversikt over den interne kompetansen i avdelingen, hvordan kompetansen blir brukt og hvilke nye kompetansebehov vi har. Det er et mål å skjerme fylkeskommunens tilskuddsordninger når budsjettet blir trangere. I vedtak i FT-sak 55/22 Økonomiplan 2023-2026 Utfordringsdokumentet, ble det uttrykt en ambisjon om å øke rammen for kulturtilskudd til prosjekt. En skjerming av tilskudd til eksterne betyr at vi må prioritere andre oppgaver strengere og at ansattes ressurser blir brukt til de oppgavene som defineres som aller viktigst. Det er for eksempel behov for å vurdere hvordan fylkesmusikernes kompetanse skal brukes fremover for å sikre at de i enda større grad bygger opp under fylkeskommunens målsetninger.

Fylkesbiblioteket har en viktig rolle i utviklingen av folke- og skolebibliotekene i fylket. Det bør være et mål å forsterke denne rollen og at oppgaver som i mindre grad bygger opp om utviklingsarbeid blir faset ut. Lignende problemstillinger vil gjelde for hele fylkeskommunens virksomhet på kulturfeltet.

Regjeringens forslag til ny kulturlov stiller krav om å utarbeide en skriftlig oversikt over status og utviklingsbehov på kulturfeltet. Oversikten skal inngå som grunnlag for planprosessene i kommuner og fylkeskommuner. Dette vil på sikt kunne utløse behov for tettere samarbeid mellom fylkeskommunen og kommunene om kunnskapsgrunnlag og tiltak.

### 8.1.2. Deltakelse, opplevelse og medvirkning

Kultur har en verdi på flere nivåer - både for den som skaper, den som utøver og deltar og for den som tar til seg kultur.

Et av hovedprinsippene i bærekraftsmålene er «leave no one behind». Det betyr at målene gjelder alle mennesker. Kultur er en sentral del av den sosiale dimensjonen fordi kultur og idrett har helsefremmende effekt og bidrar til utjevning. Forskning fra HUNT viser at de som er aktive i kulturlivet har bedre livskvalitet og lavere nivå av psykiske plager.

Barn og unge er et satsningsområde for Trøndelag fylkeskommune. Alle barn og unge skal ha mulighet til å delta, oppleve og skape kultur på sine premisser. Dette er et viktig fundament for å utvikle et mangfoldig, tolerant og demokratisk samfunn. Derfor må vi bidra til at barn og unge har et likeverdig kulturtilbud, uavhengig av bosted og sosioøkonomisk situasjon. Vi må samordne aktiviteten og virkemidlene med en rekke aktører innen kultur-, idretts- og utdanningsfeltet, på tvers av forvaltningsnivå. Vi må også arbeide mer med å samordne virkemidler internt i fylkeskommunen.

Kulturplan for barn og unges deltakelse, medvirkning og opplevelse (tidligere kalt «Handlingsplanen for barn og unges deltakelse, medvirkning og opplevelse») blir sammen med kulturstrategien Balansekunst, viktige verktøy for å styrke innsatsen for barn og unge i Trøndelag. Kulturplanen blir lagt ut på høring i løpet av høsten 2023 og kommer til endelig politisk behandling i 2024. Det er satt av ressurser internt i organisasjonen til å lede arbeidet med planen og til å tilrettelegge for en god prosess. Det bør vurderes om det i økonomiplanen for 2024-2027 skal avsettes midler til oppfølging av tiltak i planen.

Utkast til en plan for frivillighet vil komme på høring i løpet av 2024. Eventuelle økonomiske konsekvenser av planen foreslås innarbeidet i økonomiplan 2025-2028. Idrettspolitisk erklæring følges opp gjennom samarbeid mellom fylkeskommunen og idrettskretsen. I første omgang arbeides det med satsingsområdene 1 (fysisk aktivitet) og 3 (anlegg). Økonomiske barrierer for aktivitet og stedstilpassede idrettsanlegg vil bli de viktigste temaene fremover. I utgangspunktet benyttes allerede avsatte midler og planlagte satsinger som virkemidler i dette arbeidet.

En viktig forutsetning for at alle skal ha mulighet til å delta i, eller oppleve kultur, er tilgang på møteplasser og egnede arenaer for aktivitet – offentlige rom og kulturell infrastruktur. Det er behov for tiltak som kan styrke disse.

Fylkestinget vedtok i juni 2022 en ordning for å gjøre fylkeskommunale bygg tilgjengelig for flere (FT-sak 48/22). Ordningen er for frivillige lag og organisasjoner som ønsker å leie til møter, arrangement og lignende. Aktiviteter for barn og unge under 19 år skal ha gratis leie så lenge de som leier kan vise til reduserte/ikke økte kostnader for deltagelse i aktiviteter. Ordningen ble innført som et prøveprosjekt i 2023 og skal vare ut 2024. I løpet av perioden må ordningen evalueres, og kostnaden for en eventuell varig ordning må avklares.

Bibliotekene er viktige møteplasser og har lang tradisjon for å dele på ressursene. Gode leseferdigheter er en forutsetning for inkludering og deltakelse i demokratiet. Undersøkelser viser at barn og unge bruker betydelig mindre tid på fritidslesing enn før, og at det er en tilbakegang i norske elevers leseferdigheter. Regjeringen har varslet at de arbeider med en nasjonal lesestrategi. Skole- og folkebibliotek kan bidra til både læringsmiljø og fritidslesing, og gi øving i langlesing og fordypning. Fylkeskommunen tilbyr kompetanseheving til folke- og skolebibliotek, barnehager og helseinstitusjoner der det er naturlig, for å bidra til at flere kan oppleve gleden av å lese selv eller av høytlesning. Lesing er sentralt i planen for bibliotek i videregående skoler i Trøndelag (FT-sak 90/22) Fylkesbiblioteket har en intensjon om ytterligere mobilisering for grunnskolebibliotekene. En satsing på grunnskolebibliotekene vil kreve ekstra ressurser både fra fylkeskommunen og fra kommunene sin side.

Bibliotek24 er et landsdekkende samarbeid for digitale innholdstjenester i folkebibliotek og videregående skoler. Trøndelag fylkeskommune deltar i planlegging av et interkommunalt selskap som skal forhandle frem avtaler om digitale innholdstjenester i bibliotek (FU-sak 73/23). De økonomiske forpliktelsene av en eventuell deltakelse i et Bibliotek24 IKS medfører, må tas inn i økonomiplanen for 2024-2027.

Ung kultur møtes (UKM) er en viktig kulturarena for barn og unge i hele fylket. Høy prisvekst medfører at gjennomføring av UKM regionalt har blitt mer kostnadskrevenne enn tidligere. En forutsetning for å kunne opprettholde UKM Trøndelag på samme nivå som i dag (med to regionale festivaler) er at det settes av økte midler i økonomiplan 2024-2027.

### 8.1.3. Profesjonell aktivitet

Erfaringene fra koronapandemien har vist at kulturlivet og bransjen er sårbar. Mange ledd i det kulturelle økosystemet er påvirket. Det er betydelig usikkerhet om på hvilket nivå publikum og frivillige kommer tilbake. Dette gjelder hele bredden fra frivillig sektor via breddeidretten til det profesjonelle kunst- og kulturlivet.

I tillegg rammer den økonomiske situasjonen med høy prisvekst og stigende renter mange aktører. Dette har ført til økte krav til egeninntjening da økte kostnader hittil ikke er kompensert gjennom styrkede tilskudd fra offentlige myndigheter. Dette har slått ut i økte kostnader for kulturgoder, som ifølge SSB har økt med 6,8% fra januar 2022 til januar 2023.

Strammere økonomiske rammer påvirker også fylkeskommunens mulighet til å bidra med ytterligere tilskudd. Økonomiplanen 2024-2027 må avklare fylkeskommunens mulighet for å kompensere for lønns- og prisvekst i sine tilskudd. Dette må sees i sammenheng med hvor mange som får/skal få tilskudd og i hvor stor grad økte tilskudd vil gå ut over annen aktivitet som også bidrar til utvikling av kulturlivet i fylket.

Kostnadene knyttet til Den kulturelle skolesekken (DKS) øker også (honorar kunstnere, utstyr og reiser) uten at spillemiddeltilskuddet har økt tilsvarende. Konsekvensen er færre nye produksjoner i Trøndelag, elevene får oppleve mindre kunst og kultur og det blir oppdrag til færre kulturarbeiderne i regionen. Fylkeskommunen bidrar med egne midler til DKS-ordningen, og det bør vurderes om dette bidraget skal økes for å kompensere for prisvekst. Dette må vurderes opp mot økte tilskudd til andre.

Trøndelag har flere store kulturinstitusjoner som er svært viktige aktører i kulturlivet. Her bidrar fylkeskommunen med betydelige tilskudd sammen med staten og vertskommunene. Det er en utfordring at økning i tilskudd fra staten innebærer en forventning om tilsvarende økt regional medfinansiering uten at fylkeskommunen har mulighet til å påvirke prioriteringene.

Det er behov for å samle kunnskap om de ulike kulturinstitusjonene/kulturarenaene i fylket med tanke på hvilke planer disse har for nye investeringer og utvidelse av driften. Fylkestinget bør jevnlig behandle hvilke regionalpolitiske prioriteringer som skal legges til grunn for investeringer i kulturbygg sett i sammenheng med bruken av egne fylkeskommunale midler.

Det samlede museumsfeltet i regionen har behov for betydelig større og bedre magasin- og bevaringskapasitet. Utredningsprosjektet om magasin for museer og privatarkiv i Trøndelag (prosjektansvarlig er MiST - på oppdrag fra Trøndelag fylkeskommune) blir fullført i løpet av 2023. Magasinsaken bør være en del av en politisk sak om regionalpolitiske prioriteringer i kulturbygg. Et nytt museum for kunst og form i Trondheim er under planlegging. Pricewaterhouse Coopers (PwC) har hatt oppdraget med en konseptvalgutredning (KVU) for nytt museum på vegne av Trondheim kommune. Trøndelag fylkeskommune har deltatt i styringsgruppen og arbeidsgruppen for KVU-arbeidet. Rapport med anbefaling av konsept ble levert 02.05.23 og saken behandles politisk i Trondheim bystyre og fylkestinget i Trøndelag mai/juni 2023. Nytt museum for kunst og form vil være en naturlig del av en politisk sak om regionale prioriteringer.

Hovedutvalg for kultur har besluttet å sette i gang rullering av den regionale strategien for film og andre audiovisuelle uttrykk 2015-2025. Det er laget en plan for medvirkningsprosess og det videre arbeidet med revidering av planen. Det er naturlig å samarbeide tett med Trondheim kommune i dette arbeidet. Det må settes av midler til prosess. Strategien kommer til endelig politisk behandling høsten 2024. Eventuelle økonomiske konsekvenser av strategien innarbeides i økonomiplan 2025-2028.

Regjeringen har utnevnt en nasjonal komite for Nasjonaljubileet 2030. Museene Arven (tidligere SNK) mottar bevilgninger over statsbudsjettet til et sekretariat og nasjonale satsinger. Det er forventninger til at Trøndelag fylkeskommune tar et ekstra ansvar for den regionale satsingen knyttet til jubileet. Fylkeskommunen må avklare hvordan vi skal organisere dette arbeidet og hvor mye ressurser vi kan avsette, både i form av egeninnsats og rene penger.

## 8.2. Trøndelag svarer på klimautfordringen

Innenfor kultur- og folkehelseområdet er det satt i verk noen prosjekt/tiltak de siste årene som er viktige bidrag til fylkeskommunens innsats innenfor klima og miljø. Eksempler på dette er: KG2021 (nasjonalt samarbeidsprosjekt for mer miljøvennlige kunstgressbaner), folkeverksted i bibliotek (i samarbeid med plan, næring og kulturminner), prosjekt for friluftslivets ferdselsårer, kunnskapsheving om klimaomstilling i ungdomsrådene, Hodebra-ABC for god psykisk helse.

Det er likevel slik at fylkeskommunen innenfor kulturfeltet i liten grad har jobbet systematisk med tiltak som svarer på klimautfordringene.

Balansekunst – Kulturstrategi for Trøndelag 2019-2022 er det førende dokumentet for alt fylkeskommunen gjør på kultur- og folkehelsefeltet, og den har derfor betydning også for sektorens arbeid med klimaomstilling. Strategien omfatter kunst, kultur, idrett, friluftsliv, frivillighet, bibliotek, folkehelse og kulturnæring, noe som viser mangfoldet i fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle på området. En revidert utgave, med en spissing av bærekraftmålene vil danne et bedre grunnlag for mer systematisk arbeid også på klimaområdet. Fylkeskommunen samhandler med en mange aktører innenfor kultur og idrett, er eier og tilskuddsgiver i en rekke institusjoner, gir økonomiske bidrag til mange prosjekter og arrangement og så videre. I tillegg er fylkeskommunen selv arrangør og tilrettelegger for aktivitet, for eksempel gjennom Den kulturelle skolesekken (DKS), fylkesmusikerne og Ung kultur møtes (UKM). Alt dette er eksempler på roller fylkeskommunen har og som i større grad, og mer systematisk, bør tas i bruk i arbeidet med klimaomstilling.

## 9. Tannhelse

### 9.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Den største utfordringen tannhelse står ovenfor er høy turnover blant tannlegene. Konkurransen med private tannklinikker og andre fylkeskommuner om personell gjør det utfordrende å holde på tannleger både i distriktene og i sentrale strøk.

Mangelen på en langsiktig forsikring fra statlig hold om opprettholdelse av finansiering for tilbud for 21- til 24-åringer gjør at vi ikke kan forsvare å ta ordningen inn i egen virksomhet i sin helhet. Det vil vanskelig kunne forsvares å bemanne opp og utvide klinikkene uten større forutsigbarhet i satsningen.

Økt rammetilskudd til rabatter og en styrking av tannhelsetjenesten kunne vært brukt til å øke behandlingsskapasiteten i tannhelsetjenesten. Midlene kunne også ha bli brukt til å øke lønnsnivået i tjenesten, for å gjøre oss mer konkurransedyktig på lønn, sammenlignet med privat sektor. Dette ville kunne bidratt til å bedre rekrutteringsgrunnlaget.

Fylkesdirektøren skal levere en plan for tannhelse til behandling i fylkestinget i desember 2023. I denne vil det blant annet bli pekt på andre utfordringer som kan forklare skifte i stillinger:

- flere små enheter med små fagmiljø
- mangel på moderne utstyr for bl.a. avtrykkstaking
- variasjon i arbeidshverdagen
- etterslep på innkalling av prioriterte pasienter

Planen vil også ta for seg fremtidig klinikkstruktur og bemanning.

### 9.2. Forebygging, behandling og kvalitet

I deler av fylket fører hyppige skifter i tannlegestillinger til at det er meget utfordrende å levere stabile tjenester. Vi ansetter i stor grad nyutdannede tannleger og gir dem opplæring og erfaring. Etter å ha jobbet noen år er det en tendens til at disse finner seg nytt arbeid. Dette gir ustabilitet og redusert produktivitet på grunn av opplæringsbehov tidlig i karrieren.

Den nye oppgaven om behandling av 21- til 24-åringer etter Helse- og omsorgsdepartementets takster er en utfordring som fylkeskommunen bør ta. Vi er imidlertid ikke rigget for denne oppgaven nå. Det er mulig å frigjøre noen ressurser ved å si fra oss voksne betalende pasienter som allerede er pasienter hos oss, men det vil ikke være tilstrekkelig til å ivareta hele gruppen. For å håndtere hele oppgaven i egen regi må vi investere i klinikkene ved å utvide disse, samt at vi har behov for å ansette mer personell.

Ansettelse av mer personell, vil i hovedsak være aktuelt i sentrale deler av fylket. En utvidelse av klinikkene her, vil kunne føre til at rekrutteringen til distriktene kan bli enda vanskeligere. Per 1. januar 2022 var det totale etterslepet (forsinket innkalling av pasienter) på 10,7 %. 1. januar 2023 var dette redusert til 9,4 % til tross for nye oppgaver og redusert bemanning i distriktene. Fordelingen varierer imidlertid mellom klinikkene der noen har større, og andre har lavere etterslep.

Russlands invasjon av Ukraina har hatt en påvirkning på tannhelsetjenestens drift. Pasientene, som fylkeskommunen har ansvaret for, har flere hull og andre munnhelseutfordringer, enn hva gjennomsnittspasienten har. Dette gir seg utslag i større behov for tannbehandling, og et øket antall henvisninger for tannbehandling i narkose. Som en naturlig konsekvens av dette har behovet for tolketjenester nært doblet seg fra 2021 til 2022.

### 9.3. Klinikker og utstyr

Det må vurderes om det kan etableres større klinikker i Trondheim. Dagens ti klinikker i Trondheim har mellom tre og femten behandlingsrom.

Det er behov for nytt lokale til Malvik tannklinik. Vi er i dialog med en huseier om nye lokaler her. Ved nyetablering av klinikk vil det bli behov for investering i utstyr til ny klinikk på ca. 7,5 millioner kroner.

Melhus tannklinikk vurderes samlokalisert med Melhus videregående skole. Det samme gjelder i Meråker, der det er stort behov for nye lokaler og samlokalisering med videregående skole ser ut til å kunne være et alternativ.

I deler av fylket er det etterslep når det gjelder fornying av utstyr, inventar og møbler og oppgradering av klinikklokaler. Vi bør skifte 15 behandlingsstoler i året for å kunne opprettholde en utskiftningstakt på disse hvert 15. år. Det er hensiktsmessig med tanke på stabil drift. De siste årene har vi kun skiftet når det er strengt nødvendig, 5-7 behandlingsstoler per år. Skal vi skifte ut 15 stoler i året, bør vi sette av ca. 5 millioner kroner til dette hvert år.

Røntgenskannere på alle klinikker bør skiftes. Dette vil koste ca. 4 millioner kroner. Det er også ønskelig å kunne ta i bruk ny teknologi for å bedre diagnostikk og behandling. Et aktuelt eksempel er utstyr for å kunne ta digitale avtrykk av tenner og kjever når det er behov for å lage modeller (kopier) av dem, for eksempel for å lage kroner og broer. Dette er en metode som sparer tid, gir et mer presist resultat, er mer behagelig for pasienten og bidrar til en miljøgevinst i form av redusert bruk av forbruksmaterialer og fysiske forsendelser. Dette er imidlertid også kostbart utstyr, som vi ikke har i dag. En skanner koster omtrent 300 000 kroner ved innkjøp. Vi vil undersøke om det er hensiktsmessig å anskaffe mobilt utstyr til behandling av pasienter som ikke kan møte på tannklinikk. Dette er under utprøving i noen andre fylkeskommuner. Dette vil bli behandlet i tannhelseplanen som fylkestinget bestilte i mars.

Prisvekst er en reell utfordring, og påvirker det økonomiske handlingsrommet i stor grad. I forkant av 2023 har dette spesielt gjort seg gjeldene for husleie, som er en vesentlig del av driftsutgiftene.

#### 9.4. Bemanning

Seksjonen har et høyt og stigende sykefravær sammenlignet med tidligere år. Dette gjelder spesielt korttidsfravær, som økte fra 3,3 % til 4,1 % fra 2021 til 2022. Samlet fravær har økt fra 9,1 % til 10,3 % i samme periode. Vi setter store deler av fraværet i sammenheng med et oppsving i pandemi 1. kvartal 2022 og et omfattende sykefravær som følge av dette. Det jobbes fortsatt tett og målrettet med nærværarbeid og sykefraværsoppfølging i seksjonen.

Ved årsskiftet 2022/2023 hadde vi tolv ledige tannlegestillinger, mot åtte på samme tid i fjor. Noen av de stillingene som var ledig i januar har blitt besatt, men ikke alle. I mellomtiden har det kommet nye oppsigelser. Det jobbes imidlertid kontinuerlig med å få rekruttert tannleger til ledige stillinger. Det er god tilgang på fagkompetanse i Trondheimsregionen, mens tilgangen er mer krevende jo lenger ut i distriktene man kommer.

Trøndelag fylkeskommune bør også jobbe for å øke antallet tannpleiere. Dette er hensiktsmessig med tanke på at vi kan øke innsatsen på det helsefremmende og forebyggende arbeidet, både i og utenfor klinikk. Den største utfordringen med dette er tilgangen på tannpleiere i regionen. Etablering av en tannhelsefaglig utdanning, for eksempel tannpleierutdanning, i fylket vil gjøre rekrutteringssituasjonen bedre da mange etablerer seg i de byene eller områdene rundt studiestedet.

## 10. Samferdsel

### 10.1. utfordringer til avklaringer i fylkestinget

Innenfor samferdselsområdet vil følgende forhold være gjenstand for politiske prosesser og avklaringer i økonomiplanperioden:

- Samferdselsområdet står overfor en krevende økonomisk situasjon. Store kostnadsøkninger i 2023 er finansiert med bruk av oppsparte midler og ekstra bevilgninger for å unngå reduksjon i tjenestetilbudet. Det vil ikke være mulig å videreføre dagens tjenestetilbud i 2024 og framover med mindre det skaffes til veie ny finansiering. Alternativt må aktivitetsnivået justeres ned og tilpasses det økonomiske handlingsrommet.
- Det er i forbindelse med de store anbudene at det er mulig å få gjennomført større utviklingsgrep. Det er flere store anskaffelser mot slutten av 20-årene der vi må starte planleggingen allerede nå. Dette dreier seg om mobilitetsanbud stor-Trondheim 2029, regionanskaffelsen 2028/2031, sjøkontrakter 2029 og planlegging og tilrettelegging for trikkens videre drift i Trondheim. For å lykkes med dette må det også på plass flere større investeringer i nødvendig infrastruktur: Løsning for bussdepot i Trondheim; båt- og ferjekaier tilrettelagt for null eller lavutslipp og ladeløsninger for buss flere steder i Trøndelag. Disse prosjektene vil kreve både prosjektkapasitet og investeringskapasitet utover i økonomiplanperioden.
- Selv om det økonomiske handlingsrommet vil være stramt, eller kanskje nettopp derfor, er det viktig at fylkeskommunen ivaretar en tydelig samfunnsutviklerrolle med hjelp av de virkemidler og den myndighet vi har på samferdselsområdet. I dette ligger å tilpasse våre satsinger og samferdselstjenester til den demografiske utviklingen og nye behov, til nye tekniske muligheter og løsninger og til endrede økonomiske forutsetninger. Å samhandle godt med andre offentlige aktører, brukergrupperinger og leverandørmarked vil være viktig og avgjørende også framover.
- Fylkeskommunen har stor innkjøpsmakt innenfor samferdselsområdet og er med det en viktig premissgiver og bidragsyter i utviklingen av miljøløsninger som bidrar til å ta vare på egne og andres miljømål. I de store anskaffelsene som vi nå starter planleggingen av står valg og utvikling av miljøteknologi svært sentralt.

### 10.2. Et krevende økonomisk handlingsrom

Det er stor usikkerhet knyttet til videre kostnads- og inntektsutvikling på samferdselsområdet framover. Kostnadene har det siste året økt stort som følge av høy prisstigning, av nye kontrakter med endrede betingelser og som følge av endringer i reiseomfang og reisemønster. Til tross for god utvikling i reisetall ser økonomien for 2024 ut til å bli svært utfordrende.

Når utfordringsdokumentet nå ferdigstilles, peker prognosene for 2024 på en total kostnadsutfordring innenfor kollektiv/samferdselsområdet på 160 millioner kroner.

Det er flere forhold som bidrar til å gjøre den økonomiske utfordringen for 2024 stor og krevende:

- I økonomiplan 2023-2026 er det lagt opp til at store deler av kostnadsveksten i 2023 blir finansiert med bruk av ubenyttet tilskudd fra tidligere år i AtB. I alt utgjør dette 69 millioner kroner i inneværende års driftsbudsjetter. I tillegg vil ca 10 millioner kroner av oppsparte midler fra samferdselsområdet (tidligere års mindreforbruk) gå med til å finansiere tjenestetilbud i 2023. Bruk av alle disse reservemidlene bidrar til å opprettholde tjenestetilbud i 2023, men vil ved inngangen til 2024 være brukt opp.
- Dyrere kontrakter. Det er i 2023 inngått nye kontrakter for individuelt tilrettelagt skoleskyss (ITS) og fleksibel transport. I tillegg er det foretatt nødvendige utvidelser av skoleskyssen på Fosen. For 2023 er dette finansiert gjennom fylkestingets behandling av FT-sak 38/23. Fra og med 2024 vil de samme forholdene medføre en helårskostnad på 58 millioner kroner som må finne ny finansiering.



- Det er en betydelig økning i kostnadene med individuelt tilrettelagt skoleskyss - også ut over at kontraktsprisene øker. En markant økning i antall elever med innvilget rett til ITS øker antall kjøreoppdrag og kostnader. AtB har beregnet at kostnaden i 2023 vil øke med 15 millioner kroner. Fylkesdirektøren og AtB er i ferd med å analysere hvilke bakenforliggende forhold som fører til denne utviklingen og vil komme tilbake med mer informasjon og forslag til tiltak.
- Endrede passasjerinntekter. Selv om passasjerveksten har vært god i 2023 og passasjerene i stor grad er tilbake etter pandemien, viser ikke utviklingen i passasjerinntektene den samme veksten. Bakgrunnen er at flere reisende går over fra fullprisprodukter til rimeligere periodeprodukter når de reiser oftere. I 2023 skaper dette en betydelig budsjettutfordring. I prognosen for 2024 er dette forholdet foreløpig ikke regnet inn. Passasjerinntektene utgjør ca. 1/3 av finansieringsgrunnlaget til kollektivtrafikken.
- I gjeldende økonomiplan er det planlagt et generelt nedtrekk/effektiviseringskrav i driftsrammen til samferdsel på 12,5 millioner kroner i 2024 og 21,4 millioner kroner i 2025.

Det må tas høyde for at det kostnadsnivået som har opparbeidet seg i 2023 vil vedvare og bli en del av det utfordringsbildet som må løses for 2024.

#### *Forhold som kan redusere utfordringen:*

Når dette utfordringsdokumentet skrives, er det ikke kjent om staten vil bidra med ekstra midler for å håndtere den ekstraordinære kostnadsveksten innenfor kollektivområdet. Prisveksten ut året vil ha betydning for kontraktspriser og kostnadsnivå i 2024. En fortsatt passasjervekst vil bidra til at passasjerinntektene opprettholdes eller øker.

#### *Muligheter for å håndtere situasjonen:*

Det må allerede i 2023 tas stilling til hvordan fylkeskommunen skal styre sine aktiviteter inn mot 2024. For moderate endringer, er det behov for en omstillingstid på 3- 4 måneder fra vedtak til gjennomføring. For større tiltak som krever forhandlinger mot operatør vil omstillingstidene være lengre. Skal tiltak ha helårseffekter i 2024 må beslutningene derfor tas tidlig nok i 2023. De handlingsalternativer som må vurderes framover vil være:

- Finansiere hele eller deler av utfordringen med å tilføre samferdselsområdet mere midler. Parter i denne sammenheng er staten, fylkeskommunen selv og Miljøpakken.
- Redusere kostnader gjennom å kutte i tilbud og aktiviteter.
- Øke passasjerinntektene gjennom å øke takstene.

Fylkesdirektøren forutsetter at de økonomiske og driftsmessige utfordringene i miljøpakkeområdet blir håndtert og finansiert innenfor dette samarbeidet.

Fylkesdirektøren vil legge fram egne saker utover i 2023 for å få styrt fylkeskommunens forpliktelser og aktiviteter inn mot et 2024-nivå som samsvarer med forventede økonomiske forutsetninger og rammer.

### **10.3. Store prosjekt/anskaffelser med betydelig risiko**

Anskaffelsene til kollektivområdet er store og komplekse og vil påvirke fylkeskommunens handlingsrom og utviklingsmuligheter i lang tid framover. Risiko kan reduseres ved å legge inn tilstrekkelig utredning- og planleggingskapasitet i tidlig fase og ved å øke kontraktens fleksibilitet. Men fleksibilitet koster og her må fylkeskommunen og AtB prioritere godt.

Infrastrukturen til kollektivtrafikken har både et vedlikeholdsbehov, oppgraderingsbehov og utviklingsbehov. I kommende økonomiplanperiode vil det være nødvendig å følge opp flere større prosjekter med kritisk funksjon for kollektivtrafikken i Trøndelag. Teknologit utvikling åpner muligheter for å produsere tjenester bedre og billigere og er en forutsetning for å nå klimamål. Det er i forarbeidet til nye anbudskontrakter vi best legger grunnlaget for å ta ny teknologi i bruk. God og tidlig planlegging vil være avgjørende for å lykkes. Viktige valg må ofte tas før løsningene er ferdig utviklet, noe som innebærer risiko og krever kunnskap.

#### **Mobilitetsanbud stor-Trondheim 2029 (MST2029)**

Dagens anbud er uten opsjoner på forlengelse og neste anbud skal ha oppstart i august 2029. Operatøren(e) som vinner kontrakten(e) vil ha behov for minimum to år til oppstarts forberedelse. AtB vil normalt trenge ca. ett år på anbud og tildeling, og et halvt år på å utarbeide konkurransegrunnlag. I tillegg vil operatører trenge tid til å anskaffe materiell og planlegge driften.

Fylkesdirektøren må derfor gi AtB oppdragsbrevet for bussanbudet årsskiftet 2025/2026. Fylkeskommunen, AtB og partene i Miljøpakken har allerede startet arbeidet med anskaffelsen. Ny forskrift om energi- og miljøkrav<sup>11</sup> sier at alle nye bybusser skal være utslippsfrie fra 1.1.2025. Forskriften aksepterer bruk av biogass og inneholder noen unntaksbestemmelser, blant annet dersom ladeinfrastruktur eller relevante nullutslippsbusser ikke er tilgjengelige. Elektrifisering vil stille store krav til ladeinfrastruktur, herunder nettkapasitet, særlig knyttet til bussdepot. Slik nettutbygging tar tid og behovene for økt effekt vil avhenge av plassering og størrelse på depot. Mange aktører jobber nå med elektrifisering og nettkapasitet er allerede en utfordring. Kontraktene i stor-Trondheim er avhengig av tilskudd fra både fylkeskommunen og Miljøpakken. Et godt samspill med Miljøpakkens parter er en viktig suksessfaktor.

### Regionanbud 2028/2031

Regionanbudet som startet opp høsten 2021 har sluttdato høsten 2028, men opsjoner kan forlenge anbudet årlig med inntil tre år. Anbudet i Stor-Trondheim løper til august 2029 og har ikke opsjoner for forlengelse. De to bussanbudene påvirker hverandre, blant annet fordi det kan være hensiktsmessig å endre de geografiske grensene mellom anbudsområdene dersom ny byveksttale endrer Miljøpakkens geografi. Dette fordrer oppstart på begge anbud i 2029 og da blir 2024 ett viktig år i arbeidet med å forberede anbudet som vil kreve betydelig innsats både av fylkesdirektøren og AtB.

Regionanbudet består av rutegående buss, skoleskyss, ulike former for fleksibel transport/bestillingstransport og individuell skoleskyss. Det kan også være aktuelt å legge til rette andre typer tjenester. Det er sannsynlig at elektriske busser vil settes i drift også i dette anbudet og at fylkeskommunen vil etablere ladeinfrastruktur for å gjøre dette mulig. I den sammenheng kan det være aktuelt å gi fylkeskommunen en tydeligere rolle for bussdepot også utenfor Trondheim. Det ligger mye utredningsarbeid foran oss også her.

### Bussdepot Trondheim

Det må før oppstart nytt mobilitetsanbud stor-Trondheim i 2029 være etablert ny depotkapasitet for bussparken. Fylkeskommunens leieavtale for Sorgenfri bussdepot utløper 2029 og kommunen har utviklingsplaner for området. I tillegg er det sannsynlig at depotkapasiteten må økes betydelig for å betjene det nye bussanbudet. Fylkeskommunen har jobbet for å finne lokalisering for nytt depot i lang tid, men har ikke lyktes med å finne gode løsninger. Alle løsninger som er til vurdering, vil utfordre fylkeskommunens økonomi. Analyser peker i retning av en investeringskostnad på 1,2 – til over 3 milliarder kroner. Staten har forpliktet seg til å ta kun 139,8 millioner kroner av dette og fylkesdirektøren er i prosess med Miljøpakken for å sikre tilstrekkelig finansiering. Fylkesdirektøren vil i oppfølgingen av *FU-sak 266/21- Bussdepot øst i Trondheim-videre prosess* - legge fram en ny sak om plassering av depot i løpet av høsten 2023.

### Trondheim Stasjonssenter (TSS)

Målet med Trondheim stasjonssenter er å gi byen et nytt og attraktivt kollektivknutepunkt, bidra til god sentrumsutvikling, utvikle bolig- og næringsarealer og dermed legge til rette for at flere kan bo og arbeide i umiddelbar nærhet til knutepunktet. Anlegget vil også være viktig med tanke på å få bygget en rasjonell og hensiktsmessig logistikk rundt regionbusstrafikken. Terminalbygget bygges ut og eies av Bane NOR Eiendom. Bygget er planlagt ferdigstilt til 2025. Delen med bussterminal antas ferdigstilt 2028-2029 og innebærer en framtidig drift- og investeringskostnad for fylkeskommunen. Dette vil komme til politisk behandling senere, sannsynligvis i løpet av 2025.

### Trikk

Moderniseringsprosjektet for Gråkallbanen vil kreve en betydelig innsats fra både fylkeskommunen som har ansvar for innkjøp av nye trikker og Trondheim kommune som har ansvaret for infrastrukturen. Tatt gjenværende levetid på dagens materiell i betraktning, er dette en hastesak. Operatøren på banen har anslått at eksisterende trikker kan driftes i 4–5 år til. Uavhengig av valget av driftsform, legger prosjektgruppen til grunn at nye trikker bør være på plass senest våren 2027. Konsekvensen av manglende prosjektfremdrift er økende sannsynlighet for avvik i driften av Gråkallbanen. Trondheim kommune og fylkeskommunen legger til grunn at Miljøpakken skal finansiere nye trikker og oppgradering av infrastrukturen, og partene arbeider for å få dette inn i Miljøpakkens handlingsprogram.

<sup>11</sup> [Forskrift om energi- og miljøkrav ved offentlig anskaffelse av kjøretøy til veitransport](#)

### Sjøkontrakter 2029 og oppgradering båt og ferjekaier

Trøndelag fylkeskommune eier 26 ferjekaier og er i dialog med Ørland kommune for eventuelt å overta ytterligere to. De fleste hurtigbåtkaiene er enten private eller kommunale der fylkeskommunen bidrar direkte eller indirekte med driftsstøtte gjennom leieavtaler og anløpsavgift. Fylkeskommunen eier hurtigbåtterminalen i Trondheim.

Det vil være nødvendig å oppgradere de fleste kaiene for å ivareta nye sikkerhetskrav og tilrettelegge for nye energibærere etter hvert som nye anbud og kontrakter lyses ut. De to største ferjesambandene, Flakk-Rørvik og Brekstad-Valset, er elektrifisert. Øvrige båt og ferjesamband benytter konvensjonell framdriftsteknologi. Staten har uttalt at alle ferjeandbud utlyst etter 1. juli 2023 skal ha krav om nullutslippsteknologi. Tilsvarende for hurtigbåt er 1. januar 2026. Allerede i 2024 vil det være nødvendig å avklare finansiering for oppgradering av infrastruktur for de fergeandbudene som settes i drift fra 2029. Dette gjelder sambandene Brekstad-Valset, Flakk – Rørvik, Levanger – Hokstad og Øyrekka.

Fylkesdirektøren har igangsatt et videre arbeid med å tilgjengelige kapasitet på strømmettet og hvilke kapasitetsbehov som må dekkes for å elektrifisere ferjesambandene.

I 2021 ble det gjort et kapasitets- og kostnadsanslag som tilsa kostnader i størrelsesorden 1,6 milliarder kroner for å gjennomføre teknologiskiftet for ferje og hurtigbåt (HUT sak 47/21). For hurtigbåt- og ferge-andbud 2024 er teknologier valgt i 2022 og 2023. Resultatet etter andbudskonkurransen er at hurtigbåtene med utgangspunkt i Trondheimsfjorden vil være delvis elektrifisert i løpet av 2024. Dette krever at fylkeskommunen etablerer ladeinfrastruktur på hurtigbåtterminalen i Trondheim og på Brekstad. Arbeidet pågår og vil slutføres i 2024.

### Utviklingsprosjektet fremtidens hurtigbåt

Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Vestland, Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark fylkeskommuner og er støttet av Klimasats. Målet med prosjektet er å bygge ned barrierer så fylkeskommunene blir i stand til å anskaffe lav- og nullutslipps hurtigbåter som på tross av økt vekt og høye hastigheter reduserer energibruken med over 30 % og tilfredsstillende sambandenes krav til kapasitet og pålitelighet. Prosjektet er støttet av Klimasats og har så langt delfinansiert markedsaktørens utviklings- og designarbeid. Prosjektet har allerede gitt gode resultater og påvirket operatørens anbud. Det er imidlertid fremdeles høy risiko knyttet til flere av de mest aktuelle teknologiene. Bygging og drift av pilotfartøy kan være et godt verktøy for å få mer kunnskap om og videreutvikle teknologiene slik at nye typer fartøy settes i drift med akseptabel risiko.

Opprinnelig siktet partene i prosjektet på å få bygd fire piloter, men positiv teknologiutvikling og krevende finansieringssituasjon har gjort at prosjektet nå anbefaler to fartøy: ett rettet mot å få kvalifisert bruk av hydrogen i hurtigbåter og ett for å få verifisert innovative teknologier for å forbedre fartøyenes energieffektivitet slik at fartøyenes hastighet og rekkevidde øker og driftskostnader reduseres. En av finansieringsmulighetene er Enova, og finansiering derfra krever fylkeskommunale egenandeler. Fylkesdirektøren vil, dersom prosjektet vedtas videreført, innarbeide finansieringsbehovet i kommende økonomiplan.

### Tjenesteutvikling

Det er utført flere piloter for nye tjenestetilbud i tilknytning til kollektivtrafikken i Miljøpakkesamarbeidet. Som del av Mobilitetspakken, finansiert av Miljøpakken, vil AtB arbeide videre med å utvikle tjenester som delingsmobilitet, fleksible transporter og samkjøring. Det pågår også et arbeid med å utvikle AtBs app for å kunne samordne flere mobilitetstjenester. Bestillingstransport for fleksible reiser er også iverksatt i flere distriktskommuner. utfordringene vil bli å kunne opprettholde og videreutvikle tilbudet innenfor fylkeskommunen sine økonomiske rammer.

## 10.4. Ivareta samfunnsutviklerrollen

I Trøndelagsplanen legges det klare føringer for at Trøndelag i 2030 skal ha en samordnet transport og samferdselssystem som er funksjonelt, klimanøytralt og tilpasset lokale og regionale behov. Ambisjonene er høye, og fylkeskommunen er en viktig premissgiver.

Det er mange aktører på samferdselsområdet med ansvar for sine enkeltområder:

- Statlige aktører med tilbud for tog, luftfart og helsereiser.
- Private aktører med tjenester innenfor drosje, fly og mikromobilitet.

- Kommuner med sine innbyggere og behov.
- Fylkeskommunen med sine rutetilbud.

Fylkeskommunen med sitt regionale perspektiv og sin regionale utviklingsinteresse er en viktig samordningsaktør.

Behovene endres, og tjenestene må justeres. Demografiske endringer med endrede bosettingsmønstre og endret aldersfordeling må hensyntas i samferdselsplanleggingen. Samferdselstilbudet og nettilgang for digitale tjenester påvirker hvor mennesker kan arbeide og bo og hvor bedrifter etablerer seg. Fylkeskommunen kan gjennom sine virkemidler både bremse og framskynde utviklingstrekk. Andelen eldre øker betydelig, og høyeste prosentvis økning forventes i områder med lav eller negativ befolkningsutvikling. Dette vil legge føringer for et mer tilrettelagt kollektivtilbud for å møte det voksende behovet til aldersgruppen.

Fylkeskommunen må, innenfor krevende økonomiske rammer effektivisere tjenestetilbudene. Dette dreier seg om mer enn å redusere tilbud. Effektivisering og samordning av tjenestetilbud og bruk av nye gjennomføringsmodeller og teknologier kan også gi verdifulle bidrag. Å samordne tilrettelagte transportert som TT-transport, Fleksibel transport, ITS og helsetransport kan være eksempel på det første. Å tilrettelegge for samkjøring, gåing, sykling, bildeling, fleksibel transport, digitale plattformer og autonome løsninger er eksempler på det andre. Skal vi evne å utvikle og satse nytt og målrettet må vi også redusere eller fjerne tilbud. AtB og fylkeskommunen må i fellesskap optimalisere tjenestetilbudet innenfor de føringene som blir besluttet politisk. Hvordan man skal prioritere arealbruk mellom bærekraftige transportmidler og andre funksjoner som aktive steds- og byrom vil kreve større involvering og målrettet innsats. Det vil være viktig å styrke samarbeidskonstellasjoner for å gi bedre gjennomføringsevne. Miljøpakkesamarbeidet og Innherredsbyen er to gode eksempler på dette, videre arbeid med bygdevekst- og regionvekstavtaler kan gi nye muligheter.

## 10.5. Trøndelag svarer på klimautfordringen

De dominerende klimagassutslippene fra samferdselsavdelingens ansvarsområde kommer fra driften av kollektivtilbudet og derigjennom gjennom vår rolle som innkjøper. Kollektivtilbudet skal ivareta grunnleggende målsetninger for fylkets befolkning ved at et godt samferdselstilbud

- bidrar til funksjonelle bo og arbeidsmarkedsregioner i hele fylket og gir innbyggere uten egen bil akseptabel mobilitet.
- bidrar til redusert bilbruk og derigjennom reduserte klimagassutslipp.

Disse målene skal nås innenfor avdelingens økonomiske rammer.

På sikt vil mange av de utslippsreducerende teknologiene som er satt i drift eller er under utvikling kunne bidra til at kostnaden til drift av busser, båter og ferjer reduseres, men fremdeles vil det medføre merkostnad å ta i bruk nye løsninger på mange områder. Å ta i bruk den mest aktuelle løsningen - elektrifisering - utløser store investeringsbehov til ladeinfrastruktur og økonomiske begrensninger har ført til at fylkeskommunen har vært nødt til å prioritere tiltak der kostnadseffektiviteten er best, eller der utviklingsbehovet er størst og vi kan bidra. Så langt har dette medført

- innføring av elektriske- og biogassbusser i Stor-Trondheim, men ikke i distriktet.
- at hurtigbåtsambandene til Vanvikan, Brekstad og Kristiansund blir delvis elektrifisert, men at andre samband fortsatt baserer seg på dieseldrift.
- at ferjene Brekstad – Valsset og Flakk – Rørvik er delvis elektrifisert, mens andre samband benytter konvensjonelle teknologier.

De aller fleste anbud som utlyses i dag vil driftes utover 2030-tallet og når klimamål skal nås, må kommende anbud gi store utslippskutt. I en tid med kostnadsvekst og utfordrende økonomiske rammer, vil det kreve streng prioritering og godt arbeid å lykkes med dette.

Et virkemiddel for å lykkes er å være pådriver og bidra til utvikling for å få fram løsninger, slik vi nå jobber med prosjektet framtidens hurtigbåt. Videre planlegging av de store anskaffelsene som kommer i perioden 2028-2031 må utrede hvordan Trøndelag fylkeskommune best kan bruke sin innkjøperrolle og pådriverrolle også i disse anskaffelsene.

## 11. Veg

### 11.1. utfordringer til politisk avklaring

Trøndelag fylkeskommune sin rolle som vegeier innebærer forvaltningsansvar med plikt og myndighet innen planlegging, utbygging, drift og vedlikehold av fylkesvegnettet.

Fylkestinget har i sak 101/22 vedtatt [Vegstrategi 2023-2032](#). Denne har et hovedmål om at «Fylkesvegnettet skal ivaretas og utvikles i tråd med FNs bærekraftsmål, og legge til rette for et trafikksikkert, effektivt og robust transportsystem».

Fylkeskommunen har med dette vedtatte mål og ambisjoner for å ivareta fylkesvegnettet med utgangspunkt i krav og tenkning knyttet til FNs bærekraftsmål, inkludert trafikksikkerhet, forutsigbar infrastruktur som skal bidra til balansert regional utvikling og håndtering av klimautfordringen. Dette utfordres i en periode med begrenset økonomisk handlingsrom og vil medføre tøffe prioriteringer mellom ulike mål.

Følgende punkter angir hovedutfordringer innenfor vegområdet og peker på særlige fokusområder som det bør tas stilling til fra politisk nivå:

- Fylkestinget forventer at staten fullfinansierer tiltak knyttet til Tunnelsikkerhetsforskriften i en takt som er sammenhengende med gitte frister
- Med sikte på å arbeide mot utslippsfri anleggsvirksomhet forventer fylkestinget at det for kommende planperiode konkretiseres delmål for klimagasskutt innenfor de ulike kontraktsområdene for fylkesveg
- Fylkestinget vektlegger at prosjekter innenfor Miljøpakken prioriteres etter nytte og måloppnåelse, og ikke planstatus
- Statlige rammer til skredsikring av fylkesvegnettet må i fremtiden gjenspeile utfordringene
- For hensynet til bærekraftig økonomi og ressursbruk, må ivaretagelse av vegkapitalen i størst mulig grad sikres gjennom korrektivt vedlikehold
- Trafikksikkerhetstiltak skal vise til forventet tallfestet effekt for trafikksikkerheten. Trafikksikkerhetsarbeidet for øvrig må ta et spesielt sikte på å sikre myke trafikanter og redusere utforkjøringsulykker som er største ulykkestype innen alvorlige ulykker
- Fylkestinget vektlegger en utvikling der levetidskostnader og verdianalyse legges til grunn ved løsningsvalg i forbindelse med infrastrukturtiltak

### 11.2. Drift og vedlikehold

Drift og vedlikehold av vegnettet er helt avgjørende for samfunnet. Trøndelag fylkeskommune har et vesentlig ansvar i så måte, med over 6000 kilometer fylkesveg. Fylkesdirektøren har i tidligere utfordringsdokument og økonomiplaner pekt på utfordrende økonomisk situasjon innenfor dette området, med stadig økende kostnader knyttet til drift av vegnettet samtidig som den totale rammen til drift og vedlikehold stadig blir lavere.

Fylkesdirektøren har etter oppfordring fra fylkestinget igangsatt et arbeid for å omstrukturere driftskontraktene, med det formål å spare utgifter til drift uten at det forringer kvaliteten. Det vil imidlertid ta flere år å hente ut en eventuell gevinst av dette arbeidet. Nivået på vedlikeholdsbudsjettet er i dag på et nivå som gjør det utfordrende å opprettholde et forsvarlig vegnett for trafikantene. Målt mot normert vedlikeholdsprogram (Motiv) er vedlikeholdsdelen av budsjettet rundt 16 %, og sett mot faglig vurdert kritisk nivå, som av fylkesdirektøren er anslått til minimum 30 %. En slik vedvarende situasjon vil føre til at veger ikke lenger lar seg vedlikeholde, og at reinvestering er eneste mulighet.

For å imøtegå denne situasjonen har det vært satset på fornyingsprogram. Dette programmet er ment å komplettere vedlikeholdsbudsjettet, og ikke erstatte. Fylkesdirektøren uttrykker bekymring over en situasjon der fornyingsprogrammet, som i stor grad er lånte midler, ikke benyttes til ren fornyingsaktivitet. Det er ikke bærekraftig, og vil øke gjeldsgraden samtidig som vegnettet får en

meget kortsiktig forbedring. Fylkesdirektøren vil peke på at den langsiktige effekten *kun* kan oppnås gjennom samtidig fornying og vedlikehold.

De siste årene har vært meget utfordrende budsjettmessig, og til tross for helt avgjørende tilleggsbevilgninger vil ettervirkningene av de siste års budsjett følge oss godt inn i neste økonomiplanperiode. Det eskalerende forfallsnivået kommer i tillegg til et allerede for stort vedlikeholdsetterslep, noe som vil kunne føre til nedsetting av aksellast, stenging av veger i enkelte perioder, økt forringing av asfaltdekke osv. Med så lave budsjetttrammer er det slik fylkesdirektøren ser det, ikke er rom for å sette i gang ordinert vedlikehold i driftskontraktene i neste økonomiplanperiode. Dette er helt avgjørende tiltak for å sikre at fylkesvegnettet skal kunne være åpent, trafiksikkert og forutsigbart for brukere av vegnettet. Det er alvorlig, og det er usikkert om fylkeskommunen vil være i stand til å ivareta kontraktsforpliktelser i allerede inngåtte driftskontrakter.

### 11.3. Vedlikeholdsetterslep

Vedlikeholdsetterslepet er en helt sentral utfordring innenfor fylkesvegområdet, og konsekvensen av gjeldende vedlikeholdsnivå er et stadig økende vedlikeholdsetterslep. Nivået for det driftsmessige vedlikeholdet som skjer gjennom driftskontraktene er i dag å betrakte som den største utfordringen innenfor det operative vedlikeholdsarbeidet på fylkesvegnettet. Etter hvert som vedlikeholdsetterslepet øker, vil kostnaden øke til drift og vedlikehold og midlene rekker dermed kortere. Utviklingen på dette området har en åpenlyst negativ konsekvens for sentrale mål for fylkesvegnettet som trafiksikkerhet og fremkommelighet. Også miljø og klimamål påvirkes negativt av situasjonen.

En særskilt utfordring knytter seg til bærende konstruksjoner. Dette gjelder spesielt fylkesvegbruer, der det er forventet store kostnader i årene framover for å oppgradere og forny disse til å tilfredsstille dagens krav. Kapittel 11.4 gir nærmere omtale av denne utfordring. Infrastrukturen må legge til rette for god og sikker mobilitet for hele det Trønderske samfunnet.

For Trøndelag som stort eksportfylke og med et næringsliv som sikrer stor verdiskapning i regionen, er det avgjørende med pålitelig og forutsigbar godstransport for bevarelse av konkurransekraft og sikre nivået i å bidra til samfunnsøkonomien.

For å ta vare på vegkapitalen, samt nevnte sentrale mål for infrastrukturen, er det viktig med en utvikling der innsatsen i større grad går fra korrektivt til preventivt vedlikehold. Dette skifte i struktur for innsatsen er imidlertid svært krevende innenfor gjeldende økonomiske situasjon.

For oppdatering av tall for vedlikeholdsetterslep er Statens vegvesen gitt i oppdrag, i samarbeid med fylkeskommunene, å gjennomføre nye beregninger for fylkesvegnettet. Dette arbeide er imidlertid lagt opp på en slik måte at det fortsatt vil bli en relativt statisk informasjon. For å få på plass et system der det er mulig å trekke ut forfallstall jevnlig, basert på løpende registreringer, vil fylkesdirektøren på sikt legge opp til et samarbeid med andre fylkeskommunene for etablering av et mer dynamisk system for registrering av etterslep.

### 11.4. Bærende konstruksjoner

På fylkesvegnettet i Trøndelag er det 1 370 bærende konstruksjoner. Av dette er 28 ferjeleier og 11 tunnelportaler. Resterende 1 331 er bruer og støttemurer, hvorav 58 er gang og sykkel-bruer. Teoretisk levealder på bruer er 100 år. Reell levealder har sammenheng med type konstruksjon, byggetidspunkt og ikke minst hvor godt vedlikeholdt bruene er. Fylkesdirektøren har i [kunnskapsgrunnlaget til Vegstrategien \(FT-sak 31/22\)](#) beskrevet hvordan prioritet på bruer settes etter et produkt (1 – 16) av skadegrad (1-4) ganger konsekvens (1-4) for områdene bæreevne, trafiksikkerhet, vedlikeholdskostnad og miljø (hhv B, T, V & M i prioriteringsrekkefølge). Omfanget av skader på disse bruene er også omtalt i tidligere utfordringsdokument.

Den siste oversikten som fylkesdirektøren har utarbeidet viser at antallet bruer med skade øker raskere enn det fylkeskommunen klarer å vedlikeholde eller fornye. Særlig bekymringsfull er utviklingen innenfor prioritet 12. Se figur 10.

	2020	2021	2022
16B	8	9	7
16T	8	7	1
16V	2	2	1
12B	20	26	40
12T	15	19	21
12V	17	21	43
16M	0	1	0
12M	0	3	2
<b>SUM</b>	<b>70</b>	<b>88</b>	<b>115</b>

Figur 10: Prioritet og skadeomfang

I tillegg til dette vil fylkesdirektøren peke på en ny utfordring som ligger et stykke frem, men som gjøres stadig mer aktuell på grunn av dagens lave vedlikeholdsnivå. Normert vedlikeholdsprogram (Motiv) for bruområdet tilsier at det bør brukes om lag 130 millioner kroner per år på bruvedlikehold. Trøndelag fylkeskommune bruker om lag 1/6 av dette. Det vil si at vedlikeholdsetterlepet på bruer øker vesentlig, noe som igjen vil påvirke reell levetid. I perioden 2020-2039 vil 100 av bruene på fylkesvegnettet i Trøndelag ha brukt opp sin teoretiske levetid. 12 bruer har allerede overskredet teoretisk levealder. De påfølgende 20 årene etter 2039 er det ytterligere 220 bruer som når sin teoretiske levetid. Trøndelag fylkeskommune står dermed foran en vesentlig og tilnærmet uoverkommelig fornyingsoppgave. Hensyntatt alle bruer på fylkesvegnettet innebærer dette at gjennomsnittlig 14 bruer per år, de neste 100 årene, må reinvesteres.

Det er etter fylkesdirektørens vurdering lite sannsynlig å prioritere midler til å reinvestere i bruer i de kommende økonomiplanperiodene. Det er avgjørende med tilstrekkelige planressurser til å kartlegge omfang og eventuelle tiltak som kan forlenge restlevetiden til bruene som nærmer seg teoretisk sluttlevetid. I beste fall kan dette spare Trøndelag fylkeskommune for vesentlige investeringsmidler i fremtiden. Dette fordrer at det prioriteres tilstrekkelige midler til brufornyings- og vedlikeholdsprogram i fremtiden.

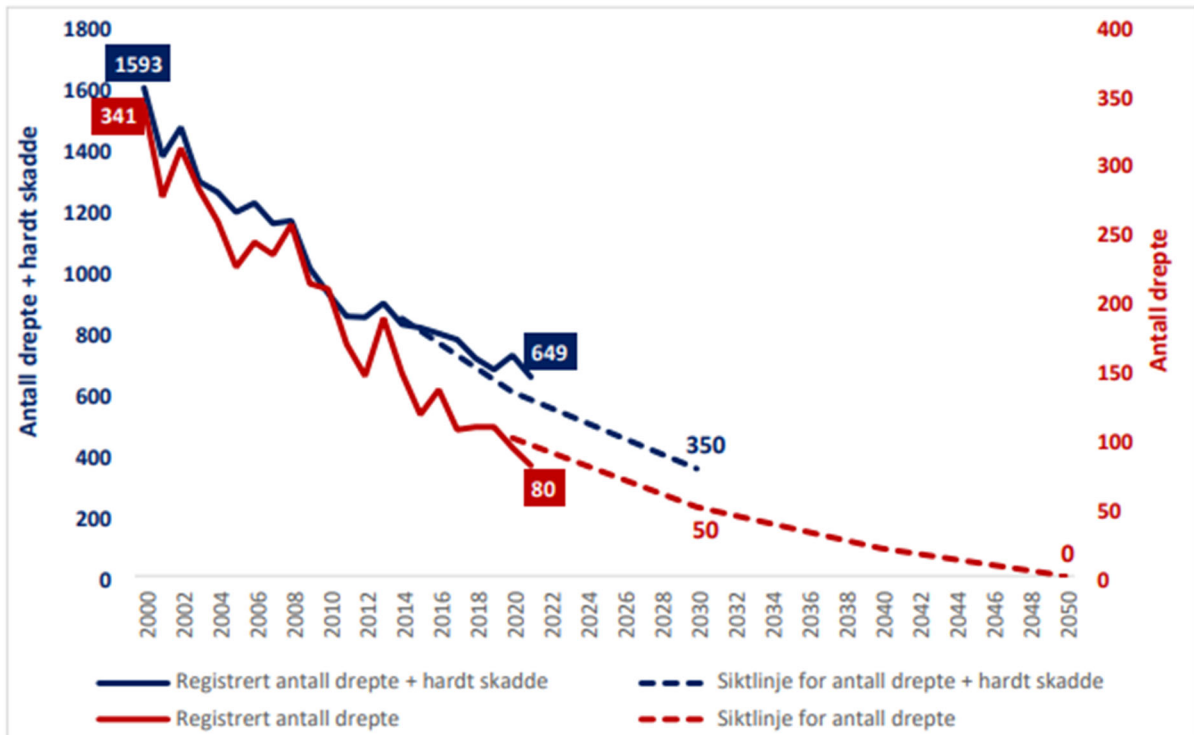
Av den totale brumengden har 164 bruer en lengde over 50 meter. 31 bruer har en lengde på over 200 meter. Kystbruer har gjerne en viss lengde, og er særlig utsatt for armeringskorrosjon. Katodisk beskyttelse er en del av det normerte vedlikeholdsprogrammet for bruer, men er et såpass kostnadskrevende tiltak at det ikke kan dekkes innenfor ordinært vedlikeholdsbudsjett. Flere av kystbruene har behov for oppgradering av katodisk beskyttelse de neste årene, noe som vil kreve store investeringskostnader for å opprettholde levetiden til disse bruene.

## 11.5. Trafikksikkerhet

Sett over tid har trafikksikkerheten hatt en svært positiv utvikling, både når det gjelder drepte og når det gjelder summen av drepte og hardt skadde.

I Nasjonal transportplan (NTP) 2022-2033 er det satt som ambisjon at det maksimalt skal være 350 drepte og hardt skadde i veitrafikken i 2030, hvorav maksimalt 50 drepte. Videre er det en langsiktig ambisjon at ingen skal omkomme i veitrafikken i 2050.

Figur 11 viser siktlinjer som angir nødvendig progresjon for å være på rett kurs i forhold til ambisjonsnivået i NTP. Vi ser at antall drepte i 2021 ligger på rett side av siktlinja, mens vi ligger på etterskudd når det gjelder summen av drepte og hardt skadde.



Figur 11: Registrertantall drepte og hardt skadde relatert til ambisjon i NTP 2022-2033

Foreløpige tall for 2022 viser at 118 personer omkom i trafikkulykker, hvilket er en økning på nær 50 prosent sammenliknet med 2021. Utviklingen har vært spesielt negativ for lette biler og sykler/elsparkesykkel hvorav 5 av 13 omkomne syklist var på elsparkesykkel. Elsparkesyklist har derfor særlig høy ulykkesrisiko, samtidig som de utfordrer sikkerheten til andre myke trafikanter som ferdes på gangarealene.

I tillegg har det vært et høyt antall omkomne i aldersgruppen 65+ og det har vært spesielt mange ulykker der mer enn én person har omkommet.

Det er fortsatt behov for å se nærmere på mulige årsaker til den økningen i antall omkomne i 2022. Kunnskap om dette vil ha betydning for framtidige prioriteringer.

I forbindelse med utarbeidelse av Nasjonal transportplan 2025-36 er det en del av oppdraget fra Samferdselsdepartementet at vurderer behov for justering av fremtidig virkemiddelbruk for ytterligere reduksjon i antall drepte og hardt skadde i trafikken, for eksempel gjennom hastighetsbegrensninger eller omfordeling av vegareal.

Møteulykker og utforkjøringsulykker er de to ulykkestypene med gjennomgående høyest alvorlighet. Utfordringene er imidlertid ulike for de ulike vegkategorier. Møteulykker er den største utfordringen på riksvegnettet, mens utforkjøringsulykker den største utfordringen på fylkesvegnettet.

For den målrettede innsats på fylkesvegnettet er det en utfordring at det i trafikken er mange interesser og målgrupper. Dette kan skape konflikt ved realisering av tiltak, dersom de ikke hensyntas. For eksempel kan økning i tungtrafikk, samtidig som flere sykler og går, gi uheldige trafiksikkerhetskonsekvenser så lenge vegnettet ikke tilrettelegges på en god måte.

Nullvekstmålet innen Miljøpakken forutsetter at flere går og sykler, noe som også er positivt ut fra et folkehelseperspektiv, men samtidig i en form for målkonflikt med nullvisjonen innen trafiksikkerhet. Det er kjent at risikoen for å bli drepte eller hardt skadd per km er langt høyere for gående og syklende enn for førere og passasjerer i bil. Økende bruk av elsparkesykler og annen mikromobilitet bidrar ytterligere til utfordringen. Denne type målkonflikter krever ekstraordinær



bevissthet ved prioritering av tiltak. Det ligger som nevnt til nullvisjonen at fokuset skal være på å redusere de alvorligste ulykkene.

## 11.6. Miljøpakken

Trøndelag fylkeskommune har som målsetting å være med til å utvikle en framtidsrettet infrastruktur i Trondheimsområdet gjennom Miljøpakke-samarbeidet. Infrastrukturen skal bygge opp om Miljøpakken sine mål, og herunder sikre god fremkommelig for kollektivtrafikken samtidig som det skal utvikles gode løsninger for gående og syklende.

Fylkesdirektøren har tidligere pekt på gjennomføringsevnen for Miljøpakkeprosjekt, og om fylkeskommunens økonomiske bidrag inn i Miljøpakken skal benyttes til *alle* investeringstiltak i Trondheim (uavhengig av Miljøpakken).

Fylkeskommunens plan- og gjennomføringskapasitet har økt etter omorganisering, og dette ventes å bedre gjennomføringsevnen. Blant annet er det igangsatt planlegging på alle gateprosjekt, også på Lade. Fylkesdirektøren vil i denne sammenhengen peke på særlig to områder som påvirker gjennomføringsevnen. Fylkesveger i Trondheim har gjerne høy trafikkmengde, benyttes av alle trafikantgrupper og preges av arealknapphet. Det innebærer kompliserte planprosesser, noe som igjen gjør at det tar lengre tid å planlegge en del fylkesvegprosjekt i by. Det har lenge vært fokus på å igangsette prosjekter med ferdige planer innenfor Miljøpakken, og mange prosjekt, små og store, begynner å bli ferdig planlagte. I tiden frem mot 2029 vil det derfor mange av disse prosjektene måtte prioriteres. Det er ikke midler i Miljøpakken til å gjennomføre alle disse prosjektene. Da vil partene i Miljøpakken kunne møte en utfordring som ikke har vært til stede tidligere. En må prioritere mellom prosjekter og prioritere riktige prosjekt. Fylkesdirektøren mener at det er viktig at prosjektene prioriteres ut ifra nytte og måloppnåelse, og ikke planstatus. En ser en tendens til at ferdig planlagte prosjekt blir igangsatt uten at en vurderer porteføljen som helhet, og prioriterer innenfor prosjektporteføljen.

Etter hvert som gateprosjektene på Nyhavna, Lade og Innherredsveien vest planlegges og utredes vil det igjen bli en avveining mellom fylkeskommunens ønsker som eier av kollektiv- og vegsystem, og Trondheim kommunes ønsker som planmyndighet. Det har i de andre gateprosjektene vist seg som en utfordring som har hatt vesentlig betydning for fremdriften. Det er fortsatt kun i prosjektet Innherredsveien øst at Trondheim kommune og fylkeskommunen er 100% enig om løsning. Fylkesdirektøren mener at det i større grad bør legges til grunn funksjonen som kollektivgater, som også forbedrer fremkommelighet.

## 11.7. Økonomiske situasjon

Bærekraftig økonomi til fylkeskommunen og behovet fra brukerne til drift-, vedlikeholds- og investeringsnivå på fylkesvegnettet er i en form for målkonflikt.

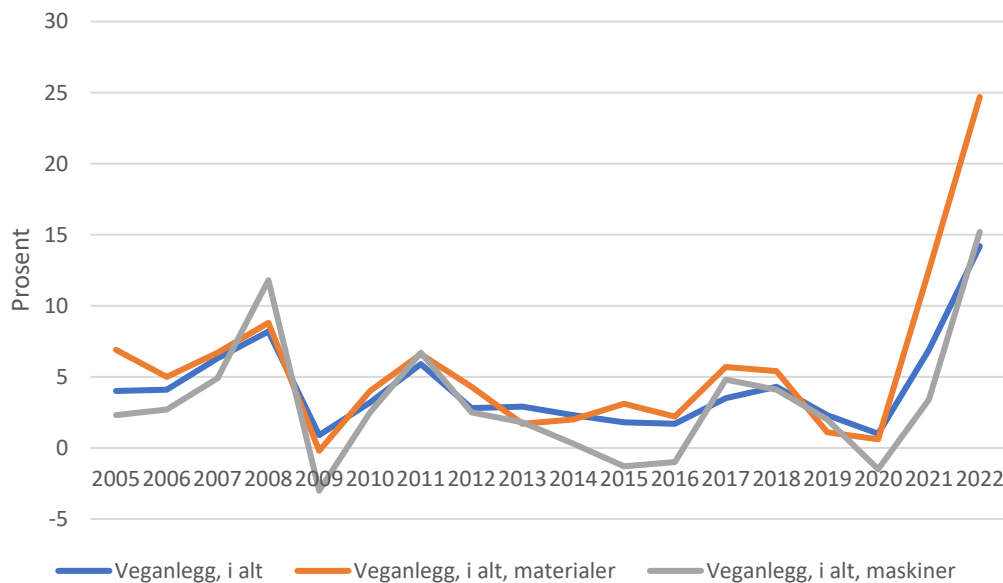
Drift og vedlikehold kan tilpasses de økonomiske rammene, men underfinansieringen av driftsområdet har tradisjonelt blitt tatt inn gjennom reduksjon i program for løpende vedlikehold, og dette med konsekvenser for forfallsutviklingen og dermed for både fremkommelighet og sikkerhet. Med dagens rammenivå nærmer det seg at dette handlingsrommet er oppbrukt og ønsket budsjettkontroll kan utfordres.

Eskalerende forfall gir på sikt vedlikeholds- og gjenetableringskostnader som øker uforholdsmessig mye. Bærekraftig økonomi inkluderer imidlertid hensynet til ivaretagelse av vegkapitalen som del av den fylkeskommunale egenkapital, og utfordres på denne måte betydelig.

### Prisutvikling

SSB publiserer egne indekser for byggekostnader. Byggekostnadene for veganlegg gikk opp med 14,2 prosent i 2022. Kostnadene knyttet til drift og vedlikehold av vegger økte med 12,9 prosent. Figur 12 viser årsvekst i byggekostnadsindeks for veganlegg i perioden 2005-2022.

Utviklingen i byggekostnadsindeks for veganlegg har imidlertid det seneste kvartal justert seg til at indeks for veganlegg fra 4. kvartal 2022 til 1. kvartal 2023 er uendret, mens indekset for drift og vedlikehold av vegger er redusert med 0,4 prosent.



Figur 12: Årsvest i byggekostnad for veganlegg, tall i prosent (kilde: SSB)

Kommunesektoren får som utgangspunkt kun kompensasjon for merutgifter som følge av pris- og lønnsvekst gjennom anslaget på kommunal deflator i statsbudsjettet. Såfremt det bli avvik mellom anslag på kostnadsvekst i statsbudsjettet og faktisk kostnadsvekst, må kommunesektoren som regel dekke merutgiftene selv såfremt prisutviklingen overstiger anslaget. Også ut fra denne konteksten er det svært positivt at seneste utvikling innen kostnadsindeks knyttet til vegområdet er tilnærmet null.

Imidlertid er det viktig å forholde seg til at den ekstreme kostnadsutvikling i 2021 og 2022 har gitt et sprang i kostnadsnivået som også vil påvirke og må hensyntas inn i budsjett for 2024-2027. Seneste års voldsomme prisutvikling innenfor kostnadsindeks angir en utfordring ved et system der det som utgangspunkt ikke kompenseres for faktisk prisutvikling, men at prisjustering av statlige rammeoverførslene tas utgangspunkt i en deflator som settes på et veldig tidlig tidspunkt uten rutiner for justering ved store avvik.

### 11.8. Trøndelag svarer på klimautfordringen

Klimagassutslipp og konsekvenser av disse er av de aller viktigste utfordringene i kommende planperiode. Norge har et overordnet mål om å redusere utslippene med 55 % innen 2030, sammenlignet med 1990-nivå (omstillingsmålet i Hurdalsplattformen).

Avdeling veg sine utfordringer knyttet til klimakrisen kan deles i to hovedområder. Dels knytter dette seg til at klimagassutslippene fra avdelingen må reduseres for at fylkeskommunen som helhet skal nå sine mål for området. Dels går utfordringen på at klimaet er i endring, noe som medfører mindre forutsigbart vær og større og hyppigere hendelser med ekstremvær. Både arbeidet med å redusere klimagassutslippene og å håndtere ekstremvær vil koste betydelige summer og krevende prioriteringer, samtidig som måten det tenkes bygging, drift og vedlikehold av vegnettet på utfordres.

#### Avdelingens klimagassutslipp

De siste årene har fylkesdirektøren jobbet med å få kartlagt klimagassutslippene som knytter seg til fylkeskommunens aktiviteter innenfor fylkesveg. Det er etablert rutiner til årsrapporten for å få levert ett godt estimat på klimagassregnskap på utslipp fra egen virksomhet inklusiv verdikjeden.

På noen områder er det imidlertid fortsatt utfordringer med rapporteringen. Per i dag regnes klimaregnskap fra utbyggingsprosjekter per arbeidstegninger ved utlysning og ikke per avsluttet kontrakt, noe som gjør at klimaregnskapene for enkeltprosjekter ikke treffer godt for de prosjektene hvor det er store avvik fra utlyste arbeidstegninger og endelig produkt.

#### Arbeid med klimagassutslippskutt

Arbeidet med faktiske klimagasskutt internt i organisasjonen har til nå vært i en fase der det er blitt jobbet med systematikken og gjort uttestinger av virkemidler. Noen kontrakter har lyst ut klimagass-relaterte krav, andre har hatt klimagassutslipp som konkurransegrunnlag, men det gjenstår å sette spesifiserte mål for klimagasskutt innenfor fylkesvegområdet fra år til år. Dette har en sammenheng med utviklingen av klimaregnskap og den etablerte oversikt over hvilke prosesser som er store klimagassutslippskilder. Med dette etablert er det nå grunnlag for å sette mer spesifiserte mål.

I kommende planperiode bør det jobbes videre med å fase inn krav til systematisk klimabudsjettering, og systematisk klimagassutslippskutt som går parallelt med økonomiske vurderinger av prosjekter. Kunnskapen om hvordan kutte klimagassutslipp og muligheten til å måle effekten av dem er etablert. Klimabudsjettering og etablering av konkrete målbare mål er således fremadrettet og viktige elementer for å skape krevde utvikling for kommende infrastrukturprosjekter. Tiltakene vil imidlertid ikke være enkle løsninger, men et knippe av mange ulike tiltak og virkemidler som alle må dra i samme retning. Utfordringen er at samtlige krever endring, utvikling og muligens høye kostnader og kan komme i konflikt med andre uttalte mål. Det vil derfor medføre vanskelige prioriteringer mellom ulike mål.

#### Klimatilpasning

Endringene i klima er en av de største utfordringene for fylkesvegnettet og dette spesielt med gjeldende vedlikeholdsstandard. Klimaendringene kommer med mer nedbør og mer ekstremvær, noe som utfordrer vegnettet. Klimatilpasning av vegnettet skal sikre at det etableres infrastruktur som er egnet til det fremtidige klimaet og dermed begrense levetidskonsekvensene.

Klimaendringene berører vegsektoren gjennom at ekstreme værhendelser øker frekvensen av ras, nedbør og flom som kan medføre materielle skader på vegen, og derigjennom problemer med framkommeligheten. Dermed berører det vegsektoren ved at det må planlegges for at vegnettet skal kunne håndtere ekstreme værhendelser med så små skader og utfordringer med framkommeligheten som mulig.

Flere teleløsninger hver vår og ekstremvær med store mengder nedbør bryter ned vegkapitalen og gir store kostnader ut over det forfallet vegnettet alt har. Dette utfordrer målet om forutsigbar framkommelighet, og gjeldende vedlikeholdsetterslep bidrar til at infrastrukturen er ekstra sårbar overfor virkninger fra ekstreme værhendelser.

#### Sårbarhetskartlegginger

Vi har i dag mye informasjon om vegnettet vårt via målinger som gjøres årlig, men det eksisterer en utfordring i å optimalisere bruken av de innsamlede data. Herunder knytter det seg også utfordringen til mer presise og oppdaterte etterslepberegninger.

Klimaendringer kan ha uante konsekvenser på geografien rundt infrastrukturen vår. Et litt endret nedbørsmønster kan gjøre at elver i fremtiden tar andre veivalg enn de gjør i dag.

Sårbarhetskartlegginger, med hensyn til klimaendringer kan være med på å øke bevisstheten vår rundt hva vi må ha beredskap for, og hvordan vegnettet vårt skal bygges mer robust i møte med den usikre fremtiden. I dag byttes stikkrenner og vegkropp primært basert på skjønnsmessige vurderinger. Ved utvikling av mer detaljer og presise etterslepberegninger og sårbarhetskartlegginger antas det mulig å få igjen økt klimarobusthet gjennom utførte tiltak.



**Trøndelag  
fylkeskommune**

Tröndelagen fylhkentjielte